

GRONINGER MUSEUM

JAARVERSLAG 2017

RODIN – GENIUS AT WORK
19-11-2016 T/M 30-4-2017

OOK ROMANTIEK
14-10-2017 T/M 2-4-2018

INHOUD

Voorwoord directeur	4
Voorwoord raad van toezicht	7
Subsidiegevers, begunstigers, sponsoren, Groninger Museum Salon, schenkers & legatoren	8
Samenwerkingspartners	9
De puzzelstukjes van een tentoonstelling	11
Hoe vijf afgietsels van Rodins <i>Het Bronzen Tijdperk</i> samenkwamen in Groningen	24
Collecties	27
Aanwinsten	33
Wall House #2	45
Topstuk Jeff Koons tijdelijk van Groninger Museum naar de Bijenkorf	46
Presentaties	49
Educatie & Publieksinformatie	55
Excursies naar Groninger borgen	56
Marketing & Communicatie	59
Evenementen & Relaties	63
Eerste Groninger Museumnacht	69
Bezoekers	71
Groninger Museum Salon	73
Vereniging Vrienden van het Groninger Museum	74
Publicaties, lezingen & andere externe activiteiten	76
Uitgaven	81
Jans Cats Prijs 2017 toegekend aan Groninger Museum	82
Personeel & Organisatie	85
Overzicht medewerkers 2017	87
Raad van toezicht	90
Financieel verslag	93
Colofon	96

Geachte lezer,

Grote exposities en belangrijke aankopen halen de pers en trekken de aandacht van veel mensen. Musea in Nederland wedijveren om de gunst van het publiek. Het Groninger Museum weet daar alles van en doet daar vrolijk aan mee: soms met veel succes, soms met wat minder. Na het bijzonder succesvolle Bowie-jaar 2016 zei ik al tegen journalisten dat we al weten wat ze in 2018 over de teruglopende bezoekerscijfers van 2017 zouden schrijven. Zo'n publiekssucces is natuurlijk een uitzondering. Maar de pers toonde begrip en dichtte ons in 2017 geen crisis toe. Met 213.200 bezoekers was het jaar ook gezinszins teleurstellend.

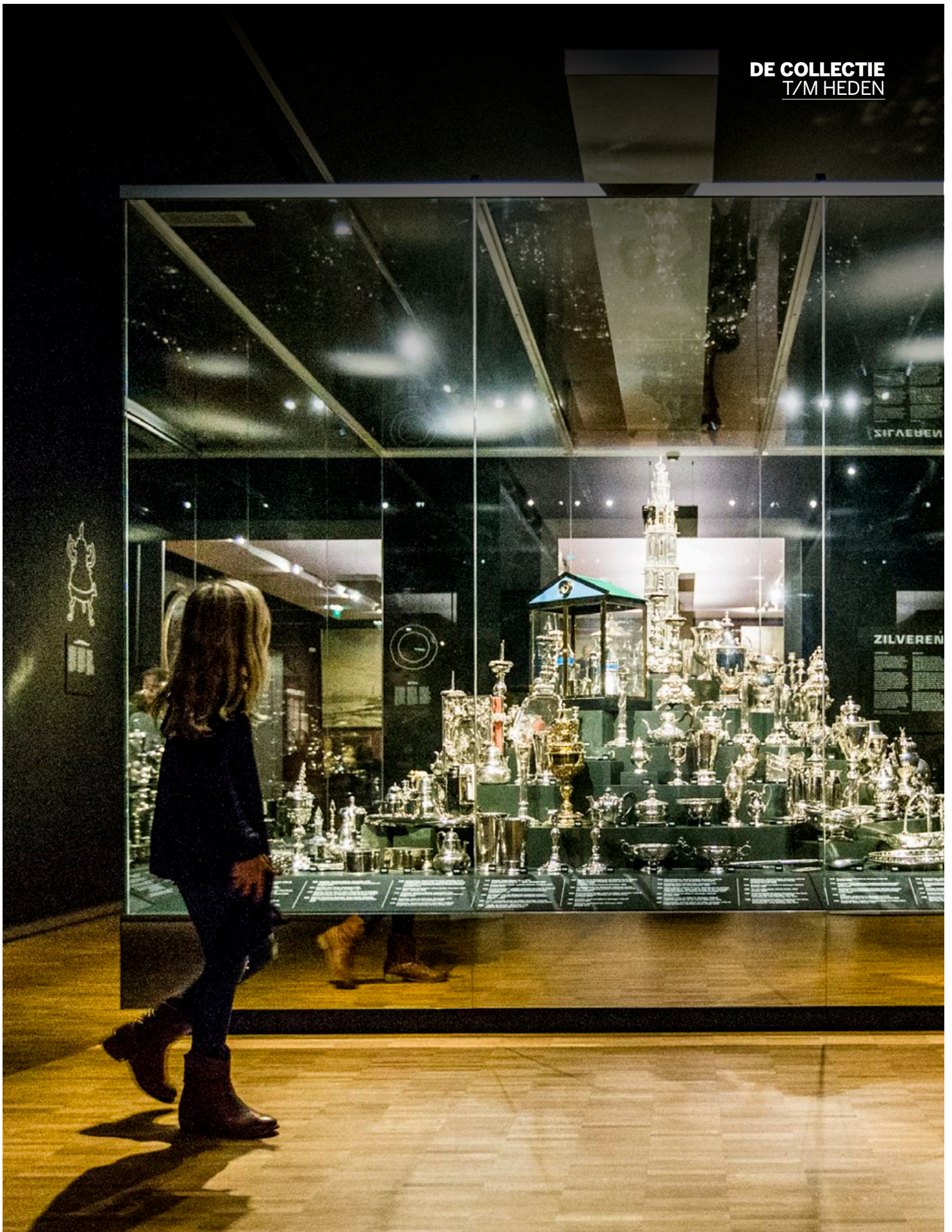
Het zijn echter vaak de kleine dingen die in een museum het verschil maken ondanks het feit dat zij veel minder aandacht krijgen. In ons beleidsplan *Meningsvorming begint nu* voor de jaren 2017-2020 heeft het Groninger Museum zich voorgenomen om haar bezoekers beter te bedienen en niet-bezoekers actief te benaderen. Klantgerichtheid is het toverwoord en daarmee zijn alle medewerkers belast. 'Belast' is eigenlijk niet het goede woord, want het is natuurlijk juist leuk om vriendelijk en behulpzaam te zijn. In 2017 zijn wij dus begonnen met een gerichte campagne die onder andere bestaat uit cursussen voor preventief beveiligen, het in dienst nemen van een medewerker buitendienst en de verdere professionalisering van onze medewerkers achter de informatiebalie. We hebben

een jaar lang gratis toegang voor kinderen en studenten (in Groningen) met zichtbaar effect gerealiseerd, een ringleiding voor slechthorenden in het auditorium geïnstalleerd en ouders en kinderen van de basisscholen opvang geboden tijdens de stakingen in het onderwijs. Allemaal bouwstenen die tot meer tevredenheid en binding met het museum moeten leiden. Het onderzoeksbureau Totta en de *mystery shoppers* van Store Support helpen ons in het analyseren van onze bezoekers, hun behoeftes, bezwaren en wensen. Daaruit blijkt dat vooruitgang aanwezig is, maar heel traag verloopt en er nog veel werk aan de winkel is. Volgend jaar zullen we hier zeker weer bij stil staan.

Ook museaal werk is mensenwerk. In dit jaarverslag kunt u door middel van een aantal interviews een indruk krijgen van de verscheidenheid van functies binnen de microkosmos Groninger Museum. Terecht eisen publiek en publieke opinie van ons dat we een weerspiegeling van de maatschappij zijn. Als je de vele vaardigheden de revue laat passeren, dan ziet men al gauw dat we haast niet anders kunnen dan vanuit een grote diversiteit opereren die de bezoeker in zijn of haar beleving hopelijk als harmonieuze eenheid ervaart. Wat we allemaal delen is de passie voor het gebouw en zijn inhoud.

Andreas Blühm

DE COLLECTIE
T/M HEDEN

DE WERELD IN HUIS
AZIATISCH PORSELEIN – DELFTS AARDEWERK
17-6-2017 T/M 24-3-2019

Geachte lezer,

In veel opzichten was 2017 een geslaagd jaar met bijzondere tentoonstellingen zoals *Rodin – Genius at Work* en *Hide & Seek, Maarten Baas*. Beide tentoonstellingen waren succesvol met hoge bezoekersaantallen en goede kritieken van zowel regionale, landelijke als internationale pers.

De kwalitatief hoogstaande tentoonstelling *De Romantiek in het Noorden – van Friedrich tot Turner*, die in december 2017 opende, kende een succesvolle beginperiode met nog steeds een wekelijks groeiend aantal bezoekers.

En er waren nog meer hoogtepunten in het afgelopen jaar, waaronder de start van het onderzoek *Families welkom in het Groninger Museum*. Het Groninger Museum heeft de wens om nieuwe doelgroepen, waaronder studenten en families, te bereiken en bekend te maken met het museum en al zijn activiteiten. In 2016 is het museum gestart met de introductie van vrije entree voor Groningse studenten. Het jaar 2017 was het eerste volledige jaar en geconcludeerd kan worden dat de vrije entree tot een exponentiële stijging heeft geleid van het aantal Groningse studenten dat een bezoek brengt aan het Groninger Museum.

Nu gaat het museum zich intensiever richten op families in de Groningse wijken. Met behulp van de uitkomsten van gesprekken die het museum met deze doelgroep voert, wil het Groninger Museum ervoor zorgen dat de barrières die families nu ondervinden om het museum en zijn activiteiten te bezoeken, worden weggenomen.

De raad van toezicht bedankt de directie en medewerkers van het Groninger Museum voor alle inspanningen, het niet aflatende enthousiasme en de enorme inzet, maar ook voor hun bijdrage aan het culturele leven in én de uitstraling van Groningen.

Onze bijzondere dank gaat uit naar alle betrokkenen, de sponsors en de subsidiënten. Dankzij hen hebben wij het hoge ambitieniveau van het Groninger Museum kunnen realiseren en continueren.

Johan Remkes
Inez Boogaarts
Maarten Duijvendak
Jacob Kielman
Henk Pijlman
Nathalie de Vries

SUBSIDIEGEVERS, BEGUNSTIGERS, SPONSOREN, GRONINGER MUSEUM SALON, SCHENKERS & LEGATOREN

SUBSIDIEGEVERS

- + Gemeente Groningen
- + Provincie Groningen

BEGUNSTIGERS

- + BankGiro Loterij
- + J.B. Scholtenfonds / H.S. Kammingafonds
- + Fonds 21
- + Mondriaan Fonds
- + Prins Bernhard Cultuurfonds
- + Stichting Beringer Hazewinkel
- + Stichting Fondsbeheer Culturele Relatie Evenementen Gasunie/GasTerra
- + Stichting De Ploeg
- + Vereniging Rembrandt
- + Vereniging Vrienden van het Groninger Museum

SPONSOREN

- + Bos&Bos Catering
- + GasTerra
- + Gasunie
- + Groninger Museum Salon
- + Rabobank Stad en Midden Groningen

GRONINGER MUSEUM SALON

- + ABN AMRO
- + Algemeen Belang Verzekeringen
- + s'Amuse
- + Apotheek Helpman
- + Boer & Croon Management
- + Broekema.Nielsen Notarissen
- + Communicatio
- + CRM Excellence
- + Dommerholt Advocaten
- + Effektief Groep
- + Gardepoort
- + J.R.H. van den Hende Register Makelaar - Taxateur Kunst & Antiek
- + Huis voor de Kunst
- + Lexus Groningen
- + NNZ
- + Noorderpoort
- + NTC Vastgoed
- + Richard ter Borg Kunsthandel
- + Sai & Schut Registeraccountants
- + Seatrade Holding
- + Team 4 Architecten
- + TKP Pensioen
- + Workforce Holland

SCHENKERS

- + De heer A. Alaïa (1935-2017)
- + De heer J.F. van Baarsen en mevrouw G.J. Fieten
- + De heer D. van Bachum
- + De heer H.J.C. Bekenkamp
- + De heer M. en mevrouw A. van Daalen
- + Mevrouw A. Dijkstra-Teulings
- + Mevrouw E.V. van Doorne
- + De heer F. Eck
- + Mevrouw Gaaikema-Nieuwenkamp
- + De heer en mevrouw M. Hazenberg
- + De heer C. en mevrouw A. Hofsteenge
- + Mevrouw A. Holen
- + De heer C.J.A. Jörg
- + De heer J.W.H.J. Kanis en mevrouw A.M. Kanis-Kamp
- + Mevrouw K.J. Kaspers-van Duinen
- + De heer B. van der Laan
- + De heer R. Martens (1923-2017)
- + Familie Molendijk
- + De heer O.J. Nienhuis
- + De heer G.H. de Noord
- + De heer S. Ostkamp
- + Mevrouw C. Peeters
- + Rabobank Noordenveld West Groningen
- + De heer C. Scholtens
- + De heer en mevrouw Sinnema
- + De heer H. Swaak
- + Mevrouw J.H. Tebbes-Ewolds
- + De heer A. de Vries
- + Mevrouw J. van der Werp-de Groot
- + De heer K. Westerhof
- + Mevrouw G.J.B. van Wetering
- + De heer en mevrouw Willemsen

LEGATOREN

- + De heer R. Martens (1923-2017)
- + Mr. drs. M.L. Kloos († 2003)
- + Mevrouw G.H. Toppen (1921-2017)

SAMENWERKINGSPARTNERS

- + [Academie Minerva, Groningen](#)
- + [Alfa-college, Groningen](#)
- + [Amstel Hotel, Amsterdam](#)
- + [ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten, Zwolle](#)
- + [ARTtube, Rotterdam](#)
- + [AVROTROS, Hilversum](#)
- + [BankGiro Loterij, Amsterdam](#)
- + [Beerze, Vessem](#)
- + [BeServed, Groningen](#)
- + [BNNVARA, Hilversum](#)
- + [Carnegie Museum of Art, Pittsburgh \(VS\)](#)
- + [Carpenters Workshop Gallery, Londen \(GB\)](#)
- + [Centrum Beeldende Kunst, Groningen](#)
- + [Cincinnati Art Museum \(VS\)](#)
- + [Cinéart Nederland, Amsterdam](#)
- + [Cooper Hewitt, Smithsonian Design Museum, New York \(VS\)](#)
- + [Cultureel Jongeren Paspoort \(CJP\), Amsterdam](#)
- + [Cultureel Studentencentrum Usva, Groningen](#)
- + [Dagblad van het Noorden, Groningen](#)
- + [Dallas Museum of Art \(VS\)](#)
- + [De Bijenkorf, Amsterdam](#)
- + [De Mediapraktijk, Groningen](#)
- + [Design Academy Eindhoven](#)
- + [De Verhalen van Groningen, Groningen](#)
- + [Eurosonic Noorderslag, Groningen](#)
- + [Fablab, Groningen](#)
- + [FC Groningen](#)
- + [Fraylemaborg, Slochteren](#)
- + [Galerie Fons Welters, Amsterdam](#)
- + [Gebied-B, Amsterdam](#)
- + [Gemeente Groningen](#)
- + [Gemeentelijke Bewaarplaats van Bodemvondsten, Groningen](#)
- + [Gemeentemuseum Den Haag](#)
- + [Grand Rapids Art Museum \(VS\)](#)
- + [GRID Grafisch Museum, Groningen](#)
- + [Groninger Forum, Groningen](#)
- + [GRQ Business Network, Eelde](#)
- + [Hanzehogeschool Groningen](#)
- + [Harper's Bazaar, Amsterdam](#)
- + [Hermitage, Amsterdam](#)
- + [Het Akkoord van Groningen, Groningen](#)
- + [High Museum of Art, Atlanta \(VS\)](#)
- + [Historische Kring, Zuidhorn](#)
- + [Horst-Janssen-Museum, Oldenburg \(Duitsland\)](#)
- + [Iconic Houses, Amsterdam](#)
- + [IKEA, Groningen](#)
- + [K&C Drenthe, Assen / Groningen](#)
- + [Keramiekmuseum Princessehof, Leeuwarden](#)
- + [Kunstbende, Drenthe / Groningen](#)
- + [Kunsthalle Bremen \(Duitsland\)](#)
- + [Kunsthalle Düsseldorf \(Duitsland\)](#)
- + [Kunsthalle Emden \(Duitsland\)](#)
- + [Kunstspot, Groningen](#)
- + [Landgoed Nienoord, Leek](#)
- + [Landgoed Verhildersum, Leens](#)
- + [Lentis, Groningen](#)
- + [Les Gais Galants, Groningen](#)
- + [Lichtpunt Theatertechniek, Groningen](#)
- + [Lidl Nederland](#)
- + [Maand van de Geschiedenis, Arnhem](#)
- + [Marketing Groningen](#)
- + [Martini Ziekenhuis, Groningen](#)
- + [Metropolis M, Utrecht](#)
- + [Musée des beaux-arts de Montréal \(Canada\)](#)
- + [Museum Nienoord, Leek](#)
- + [Nationaal Bus Museum, Hoogeveen](#)
- + [NCRV, Hilversum](#)
- + [NDC Media, Groningen](#)
- + [Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen \(NBTC\), Den Haag](#)
- + [Nederlandse Museumvereniging, Amsterdam](#)
- + [Nederlandse Spoorwegen, Utrecht](#)
- + [Nederlands Stripmuseum, Groningen](#)
- + [Noordelijk Archeologisch Depot, Nuis](#)
- + [Noordelijke Hogeschool Leeuwarden](#)
- + [Noordelijk Scheepvaartmuseum, Groningen](#)
- + [Noorderpoort, Groningen](#)
- + [Noorderzon, Groningen](#)
- + [NP3, Groningen](#)
- + [Nouveau, Wormer](#)
- + [OOG Radio & Televisie, Groningen](#)
- + [Organisation in Design, Utrecht](#)
- + [Prins Claus Conservatorium, Groningen](#)
- + [Provincie Groningen](#)
- + [Reality Center Rijksuniversiteit Groningen](#)
- + [Renault Terwolde, Groningen](#)
- + [RHC Groninger Archieven, Groningen](#)
- + [Rijksmuseum, Amsterdam](#)
- + [Rijksuniversiteit Groningen](#)
- + [RTV Noord, Groningen](#)
- + [Schiphol VIP centre](#)
- + [Songshan Cultural and Creative park, Taipei \(Taiwan\)](#)
- + [SRC Cultuurvakanties, Groningen](#)
- + [Stadsschouwburg De Oosterpoort, Groningen](#)
- + [Stichting 100 jaar De Ploeg, Groningen](#)
- + [Stichting De Hoven, Onderdendam](#)
- + [Stichting De Ploeg](#)
- + [Stichting Erfgoedpartners, Groningen](#)
- + [Stichting Het Groninger Landschap, Groningen](#)
- + [Stichting Johan Dijkstra](#)
- + [\(Stichting\) Museum Menkemaborg, Uithuizen](#)
- + [Stichting Oude Groninger Kerken, Groningen](#)
- + [Stichting Samenleving & Kunst, Amsterdam](#)
- + [Stichting Schrijvers School, Amsterdam](#)
- + [Stichting Verdrongen Geschiedenis, Groningen](#)
- + [Stimuleringsfonds Creatieve Industrie, Rotterdam](#)
- + [Studieverenigingen IK, Meander en Arteva, Groningen](#)
- + [Studio Erwin Olaf, Amsterdam](#)
- + [Studio Mulder, Groningen](#)
- + [Suermondt-Ludwig-Museum, Aken \(Duitsland\)](#)
- + [Toeristisch Nederland, Haarlem](#)
- + [Transavia, Schiphol](#)
- + [Universitair Medisch Centrum Groningen](#)
- + [Universiteitsbibliotheek Groningen](#)
- + [Universiteitsmuseum, Groningen](#)
- + [Vereniging Rembrandt, Den Haag](#)
- + [Vereniging Stad & Lande, Groningen](#)
- + [Vereniging van Nederlandse Kunsthistorici, Utrecht](#)
- + [Vrije Academie voor Kunsthistorisch Onderwijs, Amsterdam](#)
- + [WOTH, Den Haag](#)
- + [ZINN, Groningen](#)

WINDMILL NULIEN
Oil on Canvas, 1845
J.M.W. Turner
National Gallery, London
www.nationalgallery.org.uk
© 2015 National Gallery, London

DE PUZZELSTUKJES VAN EEN TENTOONSTELLING

DOOR REGINA ZWAAGSTRA **BEELD** SIESE VEENSTRA

Aan elke expositie in het Groninger Museum wordt museumbreed meegewerkt en samengewerkt. Ieder heeft zijn eigen taken en expertise en vormt zo een puzzelstukje van een tentoonstelling. Soms zichtbaar, soms onzichtbaar.

Tien medewerkers vertellen over hun bijdrage aan de wintertentoonstelling *De Romantiek in het Noorden – van Friedrich tot Turner*.

- + Samenstelling
- + PR
- + Online communicatie
- + Conditiecheck van de werken
- + Verlichting
- + Evenementen
- + Museumwinkel
- + Educatie & Publieksinformatie
- + Beveiliging
- + Rondleidingen

Ruud Schenk

SAMENSTELLING

Ruud Schenk (1959) is conservator moderne kunst en werkt sinds 2001 bij het Groninger Museum. Hij stelde met gastconservator David Jackson en directeur Andreas Blühm de tentoonstelling samen. Met vormgever Peter de Kimpe (rechts) richtte hij de zalen in.

“Je wilt een zo prachtig mogelijke tentoonstelling maken die een zo groot mogelijk publiek trekt. Dat mensen komen en tegen anderen zeggen: ‘Daar moet je ook naartoe!’. Het is een heel ambitieuze tentoonstelling. Het lijkt een heel voor de hand liggend onderwerp. Turner is wereldberoemd, Friedrich is wereldberoemd. Nou zijn die twee weleens eerder samen in een expositie te zien geweest, maar niet in een overzichtstentoonstelling als deze, gewijd aan de internationale landschapsschilderkunst die in al die landen in de negentiende eeuw belangrijk werd.

Het samenstellen van zo’n expositie begint jaren van tevoren,

ook omdat het aanvragen van bruiklenen een heel langdurig proces is. Je bedenkt welke werken je wilt hebben en je gaat kijken in welke musea die schilderijen zijn. Je wilt het liefst de beroemdste kunstenaars en hun belangrijkste werken, dus daar begin je mee. We hebben in *De Romantiek in het Noorden* 95 schilderijen, waarvan twee uit eigen bezit. Meer dan veertig musea leverden werken aan ons, dus dat is heel erg veel. Het Rijksmuseum heeft zelfs acht schilderijen uit hun vaste opstelling aan ons uitgeleend. Omdat ze enthousiast waren over het onderwerp, maar ook door de kwaliteit van wat we al bij elkaar hadden gekregen. Je moet een netwerk hebben, maar je moet als museum ook geloofwaardig zijn naar bruikleengevers. Ik loop vaak rond in de tentoonstelling: hoe gedraagt het publiek zich, lezen ze teksten, wat zeggen ze, waar kijken ze naar, hoe lang blijven ze ergens naar kijken? Ik ben tevreden als het publiek enthousiast wordt van al die schilderkunst. Daarvoor doe je het.”

Willemien Bouwers

PR

Willemien Bouwers (1981) is coördinator communicatie en pr en werkt sinds 2010 bij het Groninger Museum. Ze is medeverantwoordelijk voor alle nationale en internationale publiciteit rondom de tentoonstelling.

“Grote tentoonstellingen zijn over het algemeen al ver van tevoren bekend, dus daar kun je in je publiciteit al heel vroeg op inspelen in flyers, op de website en via persberichten. De campagne begint ook eerder bij een grote wintertentoonstelling als deze omdat er meer vanaf hangt: de winterperiode is de periode van het museumbezoek, de tijd dat je echt moet knallen en waarin je concurreert met andere musea.

Het is mijn taak ervoor te zorgen dat het museum zoveel mogelijk en op de juiste manier in kranten, magazines, op de radio en televisie en op blogs komt, zowel nationaal als

internationaal. Journalisten zijn op zoek naar interessante invalshoeken en daar probeer ik altijd in mee te denken en ze handvatten voor te geven. Ik zie het echt als een samenwerking.

Voorafgaand aan de opening organiseerden we een perspreview. Journalisten hebben op zo'n moment de gelegenheid om in alle rust te fotograferen of filmen, ze krijgen extra informatie over de tentoonstelling en ze kunnen met de directeur of de conservator spreken. Zo'n privilege bieden is absoluut een belangrijk onderdeel van de pr.

Recensies worden nog steeds heel goed gelezen en zijn ontzettend belangrijk. Vervolgens komt het op mond-tot-mond-reclame aan. In de beginperiode komen de mensen omdat ze over de tentoonstelling hebben gelezen, maar daarna moet je het hebben van het publiek dat tegen anderen zegt: ‘Daar moet je heen!’.”

Annetje de Boo

ONLINE COMMUNICATIE

Annetje de Boo (1971) is coördinator online communicatie en werkt sinds 1994 bij het Groninger Museum. Via de website, social media-kanalen en andere digitale uitingen van het museum bracht ze de tentoonstelling onder de aandacht.

“Voor elke nieuwe tentoonstelling maak ik een strategie en ontwikkel ik materiaal: teksten, filmpjes en foto’s. Beeldredactie is een groot onderdeel van mijn werk. Ik ben opgeleid als kunsthistoricus en daar pluk ik nog elke dag de vruchten van: het willen vertellen over beeldende kunst zit als het ware in mijn DNA. Het ene beeld is het andere niet, zeker online niet. In een landschap wil je bijvoorbeeld sterke contrasten tussen licht en donker en tussen kleuren hebben, wil het krachtig overkomen op het scherm van een telefoon of pc. Omdat de tentoonstelling gevuld is met schilderijen waarin emoties een rol spelen – een typerend onderdeel van die Romantische stroming – kun je dat heel persoonlijk maken. Daarvoor bedachten we een kleine videoserie waarin we

mensen van allerlei leeftijden vroegen naar hun gevoel bij het zien van de landschapsschilderijen. Ook hebben we een tentoonstellings-teaser laten maken, want videocontent deelt nog steeds het beste op social media.

Het hoofddoel van de online communicatie draait om informeren, de tentoonstellingen bekendmaken, maar ook om betrokkenheid te genereren bij het publiek. Je wilt de vaste doelgroep bereiken, maar je wilt ook nieuwe mensen prikkelen en laten kennismaken met de mooie dingen die we hier bedenken en maken.

Bij de online ticketverkoop van *De Romantiek in het Noorden* werkten we met tijdsloten van een dag zodat we pre-mailingen en aftersales-mailingen konden sturen. Dat vinden wij een hele mooie service. Het is een prettige manier om mensen op de hoogte te brengen van allerlei extra kanten aan hun bezoek aan het museum. Naderhand zijn wel altijd heel benieuwd wat zij van hun bezoek vonden. We merken dat onze bezoekers goed op die vraag reageren. Dat is erg fijn, want voor ons is feedback heel waardevol.”

Marieke van Loenhout

CONDITIECHECK VAN DE WERKEN

Marieke van Loenhout (1972) is registrar en werkt sinds 2001 bij het Groninger Museum. Tijdens de opbouw controleerde zij samen met haar collega's de conditie van de 95 werken die het museum in bruikleen ontving, afkomstig van 44 particulieren en musea.

“De schilderijen komen binnen met vrachtwagens, in kisten, merendeels begeleid door een koerier. Je legt eerst vast hoe het in de kist zit, daarna gaat het werk op tafel en dan haal je het verpakkingsmateriaal eromheen weg. Je controleert of daar misschien nog kleine deeltjes van de lijst of de verf in zitten. Als dat niet het geval is, zet je de daglichtlamp erop en dan ga je ‘m per vierkante centimeter nalopen. Soms kijk je er van dichtbij naar en denk je ‘oh die lijst is echt in slechte staat’. Je oog legt dat vast omdat je die concentratie hebt. Maar aan de muur zie je het dan niet meer, dat is een

ander perspectief. Als je er op 2,5 meter afstand naar kijkt, wat een gewone afstand in een museum is, dan neem je het weer als geheel waar.

Bij de meeste werken zit een conditierapport. Dan check je het schilderij aan de hand daarvan. Eventuele veranderingen leg je vast, we documenteren alles door het te fotograferen. En dan is het werk zover dat je het aan de muur kunt hangen. Er gaat hooguit voorzichtig een kwast overheen als het heel stoffig is.

Dat ik zó dichtbij mag komen blijf ik bijzonder vinden. Ik mag het aanraken. Ik mag aan de achterkant van werken kijken, schilderijen van grootse kwaliteit. Dit is ook vaak het moment dat ik de tentoonstelling zie. Soms ga ik nog als ‘bezoeker’ de tentoonstelling in zijn geheel bekijken, maar ook heel vaak niet. En dat is wel raar, want dan heb ik de werken alleen maar van heel dichtbij bekeken en heb ik niet meer uitgezoomd.”

Klaas Reitsma

VERLICHTING

Klaas Reitsma (1976) is elektricien en werkt sinds 2008 bij het Groninger Museum. Hij verzorgde de uitlichting van de tentoonstelling.

“In de eerste plaats wil je dat de werken duidelijk te zien zijn. Maar wat heel belangrijk is, is de lichtsterkte. Als je goed kijkt dan zie je bijvoorbeeld bij een klein werk in de tentoonstelling een soort schaduw, omdat daar weinig licht op mocht. En je zit niet alleen met het spotje wat recht op een werk gericht is, maar ook met omgevingslicht. Dat moet je zo op elkaar afstellen dat het er ook nog mooi uitziet. Je hebt daar door de jaren heen al een beetje gevoel voor ontwikkeld, dus bij het meeste gaat dat al vrij vlot in één keer goed. Maar je loopt er altijd nog wel tien keer langs want ‘dat moet even anders en dat even anders’.

Vaak bepaal ik de verlichting helemaal zelf, maar in dit geval was er een vormgever bij de tentoonstelling betrokken en dan doen we het in samenspraak, ook met Ruud Schenk, de conservator. Bij *De Romantiek in het Noorden* hebben we een ander systeem dan normaal, waar ik zelf nog nooit aan gedacht heb, en ik vind het prachtig hoe dat is uitgepakt. We hebben nu over de hele muur een hele streep van licht, dus niet puur een spot op een schilderij, waardoor je rust in de ruimte krijgt. En het heeft het leuke effect dat het tekstbordje automatisch ook perfect uitgelicht en dus goed te lezen is. De combinatie van die mooie werken en de kleuren op de muur en dat het licht zo natuurlijk samengaat met de vormgeving, dat geeft heel veel voldoening.”

Ademiek Gerritsma

EVENEMENTEN

Ademiek Gerritsma (1969) is coördinator evenementen en relatiebeheer en werkt sinds 2002 bij het Groninger Museum. Ze organiseerde samen met haar collega Saskia van Hijum alle evenementen rondom de tentoonstelling, waaronder de opening en de Vrijdagavonden, maar ook de speciale kunstreis *In de voetsporen van de Romantiek*.

“De tentoonstellingen zijn leidend voor ons werk, je hebt altijd weer andere invalshoeken en doelgroepen en dat vraagt steeds om een andere aanpak. Er zit weinig routine in. Voor de opening van *De Romantiek in het Noorden* heb ik Typhoon gevraagd. Ik wilde iets wat past bij de missie van het museum: verrassen. Dus geen voor de hand liggende keuze. Typhoon past goed in de Romantische traditie van emotie, verheerlijking van de liefde en de hang naar authenticiteit. Thema's die ook nadrukkelijk in de tentoonstelling zitten. Naast de hoofdact hadden we een aantal kleinere acts geprogrammeerd, waaronder Engelse en Duitse operettemuziek – operettes zijn ontstaan in de tijd van de Romantiek – en de dichter Kasper Peters die voordroeg uit eigen werk: gasten

konden via koptelefoons naar hem luisteren terwijl ze naar de schilderijen keken.

De grote openingen organiseren Saskia van Hijum en ik altijd samen. We werken al zo lang met elkaar, het lijkt net een huwelijk. Dat geldt ook voor de floormanagers die de ontvangsten en evenementen begeleiden en zorgen dat het volgens draaiboek verloopt: een goede samenwerking is een voorwaarde om zulke grote projecten te kunnen doen.

In het voorjaar organiseren we een speciale Rijnreis. De Romantische schilders reisden veel, niet alleen naar Italië, maar ook naar de Rijn, om zich te laten inspireren door het landschap. Het is interessant om nu in de voetsporen van deze schilders plaatsen te bezoeken waar de Romantische thema's tot uitdrukking komen of plaatsen die inspirerend waren voor de kunstenaars. Er gaat een museumdocent mee die de inhoudelijke koppeling maakt met de tentoonstelling.

Ik geniet het meest van het bedenken en ontwikkelen. Daar mensen in meekrijgen en dat het dan lukt wat ik in mijn hoofd heb.”

Jan de Groot

MUSEUMWINKEL

Jan de Groot (1970) is sinds 2013 shopmanager van de Cedon-museumwinkel in de entreehal van het Groninger Museum. Hij paste zijn inkoopbeleid, maar ook de aankleding in de entreehal op de tentoonstelling aan.

“Veel museumwinkels lijken op elkaar, maar ik denk dat wij ons onderscheiden omdat wij een kanaal met Duitsland hebben, dat we net even andere producten binnenkrijgen. En ik hoop ook in de styling. In de winkel hebben we bijvoorbeeld alles op kleur afgestemd, dat is echt ons ding. Mensen komen namelijk niet gericht de winkel binnen; ze zijn niet op zoek naar iets, maar lopen gewoon rond. De aankleding bedenkt ik vaak zelf. Je wilt een bepaalde sfeer creëren die in de tentoonstelling ook weer terugkomt. Tijdens *De Romantiek in het Noorden* zit er een print op de

muur in de entreehal van een man die leunend op zijn stok een vallei inkijkt richting een meer; *Landschap met wandelaar* van Thomas Fearnley uit 1830 – daar kwam grafisch vormgever Rudo Menge mee. Daarvoor staat een picknicktafel, die heb ik geleend bij een houthandel in Usquert. Een bezoeker kan er uitrusten, maar het fungeert ook als de display voor de catalogus en andere items. Zomaar een display neerzetten, dat is al snel dood, je wilt toch net wat meer. Maar het moet wel in relatie tot het museum staan en het moet wel een bepaalde kwaliteit hebben. Je krijgt steeds meer feeling voor wat werkt en wat niet. Voor deze tentoonstelling hebben we speciale *snow globes* en magneten laten maken, maar ik kreeg ook het idee voor een wandelstok. Het is natuurlijk allemaal landschap in de tentoonstelling, plus de doelgroep heeft een bepaalde leeftijd waar de wandelstokken bij passen; één en één is twee.”

Steven Kolsteren

EDUCATIE & PUBLIEKSINFORMATIE

19

Steven Kolsteren (1954) werkt sinds 1981 bij het Groninger Museum. Als hoofd Educatie is hij verantwoordelijk voor de inhoud van de rondleidingen, de zaalteksten, de audiotour, het Groninger Museum Magazine en de speciaal voor kinderen ontwikkelde speurtocht, kinderaudiotour en workshops in het Atelier.

“Bij zo’n grote tentoonstelling trek ik altijd alles uit de kast. Het belangrijkste daarbij is om er rekening mee te houden dat alle educatieve producten hun eigen waarde hebben. Wat vertel je waar zodat iedereen aan zijn trekken komt? Schilderijen met negentiende-eeuwse landschappen staan voor sommige groepen wat verder van hun directe beleving. Dat maakt niet uit, je moet er net de goede dingen uitpikken. Bij het ontwikkelen van een interactieve rondleiding besteden we veel aandacht aan hoe we verbanden kunnen leggen tussen schilderijen. De werken in zo’n zaal hangen op een bepaalde volgorde, maar het kan zijn dat wij net een

andere insteek willen en een werk willen combineren met een ander dat verderop in een andere zaal hangt. Aan de andere kant heb je de inhoud: wat is er nou zo interessant aan de schilderijen van Friedrich, waar gaan ze eigenlijk over? Ook met een audiotour kun je een extra laag informatie geven. In *De Romantiek in het Noorden* zitten hele actuele thema’s die je er, als je van schilderij naar schilderij loopt, niet meteen uithaalt. Dát moet je typisch in zo’n educatief programma stoppen, want je wilt alle bezoekers een mogelijke verdieping geven.

Het soort educatieve producten zijn in wezen bij alle musea hetzelfde. Het grote verschil zit ‘m bij ons in dat we vanuit het museum denken: de sfeer, het gebouw, de architectuur, de inrichting, dat is al honderd procent educatie, want het is prikkelend. Het museum is in feite een educatief product: een sprookjeskasteel op een eiland in het water. Dat geeft een voorsprong om een soort eigenheid te creëren die je in alles terugziet.”

Göksal Güven

BEVEILIGING

Göksal Güven (1964) is sinds 2008 beveiligers in het Groninger Museum. Hij werkt afwisselend op de tentoonstellingszaal, de camerabewaking, bij de garderobe en in de entreehal.

“Ik ben verantwoordelijk voor het beveiligen van de schilderijen; dat mensen ze niet zomaar aanraken of fotograferen met flits. En als zoiets gebeurt grijp ik in, dan spreek ik mensen op een nette manier aan. Maar ook ander gevaar in het museum, zoals beschadigingen, diefstal of zakkenrollen, moeten wij voorkomen. In een cursus dit jaar hebben we geleerd hoe je kunt zien of iemand iets van plan is. En als je vermoedens hebt, dat je dan op iemand afstapt en prikkelende vragen gaat stellen; zo kom je erachter wat hun plan in het museum is. Dat leer je dan in zo'n training. Afwijkend gedrag kan ik nu herkennen.

Mijn werkzaamheden variëren, ik heb elke dag een ander

rooster, maar al die verschillende tentoonstellingen maken ook het werk heel afwisselend. Je leert en ziet veel en je manier van denken verandert erdoor, dat breidt uit.

Als het erg rustig is, of toen de werken voor *De Romantiek in het Noorden* net waren binnengekomen, dan ga ik wel even rondkijken en lezen: wie het heeft gemaakt, wanneer is het gemaakt? Ik houd van schilderijen met landschappen en oude kastelen.

Ik bereid me ook altijd voor op nieuwe exposities. In eerste instantie ga ik de folders lezen: welke tentoonstellingen worden er georganiseerd? En ik lees erover op internet. Met collega's spreken we van tevoren dingen door als de camera-beelden en met hoeveel suppoosten we op zaal werken. Via een portofoon kunnen we direct iets aan elkaar doorgeven. Ik krijg van bezoekers weleens vragen over de tentoonstelling, maar vragen over de beveiliging krijg ik het meest: ‘Wordt er weleens wat gestolen uit het museum?’.”

Bodil Keikes

RONDLEIDINGEN

Bodil Keikes (1993) werkt sinds 2015 als museumdocent in het Groninger Museum. Ze gaf workshops in het Atelier en rondleidingen door de tentoonstelling aan wisselende groepen uit het basis- en voortgezet onderwijs.

“Rondleiden gaat niet alleen om een mooi verhaal van een museumdocent. Ik vind het zelf heel fijn om wat uit de groep te horen, dat we juist met z’n allen in gesprek gaan en meningen vormen. En dat we aan het einde van de rondleiding een beeld hebben van de Romantiek en hopelijk een beetje betoverd zijn geraakt.

Om me voor te bereiden ga ik eerst een aantal keren naar de tentoonstelling, want je kunt het niet allemaal in één keer zien en bevatten. We krijgen ook altijd van tevoren een instructie-rondleiding door de conservator – daarin gaat het vooral om de inhoud; wat we erbij kunnen vertellen, wat leuke

feitjes en anekdotes – en een didactische rondleiding door Steven Kolsteren of Geertje de Groot van Educatie. Dan gaan we echt kijken hoe we het kunnen overbrengen op verschillende leeftijdsgroepen en aan de hand daarvan ga ik mijn eigen rondleiding verder vormgeven.

Kinderen vinden de tentoonstelling heel dromerig, ze kunnen er mooie verhalen bij verzinnen. Vooral het sublieme spreekt tot de verbeelding, omdat ze dat kunnen linken aan hun eigen ervaringen. Als we het dan hebben over wat dat dan zou kunnen zijn; een horrorfilm bijvoorbeeld. Of bovenop een berg staan op vakantie, dat herkennen ze ook wel. Het sublieme heeft ook iets overweldigends. Kleinere kinderen vinden het ook vaak echt eng.

Wat ik uiteindelijk wil is dat ze verrast worden. Dat een bepaald clichébeeld dat ze hebben van kunst of kunstwerken enigszins uit balans is gehaald.”

HIDE & SEEK, MAARTEN BAAS
18-2 T/M 25-9-2017

HOE VIJF AFGIETSELS VAN RODINS 'HET BRONZEN TIJDPERK' SAMENKWAMEN IN GRONINGEN

DOOR SUZANNE RUS **BEELD** MARTEN DE LEEUW

Met meer dan 140 beelden en twintig werken op papier toonde het Groninger Museum van 19 november 2016 tot en met 30 april 2017 de grootste Rodin-tentoonstelling ooit in Nederland. De expositie *Rodin – Genius at Work*, samengesteld door Musée des beaux-arts in Montreal in samenwerking met Musée Rodin in Parijs, had echter nog een uniek element: nooit eerder waren vijf verschillende afgietsels van *Het Bronzen Tijdperk* tegelijkertijd te zien in één museum.

De Franse beeldhouwer Auguste Rodin (1840-1917) werd al tijdens zijn leven als genie erkend. Afkomstig uit een eenvoudig milieu kwam hij heel geleidelijk in aanraking met de kunst. Hij werd niet toegelaten aan de Academie voor Beeldende Kunsten en begon zijn opleiding aan de Petite École. Pas in 1877 werd hij, dankzij het gipsen beeld *Het Bronzen Tijdperk*, erkend als een kunstenaar van formaat. Het beeld, dat getuigt van Rodins vakmanschap en zijn aandacht voor het menselijk lichaam, was het eerste monumentale beeldhouwwerk dat hij publiekelijk exposeerde en dat tot veel controverses leidde. Critici beschuldigden Rodin ervan dat hij afgietsels had gemaakt van zijn model, de Belgische soldaat Auguste Neyt. Rodin kon echter bewijzen dat het werk het resultaat was van een uitgebreide studie van zijn model. Neyt had in een periode van anderhalf jaar voor Rodin geposeerd.

Voor het eerst in de geschiedenis wilden we in Groningen verschillende afgietsels van *Het Bronzen Tijdperk* samenbrengen. Niet eenvoudig, aangezien de meeste musea in Europa hun beeld in de vaste opstelling hebben staan. Toch stond de teller aan het eind van de zomer van 2016 op vier beelden*.

Het vijfde beeld, en misschien wel het meest bijzondere, was nog niet toegezegd. Dit *Bronzen Tijdperk*, in 1900 gegoten door de gieter Perzinka, had Rodin verkocht aan de arts Max Linde uit het Duitse Lübeck. Het beeld werd in de tuin geëxposeerd en door slecht weer kwamen de naden bloot te liggen. Linde was destijds ontsteld dat het beeld uit twee delen was opgebouwd en vroeg om een ander, intact exemplaar. Rodin ontsloeg daarop Perzinka en beloofde Max Linde een nieuw beeld te sturen. Het oude beeld werd gerestaureerd door Jean Limet en in 1902 geëxposeerd in Praag, waar het tegenwoordig wordt bewaard door de Galerie hlavního města Prahy.

En zo stonden er bij de opening van *Rodin – Genius at Work* vijf afgietsels van *Het Bronzen Tijdperk* gezamenlijk op een sokkel. Door de beelden samen te exposeren was het voor de bezoeker mogelijk om zowel de overeenkomsten als de verschillen tussen de beelden te ontdekken. Dit waren niet alleen verschillen die zijn ontstaan door gieting, ze betroffen ook de afwerking; elk beeld heeft een ander patina en daardoor een ander uiterlijk. Door tevens te kiezen voor een spannende belichting door het team van Rapenburg Plaza – waarbij met spots schaduwvorming op de muren werd gecreëerd – werd de bezoeker onderdeel van de installatie en kon hij zich als mens identificeren met *Het Bronzen Tijdperk*.

Suzanne Rus was projectleider van *Rodin – Genius at Work*.

* Bruikleengevers: Wallraf-Richartz-Museum & Fondation Corboud, Keulen (Duitsland), Albright-Knox Art Gallery, Buffalo (VS), Stiftung Museum Kunstpalast, Düsseldorf (Duitsland) en Kunsthalle Bremen (Duitsland)

DE COLLECTIE T/M HEDEN

43

SCHENKERS & LEGATOREN

70

MUSEA EN INSTELLINGEN DIE WERK VAN HET
GRONINGER MUSEUM IN BRUIKLEEN HEBBEN

60

OBJECTEN GESCHONKEN AAN HET
GRONINGER MUSEUM

208

AANWINSTEN

COLLECTIES

BEHEREN & RESTAUREREN

Hoe veelzijdig de eigen collectie van het Groninger Museum is, werd dit jaar goed zichtbaar voor het publiek. Voor verschÖlende tentoonstellingen vonden objecten uit het depot hun weg naar de tentoonstellingszalen. Ook de aanvragen van bruiklenen aan Nederlandse musea weerspiegelden die diversiteit: van schÖderkunst, tekeningen en fotografie tot design, porselein en archeologie.

Uit de eigen collectie

Met de tentoonstelling *Rijk in Groningen – Borgen en Stadspaleizen 1600-1800* werd de historische en regionale collectie van het Groninger Museum groots voor het voetlicht gebracht. Objecten die doorgaans het depot niet verlaten, met het oog op kwetsbaarheid of simpelweg hun omvang, kregen nu een ereplaats te midden van andere Groningse schatten. In het hart van de tentoonstelling lag de sits met het alliantiewapen van Unico Allard van Menkema en Everdina Cornelia van Berum uitgespreid en het slotstuk werd gevormd door een reconstructie van de Collenius-kamer uit het *Huis met de dertien tempels*, waaronder het beschilderde plankenplafond met een lengte van ruim zes meter.

Reizende tentoonstellingen

Het concept 'reizende tentoonstelling' bleek ook in 2017 succesvol. De tour die de tentoonstelling *Iris van Herpen: Transforming Fashion* in 2016 op het Noord-Amerikaanse continent startte, deed in 2017 nog drie musea aan: het Carnegie Museum of Art in Pittsburgh, het Dallas Museum of Art en het

Cincinnati Art Museum. Het Cooper Hewitt, Smithsonian Design Museum in New York opende in september de tentoonstelling *Joris Laarman Lab: Design in the Digital Age*, waarmee de aftrap voor een volgende tour door de Verenigde Staten werd gedaan.

Externe tentoonstellingslocaties

In 2017 kreeg de collectie niet alleen een podium buiten het eigen museum, ook buiten de museale context werd de collectie onder de aandacht gebracht. Binnen de meer traditionele kaders verzorgde het Groninger Museum een presentatie van de collectie in de gangen van het UMCG, waarbij de tentoonstelling *Rodin – Genius at Work* het uitgangspunt vormde. Het Martini Ziekenhuis kreeg Alessandro Mendini's enorme *Tête Géante* in bruikleen. Het museum experimenteerde daarnaast op onconventionele wijze met kunst buiten de museale context door één van de topstukken, Jeff Koons' *Christus en het lam*, een week lang 'incognito' te laten verblijven op de accessoires-afdeling van warenhuis de Bijenkorf in Amsterdam.

Depot

Door de aanwas van de collectie en een vergroting van de collectiemobiliteit bleek de depotruimte van het Groninger Museum zijn grenzen te bereiken. Om een veilige opslag voor kunst- en cultuurobjecten binnen de klimatologische vereisten te kunnen garanderen, werd besloten alle overige materialen – zoals expositiemiddelen, technische materieel en (boek)voorraden – te verplaatsen naar een tweede externe opslag. Deze opslag werd in 2017 ingericht en zal in 2018 in gebruik genomen worden.

In maart bracht kunsthistoricus en onderzoeker Paul Taylor van het Warburg Institute in Londen een bezoek aan het depot. Samen met medewerkers van de afdeling Collecties en studenten Kunstgeschiedenis van de Rijksuniversiteit Groningen bevroeg Taylor de conditie van de schilderijencollectie met betrekking tot verouderingsprocessen en de invloed van (historische) restauraties.

Met de sluiting van het Aboriginal Art Museum in Utrecht werd de collectie *Aboriginal Art* van het Groninger Museum geretourneerd aan het depot.

Restauraties

Hoewel restauraties aan de collectie tegenwoordig minder veelvuldig en bovenal ingrijpend zijn, blijft de noodzaak tot restauratie echter bestaan om de collectie voor toekomstige generaties te behouden. In 2017 werden er restauraties op diverse gebieden uitgevoerd. Er werd verder gewerkt aan het conserveringsproject De Ploeg. Dit project werd op grote schaal reeds uitgevoerd in 2015. Enkele werken bleken echter een meer grondige restauratie nodig te hebben die de conserverende handelingen van het project overstijgen. De afronding hiervan zal nog meerdere jaren in beslag nemen, waarbij de werken door Marjan de Visser in een extern restauratieatelier worden behandeld.

De *Tawaraya ring* (1981) van Masanori Umeda, die ruim tien jaar geleden waterschade leed, werd hersteld door Yvonne Nijlusing. Dit bood tegelijk de mogelijkheid te experimenteren met de restauratie van een modern materiaal als spaanplaat. Jan Zijlstra behandelde diverse geornamenteerde lijsten, van groot tot klein, waaronder de enorme lijst om het werk *Mottenberg* van Hendrik Willem Mesdag – de Gemeente Groningen verzorgde een financiële bijdrage voor deze restauratie – en de lijst rondom *La Rochelle* van Jean-Baptiste-Camille Corot, die bij nader onderzoek werd vervaardigd uit een veel oudere, vermoedelijk zeventiende-eeuwse, omraming.

Kunstenaar Maartje Korstanje verrichtte werkzaamheden aan haar sculptuur (*zonder titel*, 2015.0341) om het enorme werk in de structuur (de)montabel te maken en beschadigingen te herstellen.

Textielrestaurator Anne Marieke Millenaar vervaardigde voor de collectie *Haute Couture A/W 1999-2000* een serie nieuwe steunconstructies, ten behoeve van de tentoonstelling *Viktor&Rolf: Fashion Artists* in de National Gallery of Victoria in Melbourne. Ter voorbereiding op een tentoonstelling in Museum Martena in Franeker werden diverse werken op paneel van Jan Jansz. de

Stomme door een medewerker van de afdeling voorzien van een klimaatdoos, waarmee deze kwetsbare werken toch uitgeleend konden worden.

Niet alleen de museumcollectie onderging herstelwerkzaamheden, ook het Starckpaviljoen in het museumgebouw werd opgeknapt. De vloer werd opnieuw gecoat, alle wanden werden opnieuw geschilderd, de verlichting werd herzien en de gordijnen gestoomd en geïmpregneerd. Ook de *Globe*, die onderdeel vormt van het oorspronkelijke ontwerp van Philippe Starck, onderging een 'make-over'. Illustrator Meinte Strikwerda voorzorg de *Globe* van levendige tekeningen die betrekking hebben op de scheepvaart, de VOC en de Oost-West relaties.

Bruiklenen

In 2017 ondersteunde het Groninger Museum diverse culturele instellingen in de stad en provincie met bruiklenen. Regionale initiatieven toonden veelal belangstelling voor de archeologische, historische en/of regionale collectie van het museum. Zo wijdde het Veenkoloniaal Museum in Veenendam een tentoonstelling aan Els Amman, een initiatief dat het Groninger Museum ondersteunde met een schilderij en zes tekeningen. Museum Nienoord ontving een achttal objecten in bruikleen voor de tentoonstelling *Ik, Anna van Ewsum (1640-1714). Leven in de Gouden Eeuw van Nienoord*, een parallel-programmering op de tentoonstelling *Rijk in Groningen – Borgen en Stadspaleizen 1600-1800*. Voor de tentoonstelling *Papier ontvouwd: Groningers en hun papier* in het GRID Grafisch Museum in Groningen verzorgde het museum het bruikleen van tientallen uiteenlopende objecten, van zegelstempels tot koekdozen.

De diversiteit van bruiklenen aan Nederlandse musea weerspiegelen de diversiteit van de collectie, met aanvragen die onder andere betrekking hebben op schilderkunst,

tekeningen, fotografie, design, porselein en archeologie. Binnen de schilderkunst vormde de Haagse School een belangrijk interessegebied. Daarnaast was er in 2017 buitengewoon veel belangstelling voor de collectie (Oosterse) keramiek.

500 jaar Reformatie ging zowel in binnen- als buitenland niet onopgemerkt voorbij: Museum Catharijneconvent in Utrecht ontving een bord met het portret van Luther in bruikleen voor de tentoonstelling *De kracht van Luther* en het Oostfriesisches Landesmuseum in Emden kreeg onder andere een monstrans uit de vaste opstelling in bruikleen voor de tentoonstelling *Reformation und Flucht. Emden und die Glaubensflüchtlinge im 16. Jahrhundert*.

Op internationaal niveau was er belangstelling voor de collectie schilderkunst (Jan Toorop, Lawrence Alma-Tadema, Ernst Ludwig Kirchner) en mode (Comme des Garçons, Viktor & Rolf). Het werk dat echter (steevast) op de meeste internationale belangstelling mag rekenen is de video *Land Art. Fernseh Ausstellung I* van Gerry Schum.

TIJDELIJK IN BRUIKLEEN GEGEVEN AAN:

Nationaal

Amsterdams Historisch Museum
Dordrechts Museum
Drents Museum, Assen
Frans Hals Museum, Haarlem
Fries Museum, Leeuwarden
Gemeentemuseum Den Haag
GRID Grafisch Museum, Groningen
Keramiekmuseum Princessehof, Leeuwarden
Kloostermuseum St. Bernardushof, Aduard
Kunsthall KadE, Amersfoort
Martini Ziekenhuis, Groningen
Museum Belvédère, Heerenveen
Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam
Museum Catharijneconvent, Utrecht
Museum de Fundatie, Zwolle

Museum Het Rembrandthuis, Amsterdam
 Museum Gouda
 Museum Nienoord, Leek
 Museum Prinsenhof Delft
 Museum Stad Appingedam
 Museum Van Loon, Amsterdam
 Nationaal Archief, Den Haag
 Noordelijk Scheepvaartmuseum, Groningen
 Noord-Veluws Museum, Nunspeet
 RHC Groninger Archieven, Groningen
 Rijksmuseum, Amsterdam
 Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch
 Stichting OVCG, Groningen
 Teylers Museum, Haarlem
 Universitair Medisch Centrum Groningen
 Universiteitsmuseum Groningen
 Van Gogh Museum, Amsterdam
 Veenkoloniaal Museum, Veendam
 Visserijmuseum Zoutkamp
 Wereldmuseum Rotterdam

Internationaal

Autostadt GmbH, Wolfsburg (Duitsland)
 Bröhan-Museum, Landesmuseum für Jugendstil, Art Deco und Funktionalismus, Berlijn (Duitsland)
 Carnegie Museum of Art, Pittsburgh (VS)
 Cooper Hewitt, Smithsonian Design Museum, New York (VS)
 Dallas Museum of Art (VS)
 GAK Gesellschaft für Aktuelle Kunst, Bremen (Duitsland)
 Herbert Foundation, Gent (België)
 Jakob Smits Museum, Mol (België)
 Kunsthalle Bielefeld (Duitsland)
 Leighton House Museum, Londen (Groot-Brittannië)
 Modemuseum Hasselt (België)
 Museum Villa Stuck, München (Duitsland)
 National Gallery, Melbourne (Australië)

Österreichische Galerie Belvedere, Wenen (Oostenrijk)
 Ostfriesisches Landesmuseum Emden (Duitsland)
 Songshan Cultural and Creative park, Taipei (Taiwan)
 Suermondt-Ludwig-Museum, Aken (Duitsland)
 The Daimler Art Collection, Berlijn (Duitsland)

LANGDURIG IN BRUIKLEEN GEGEVEN AAN:

Drents Museum, Assen
 Dordrechts Museum
 Ennemaborg, Midwolda
 Fries Museum, Leeuwarden
 Fries Scheepvaartmuseum, Sneek
 Gemeente Groningen
 Gemeentemuseum Jacob van Horne (Gemeentemuseum De Tiendschuur), Weert
 GRID Grafisch Museum, Groningen
 Joods Historisch Museum, Amsterdam
 Museum Klooster Ter Apel
 Museum Landgoed Fraeylemaborg, Slochteren
 Museum Slag bij Heiligerlee
 Museum Stad Appingedam
 Museum Wierdenland, Ezinge
 Nationaal Militair Museum, Soest
 Openluchtmuseum Het Hoogeland, Warffum
 Provincie Groningen
 Rijksmuseum, Amsterdam
 Rijksmuseum van Oudheden, Leiden
 Stichting Fries Aardewerk Museum De Waag, Makkum
 Stichting Nicolaaskerk, Oldenzijl
 Stichting Oude Groninger Kerken, Groningen
 Veenkoloniaal Museum, Veendam
 Vesting Museum Bourtange

Schenkeningen

Het Groninger Museum ontving in 2017 zestig objecten uit schenkingen. Van Azzedine Alaïa kreeg het museum in het voorjaar drie prachtige *robes* geschonken. Tot verdriet overleed de wereldberoemde couturier plotseling in november.

Naast schenkingen van culturele objecten en kunstvoorwerpen, kreeg het museum tevens een aantal archieven geschonken, alle met betrekking tot kunstenaarsvereniging De Ploeg. Van de heer en mevrouw Hofsteenge ontving het museum een aanvulling op het Ploegarchief, dat reeds in 2016 aan het museum werd geschonken. De heer Martens liet een aantal archiefstukken na met betrekking tot George Martens en Alida Pott. De heer Kool schonk het museum archiefstukken betreffende Halbo Kool en Wobbe en Dora Alkema.

Collectieregistratie

Alle in 2017 binnengekomen schenkingen, aankopen en bruiklenen werden in het collectieregistratiesysteem Adlib ingevoerd en gecontroleerd. Naar aanleiding van doorlopende object- en standplaatscontroles werden binnen 4.314 bestaande records correcties en aanvullingen aangebracht.

Dit jaar zijn de voorbereidingen getroffen om de gehele collectie digitaal te fotograferen/scannen op hoge resolutie. Hiervoor zijn twee fotografen, een depotmedewerker en een beheerder van het digitale fotoarchief aangetrokken. Alle werken op papier zullen bij de Groninger Archieven worden gescand. De overige objecten zullen in het depot worden gefotografeerd. De werkzaamheden zullen in 2018 van start gaan.

**DE ROMANTIEK IN HET NOORDEN
VAN FRIEDRICH TOT TURNER**

9-12-2017 T/M 6-5-2018

Schotel met Arabisch schrift (ca. 1580)

**CHINEES PORSELEIN, 6,2 X Ø 38-19 CM
GERECONSTRUEERDE BODEMVONDST BORG BELLINGEWEER**

SCHENKING VAN DE HEER EN MEVROUW HAZENBERG

Voordat er een bloeiende porseleinhandel tussen China en Nederland ontstond, waren de handelsbetrekkingen met de omliggende landen door China al ruimschoots verkend, getuige deze schotel met Arabische inscripties met citaten uit de Koran. De link met Groningen lijkt op het eerste gezicht niet vanzelfsprekend, maar de geografische vindplaats van de fragmenten bevindt zich binnen een straal van dertig kilometer rond het museum. In 1999 kwam bij waarnemingen van de werkgroep Archeologie

Historische Vereniging Winsum-Obergum uit de voormalig slotgracht van een borg bij Bellingeweer (Tammingaborg, gesloopt in 1820) een grote hoeveelheid scherven tevoorschijn.

Het is onbekend wanneer en hoe deze schotel uit China in Nederland is gekomen. Evenmin weten we wanneer en welke bewoner de schotel naar Bellingeweer bracht. Een schotel als deze roept méér vragen op, en dat houdt het zoeken naar antwoorden levend. (EK/MVL)

ARCHEOLOGISCHE VOORWERPEN

Vikingschat Marum, muntfibula, 850-900, zilver, Ø 51 mm, aankoop, 2017.0192.A

Vikingschat Marum, muntfibula, 850-900, zilver, Ø 23 mm, aankoop, 2017.0192.B

Bronzen Romeinse munt, 50-250, koperlegering, Ø 29 mm, aankoop, 2017.0193

BEELDHOUWKUNST

EKKE ABEL KLEIMA (1899-1958)

Portretbuste voorstellende H.N. Werkman, sculptuur, 20e eeuw, hout, 44.5 x 25.5 x 13.3 cm, schenking van Cees en Anna Hofsteenge, 2017.0006

GEORGE MARTENS (1894-1979)

Zonder titel (borstbeeld van een vliegenier), 20e eeuw, cement, 32 x 27 x 19 cm, legaat Rob Martens, 2017.0107

ALIDA JANTINA POTT (1888-1931)

Zonder titel (naakt), sculptuur, 1920-1925, geelbakkende klei, 21.5 x 14 cm, schenking van Rob Martens, 2017.0013

Zonder titel, houtsnijwerk, 20e eeuw, beschilderd hout, 11 x 22 x 0.7 cm, legaat Rob Martens, 2017.0106

DESIGN

BAAS ONTWERPEN, MAARTEN BAAS (1978)

Smoke Carlton kast, naar ontwerp (1981) van Ettore Sottsass, 2017, hout, epoxyhars, 195 x 190 x 40 cm, 2017.0113.A

Smoke Coat Rack (1849) van Thonet, 2016, hout, epoxyhars, 195 x 60 x 60 cm, 2017.0114.A

Smoke Hillhouse Chair (1903) van Charles Rennie Mackintosh, 2017, hout, epoxyhars, 141 x 41 x 35 cm, 2017.0115.A

Smoke Talisien Floor Lamp III (1912) van Frank Lloyd Wright, 2017, hout, epoxyhars, 204 x 41 x 41 cm, 2017.0116.A

Smoke Zigzag Chair (1932) van Gerrit Rietveld, 2017, hout, epoxyhars, 74.5 x 37 x 39 cm, 2017.0117.A

Smoke Wooden Chair (1992) van Marc Newson, 2017, hout, epoxyhars, 69 x 85 x 103 cm, 2017.0118.A

Smoke Favela Chair (2003) van Campana Brothers, 2017, hout, epoxyhars, 76 x 64 x 64 cm, 2017.0119.A

Paarse ventilator (uit de serie Clay Furniture), 2016, klei, metaal, 217 x 46 x 49 cm, 2017.0120

Paarse ventilator (uit de serie Clay Furniture), 2016, klei, metaal, 298 x 48 x 48 cm, 2017.0121

Paarse ventilator (uit de serie Clay Furniture), 2016, klei, metaal, 281 x 58 x 54 cm, 2017.0122

Paarse ventilator (uit de serie Clay Furniture), 2016, klei, metaal, 217 x 32 x 32 cm, 2017.0123

Mosterdgele ventilator (uit de serie Clay Furniture), 2016, klei, metaal, 74 x 31 x 30 cm, 2017.0124

Gele ventilator (uit de serie Clay Furniture), 2016, klei, metaal, 102 x 47 x 44 cm, 2017.0125

Oranje ventilator (uit de serie Clay Furniture), 2016, klei, metaal, 80 x 42 x 37 cm, 2017.0126

Lichtgele ventilator (uit de serie Clay Furniture), 2016, klei, metaal, 82 x 42 x 46 cm, 2017.0127

Hekje (uit de serie Clay Furniture), 2016, klei, metaal, 50.5 x 165 x 18.5 cm, 2017.0128.a-e

Bankje (uit de serie Clay Furniture), 2016, klei, metaal, 49.5 x 102 x 37 cm, 2017.0129.a-b

2017.0113.A – 2017.0129.a-b zijn aangekocht van de kunstenaar met steun van het Mondriaan Fonds

JAN HOOFT (1896-1971)

Kandelaar, 1930-1935, metaal, 23.5 x 24 x 10 cm, schenking van Rob Martens, 2017.0014

STUDIO JOB, JOB SMEETS (1970) EN NYNKE TYNAGEL (1977)

Letter W (uit de serie Characters), object, 2000, karton, polyurethaan coating, 80 x 110 x 50 cm, 2017.0023

Letter J (uit de serie Characters), object, 2000, karton, polyurethaan coating, 110 x 44 x 65 cm, 2017.0024

2017.0023 en 2017.0024 zijn schenkingen van Harry Swaak

STUDIO ALESSANDRO MENDINI (1931)

Alex, chaise longue gemaakt van afvalplastic, geproduceerd door ECOPIXEL, 2017, plastic, 175 x 84 x 80 cm, aankoop, 2017.0083

DOCUMENTATIE DE PLOEG

Veldezel van Jan Altink, schildersgereedschap, 20e eeuw, hout, ijzer, leer, 114 x 46.5 cm, schenking van Dick van Bachum, 2017.0103

JAN ALTINK (1885-1971)

Etsplaat 'Land met sloten', cliché, 1924, zinkplaat, 22.3 x 27.6 cm, aankoop, 2017.0047

GEORGE MARTENS (1894-1979)

Houtblok 'Schaatsen', cliché, 1924, hout, inkt-residu, 2.6 x 9.8 x 8.1 cm, schenking van Rob Martens, 2017.0017

BOEKEN

Vie Romancié van Albarta ten Oever, boek, 20e eeuw, auteur: Wouter van Riesen, geïllustreerd door Anton F. Pieck, drukinkt op papier, aankoop, 2017.0063

Umbra Vitae, uitgave 215/510, boek, auteur: Georg Heym, geïllustreerd door Ernst Ludwig Kirchner, 1924, drukinkt op papier, 24 x 16.5 x 1.5 cm, aankoop met steun van de Bank-Giro Loterij, 2017.0071

GRAFISCHE VORMGEVING

Tentoonstellingsaffiche 'Jannes de Vries', 1967, drukinkt op papier, 64.5 x 25 cm, 2017.0130

Affiche overzichtstentoonstelling 'Jan van der Zee', 1968, drukinkt op papier, 63.2 x 31.3 cm, 2017.0131

Tentoonstellingsaffiche 'Jan van der Zee', 20e eeuw, drukinkt op papier, 60 x 45 cm, 2017.0132

Tentoonstellingsaffiche 'Recent werk Jan van der Zee', 1988, drukinkt op papier, 64 x 51.6 cm, 2017.0133

Tentoonstellingsaffiche '18e eeuwse Venetiaanse tekeningen', 20e eeuw, Vries, 1964, drukinkt op papier, 65 x 40.4 cm, 2017.0134

Tentoonstellingsaffiche 'Groninger Land', Margriet Prins, 1986, drukinkt op papier, 41.6 x 29.6 cm, 2017.0135

Tentoonstellingsaffiche 'Kerk en Kunst in het Noorden', 20e eeuw, drukinkt op papier, 98.5 x 55 cm, 2017.0136

Tentoonstellingsaffiche 'De Ploeg', 1965, drukinkt op papier, 50 x 32.5 cm, 2017.0137

Tentoonstellingsaffiche 'De Kerk in het landschap', 1966, inkt, aquarelverf op papier, 60.5 x 32.2 cm, 2017.0138

Tentoonstellingsaffiche 'Nu kunstenaarsgroep NU exposeert in Pictura', 1965, drukinkt op papier, 65.5 x 37.5 cm, 2017.0139

Tentoonstellingsaffiche 'Wobbe Alkema', 1978, drukinkt op papier, 58.5 x 30 cm, 2017.0140

Tentoonstellingsaffiche 'Job Hansen', 1963, drukinkt op papier, 54.4 x 36.2 cm, 2017.0141

Tentoonstellingsaffiche 'Marten Klompjen. Een leven voor de Kunst', Forma Aktua Producties, 1988, drukinkt op papier, 58.5 x 41 cm, 2017.0142

Tentoonstellingsaffiche 'Retrospectieve tentoonstelling Jan Altink', 1972, drukinkt op papier, 33.2 x 22.3 cm, 2017.0143

Tentoonstellingsaffiche 'Jan Altink', 1965, drukinkt op papier, 59 x 27 cm, 2017.0144

Tentoonstellingsaffiche 'Herdenkingstentoonstelling Ekke Kleima', 20e eeuw, drukinkt op papier, 28 x 48.9 cm, 2017.0145

Tentoonstellingsaffiche 'Expositie De Ploeg in Pictura', 20e eeuw, drukinkt op papier, 49.5 x 30.5 cm, 2017.0146

Tentoonstellingsaffiche 'Jubileumtentoonstelling Een halve eeuw De Ploeg', 20e eeuw, drukinkt op papier, 40.9 x 58.4 cm, 2017.0147

Tentoonstellingsaffiche 'De Ploeg tentoonstelling in Pictura', 1974, drukinkt op papier, 49.9 x 32.2 cm, 2017.0148

Tentoonstellingsaffiche 'Grafisch oeuvre Johan Dijkstra', 1970, drukinkt op papier, 49.9 x 32.4 cm, 2017.0149

Tentoonstellingsaffiche '9e lustrum De Ploeg in Pictura', 1963, drukinkt op papier, 49.9 x 39.8 cm, 2017.0150

Tentoonstellingsaffiche 'Overzichtstentoonstelling Jan Altink', 1978, drukinkt op papier, 64.4 x 42.9 cm, 2017.0151

Tentoonstellingsaffiche 'Jannes de Vries', 1962, drukinkt op papier, 31.9 x 49.4 cm, 2017.0152

Tentoonstellingsaffiche 'Kunst aus Groningen & Kunst uit Oldenburg', Jannes de Vries, 1958, drukinkt op papier, 42.4 x 59.9 cm, 2017.0153

Tentoonstellingsaffiche 'Muzeval', Jannes de Vries, 20e eeuw, drukinkt op papier, 63.9 x 46 cm, 2017.0154

Tentoonstellingsaffiche 'Jan van der Zee, geschilderd, gesneden, ontworpen', 1999, Studio Swip Stolk, drukinkt op papier, 59 x 42 cm, 2017.0155

Tentoonstellingsaffiche 'De Grote Internationale Tentoonstelling op Bakkerijgebied. G.I.T.O.B.', 1925, druk: Hendrik N. Werkman, inkt, drukinkt op papier, 59 x 42 cm, 2017.0156

2017.0130 – 2017.0156 zijn schenkingen van Cees en Anna Hofsteenge

ALIDA JANTINA POTT (1888-1931)

Vignet van De Ploeg, embleem, 1919, latoen koper, 12 x Ø 12.5 cm, Stichting De Ploeg, legaat Rob Martens, bruikleen Groninger Museum, 2017.0059

VIKTOR EN ROLF, VIKTOR HORSTING (1969) EN ROLF SNOEREN (1969)

Viktor & Rolf postzegels, postzegelvel uitgegeven ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan, 11-09-2017, offsetdruk, 15 x 10.8 cm, aankoop, 2017.0068

HISTORISCHE VOORWERPEN

'Pretkaart' Jus'or uitgeven door Ranja CP, reclamemateriaal, 20e eeuw, papier, 18 x 8 cm, 2017.0027

Cowboyfiguurtje, marketingcampagne firma Ranja CP, reclamemateriaal, 20e eeuw, plastic, karton, 7 x 7 x 19 cm, 2017.0028

2017.0027 en 2017.0028 zijn schenkingen van Klaas Westerhof

Symbolische sleutel gemaakt ter gelegenheid van de opening van Tehuis voor Bejaarden 'De Horn' in Baflo, 10-07-1950, verzilverd metaal, 17.2 x 7.2 cm, 2017.0033

Plaquette Menkemaborg Uithuizen, 20e eeuw, metaal, 10.1 x 6.9 cm, 2017.0035

Inhuldigingsmedaille Koningin Juliana, 1948, metaal, 8.6 x 2.7 x 4.7 cm, 2017.0036

Doosje met afdruk van het familiewapen Ebels, 20e eeuw, lak, Ø 5 cm, 2017.0037

Medaille voor beste acteur toneelwedstrijd E.H.E. Oldambt en Westerwolde, 20e eeuw, goud, Ø 25 mm, 2017.0038

Medaille juryprijs met inscriptie E.H. Ebels, 20e eeuw, zilver, Ø 39 x 1 mm, 2017.0039

Miniatuur medaille Ridder in de Nederlandse Leeuw, 20e eeuw, metaal, Ø 55 x 2 mm, 2017.0040

Miniatuur medaille Grootofficier in de Orde van Oranje-Nassau, 20e eeuw, metaal, Ø 55 x 2 mm, 2017.0041

Ketting met hanger Corso theater Zürich, 20e eeuw, metaal, garen, L: 51 cm, 2017.0042

Troffel met inscriptie ter gelegenheid van het leggen van de eerste steen van het 'Duizend Woningenplan, Ulrum', 16-10-1950, verzilverd metaal en hout, 2017.0043

2017.0033 en 2017.0035 – 2017.0043 zijn schenkingen van mevrouw Gaaikema-Nieuwenkamp

Vitrinekast voor op een potkast, later omgebouwd voor jaarmarkten, gebruikt voor klein zilver, 19e eeuw, hout, glas, zink, 96 x 102 x 40 cm, aankoop, 2017.0046

Fragment van de Schouw van Ewsum (2007.0345, 1981.1764), spiegelmonogram JL SC, houtsnijwerk, ca. 1700, Jan de Rijk (toeschrijving), eikenhout, 23 x 49 x 10 cm, schenking van de heer Gerrit Having de Noord, 2017.0048

Glas (2x) firma Ranja CP, reclamemateriaal, 1921, glas met transferprint, 12.5 x 6.9 cm, schenking van mevrouw J.H. Tebbes-Ewolds, 2017.0072.A-B

Glas Kroonkwast Citroensap uitgegeven door de firma C. Polak Groningen, reclamemateriaal, 1898, glas met transferprint, 12 x 7 cm, aankoop, 2017.0073

Glas Reserve Politie Groningen, drinkglas, 1951-1966, glas met transferprint, 14 x 6.5 cm, schenking van mevr. K.J. Kaspers-van Duinen, 2017.0074

Glas Wandelsportvereniging 'Spirit' Delfzijl, drinkglas, 1946-1966, glas met transferprint, 14 x 6.6 cm, 2017.0029

Glas Sportclub Delfzijl afdeling Gymnastiek, drinkglas, 1960-1970, glas met transferprint, 11.5 x 7 cm, 2017.0030

Glas Algemene Wandelvereniging 'Heiligerlee', drinkglas, 1960-1970, glas met transferprint, 14.1 x 6.6 cm, 2017.0031

Beker 300 jaar Veendam, jubileumgeschenk, 1955, aardewerk, 10.3 x 7.6 cm, 2017.0075

2017.0029 – 2017.0031 en 2017.0075 zijn schenkingen van Janneke van der Werp-De Groot

Vaasje van de Korenbeurs aan het A-kerkhof te Groningen, souvenir, 1920-1930, porselein met een transferprint, 10.8 x 7.7 x 3.9 cm, aankoop, 2017.0076

Bord van de Vischmarkt en A-kerk te Groningen, souvenir, 1920-1940, porselein met een transferprint, 18.9 x 18.3 cm, aankoop, 2017.0077

Zegelstempel van het Gemeentebestuur Delfzijl, 1887, hout, koper, 11.5 x 3.7 cm, aankoop, 2017.0079

Naambord De Groninger Brandwaarborg Mij Correspondentschap, 1893-1913, gegraveerd glas, 30.6 x 20 x 1.2 cm, schenking van Chris Scholtens, 2017.0080

Schoolbel Openbare Lagere School Warmoesstraat Oosterpoortwijk, 20e eeuw, brons, 22 x 18.5 cm, schenking van Anton de Vries, 2017.0081.a-b

Trotseerlood afkomstig van het Huis met de dertien tempels, bouwelement, 20e eeuw, lood, 64 x 66 mm, schenking van de heer B. van der Laan, 2017.0085

Replica van een zogeheten Bandspangenhelm (8e eeuw) gemaakt door Klaas Kloosterhuis, helm, 2016, ijzer, 22 x 18 cm, aankoop, 2017.0092

Draaglint mannencongregatie Groningen met speld 60 jaar lidmaatschap, zilver en goud, lint: 47 x 4.2 cm, medaille: 4.5 x Ø 3 cm, 2017.0095

Naambord zaakwaarnemer O.J.M. Nienhuis, 20e eeuw, marmer, 46.5 x 16 cm, 2017.0096

Prijspenning Bedum 1927, 2e prijs, 1927, brons, Ø 32mm, 2017.0097

Pijpenkop met opschrift Johannes F. Am-sing, rookgerei, 1850-1860, porselein, 12.5 x 5.5 x 32 cm, 2017.0098

Trotseerloodje K. Scheer te Bedum, bouwelement, 1850, 68 x 61 mm, 2017.0099

Prijspenning Schapenkeuring 1908: 1e prijs jonge rammen, Noorder Afdeling, 1908, zilver, Ø 45 x 2 mm, 2017.0100

Prijspenning schapenkeuring 1907: 3e prijs jonge rammen, Noorder Afdeling, 1907, brons, Ø 40 x 2 mm, 2017.0101

Prijspenning schapenkeuring 1907: 3e prijs oude rammen, Noorder Afdeling, 1907, brons, Ø 40 x 2 mm, 2017.0102

2017.0095 – 2017.0102 zijn schenkingen van de heer Otto J. Nienhuis

Vaandel Christelijke Sportvereniging Excelsior gemaakt door Gebroeders van Oven, 1926, fluweel, galon, hout, 150 x 71.5 cm, 2017.0082.a-l

Miniatuurshirt van de Christelijke Sportvereniging Excelsior, memorabilia, 20e eeuw, katoen, kunststof, 31.5 x 19.5 cm, 2017.0170.A

Badge wapenvorm van de Christelijke Sportvereniging Excelsior, memorabilia, 20e eeuw, katoen, 7.5 x 5.5 cm, 2017.0170.B-C

Penning honderd jaar Reductie van Groningen (1694)

JOHAN VAN RICKINGA (†1697)
GOUD, Ø 48.8 MM, GEWICHT 45.09 GRAM

AANGEKOCHT MET STEUN VAN DE BANKGIRO LOTERIJ

Deze penning is geslagen door de Emders muntmeester Johan van Rickinga bij het eeuwfeest van de Reductie van Groningen – de terugkeer van Groningen in de Republiek van Zeven Verenigde Nederlanden in 1594. Op de voorzijde van de penning staat een geharnaste man met erachter het silhouet

van Groningen. Op het randschrift de namen van de vier burgemeesters van dat jaar: Johan De Dreuws, Menso Alting, Reneke Busch en Reinhart Clinge. Op de keerzijde staat een vers waaruit de gereformeerde gezindheid van de vier burgemeesters blijkt. (EK)

Beker (1635-1645)

CHINEES PORSELEIN, 14 X Ø 9.8-7.1 CM

AANGEKOCHT MET STEUN VAN DE BANKGIRO LOTERIJ

Tijdens het samenstellen van de tentoonstelling *De Wereld in Huis, Aziatisch porselein – Delfts aardewerk* kon het Groninger Museum een zeldzaam voorbeeld van Chine de Commande-porselein verwerven. Deze porseleinen beker met een blauwe decoratie is zo bijzonder omdat het in vorm én decoratie een nauwgezette navolging is van zilveren en tinnen versies uit de zeventiende eeuw. Exemplaren hiervan

zijn bekend in collecties van het Zilvermuseum Schoonhoven en Museum Boijmans Van Beuningen. Ook is er een gedocumenteerd voorbeeld van een Middelburgse zilversmid. In onze eigen collectie zijn meer voorbeelden te vinden van wisselwerkingen tussen Oost en West, maar een vroeg voorbeeld zoals deze kon nog niet eerder worden getoond. (MVL)

Jubileumschildje Christelijke Sportvereniging Excelsior, memorabilia, 20e eeuw, geglaazuurd aardewerk, 11 x 9 cm, 2017.0170.D

Jubileumbordje Christelijke Sportvereniging Excelsior, memorabilia, 20e eeuw, geglaazuurd aardewerk, Ø 15.2 cm, 2017.0170.E

Medaille jongensgilde Groningen van de 8e Bevrijdingswandeltocht, 6 mei 1961, brons, Ø 50 mm, 2017.0170.F

Tegel van de Christelijke Sportvereniging Excelsior, 1981, aardewerk, 0.5 x 15 x 15 cm, 2017.0170.G

Bordje Nederlandse Christelijke Sportunie, memorabilia, 1981-1982, medaillehuis Wijnands & Van Rensen, aardewerk, Ø 22 cm, 2017.0170.H

2017.0082.a-l – 2017.0170.A-H zijn schenkingen van mevrouw A. Dijkstra-Teulings

INSTALLATIES

KIE ELLENS (1956)

Casa Malaparte & Wall House #2, maquette en twee ingelijste prints, 2016-2017, diverse materialen, 30 x 25 x 25 cm, aankoop van kunstenaar, 2017.0168.a-c

GABRIEL LESTER (1972)

The Probable Rockslide in the Improbable Dutch Mountains, maquette, 2011, diverse materialen, 65 x 75 x 85 cm, aankoop van kunstenaar met steun van het Mondriaan Fonds, 2017.0112

KERAMIEK

OOSTERSE KERAMIEK

Schotel met Arabisch schrift, tekstfragmenten uit de Koran, ca. 1580, Chinees porselein, 6.2 x Ø 38-19 cm, schenking van de heer en mevrouw M. Hazenberg, 2017.0019

Beker, in vorm en decoratie een navolging van een Nederlands exemplaar in zilver, Chine de Commande, ca. 1640, Chinees porselein, 14 x Ø 9.8-7.1 cm, aankoop met steun van de BankGiro Loterij, 2017.0020

Siroopkan met tinnen montuur, voorzien van het wapen van Tsaar Peter de Grote, ca. 1710, Chinees porselein, porselein, tin, 21.5 x 9.5-12 cm, schenking van de heer F. Eck, 2017.0032

Schoteltje met familiewapens Wichers en Van Ravensteyn, 1778-1779, Chinees porselein, 2.7 x Ø 13.7-8.4 cm, aankoop, 2017.0169

Theekop en schotel met vereenvoudigde voorstelling 'De Parasoldames' naar C. Pronk, ca. 1740, Chinees porselein, theekom: 4.5 x Ø 7.4-3.2 cm / schotel: 2.5 x Ø 12-7 cm, 2017.0181

Kom 'Gezicht op Canton', 19e eeuw, Chinees porselein, 8.5 x Ø 21-9 cm, 2017.0183

Schoteltje versierd in onderglazuur blauw, 1600-1620, Chinees porselein, 3 x Ø 15-8 cm, 2017.0184

Bord versierd in onderglazuur blauw, 1680-1700, Chinees porselein, 3 x Ø 21-12 cm, 2017.0185

2017.0181 – 2017.0185 zijn schenkingen van de heer Christiaan J.A. Jörg

Bord versierd in ijzerrood en goud, 1710-1720, Chinees porselein, 2.5 x Ø 21-11.5 cm, schenking van de heer J.W.H.J. Kanis en mevrouw A.M. Kanis-Kamp, 2017.0186

Bord versierd in onderglazuur blauw, Arita, 1750-1780, Japans porselein, 4.2 x Ø 24.5-13.5 cm, 2017.0179

Bord versierd in bovenglazuur rood en goud, ca. 1700, Chinees porselein, 3 x Ø 20.5-12 cm, 2017.0189

Miniatuur beker versierd in Chinees Imari, 1710-1730, Chinees porselein, 5 x Ø 4-2.5 cm, 2017.0190

Mosterdpot gemaakt naar Europees model, ca. 1750, Chinees porselein, 9 x Ø 7-5 cm, 2017.0191

2017.0179 en 2017.0189 – 2017.0191 zijn schenkingen van de heer J.F. van Baarsen en mevrouw G.J. Fieten

Schotel versierd in onderglazuur blauw met emailkleuren, ca. 1550, Chinees porselein, 6 x Ø 31-16 cm, 2017.0172

Schotel versierd in onderglazuur blauw, 1635-1645, Chinees porselein, 4 x Ø 28-17 cm, 2017.0175

Schotel versierd met een ingegrift karakterpatroon en celadon glazuur, 19e eeuw, Chinees porselein, 5 x Ø 27.3-15 cm, 2017.0176

Kommetje versierd in onderglazuur blauw, 1600-1625, Chinees porselein, 4.8 x Ø 10.2-4.5 cm, 2017.0177

Schoteltje versierd in onderglazuur blauw, ca. 1550, Chinees porselein, 2.5x Ø 13.5-8 cm, 2017.0178

Schoteltje versierd in onderglazuur blauw, 1600-1600, Chinees porselein, 2 x Ø 9.5-6 cm, 2017.0187

Potje versierd in onderglazuur blauw, ca. 1600, Chinees porselein, 8 x Ø 6.5-4 cm, 2017.0188

Potje versierd in onderglazuur blauw, ca. 1600, Chinees porselein, 7.5 x Ø 7.2-4.5 cm, 2017.0194

Schoteltje versierd in onderglazuur blauw, 1630-1645, Chinees porselein, 3 x Ø 15-2-8.7 cm, 2017.0195

Schotel versierd in emailkleuren, 1630-1645, Ko-akae, Chinees porselein, 3.3 x Ø 16.2-9.7 cm, 2017.0196

Bord versierd in onderglazuur blauw, niet gedateerd, Ko-Kometsuke, Chinees porselein, 3.2 x Ø 22.5-13 cm, 2017.0197

Bord versierd in onderglazuur blauw, niet gedateerd, Ko-Kometsuke, Chinees porselein, 3 x Ø 22-13.5 cm, 2017.0198

Bord versierd in onderglazuur blauw, niet gedateerd, Chinees porselein, 3.5 x Ø 20.5-12.5 cm, 2017.0199

Bord versierd in onderglazuur blauw, niet gedateerd, Chinees porselein, 3.8 x Ø 20.5-12 cm, 2017.0200

Miniatuurbeeldje van een eend, 18e-19e eeuw, geglaazuurd steengoed, 5.5 x 6 x 2 cm, 2017.0201

Miniatuurbeeldje van een kip, 18e-19e eeuw, geglaazuurd Chinees steengoed, 5.5 x 6 x 2 cm, 2017.0202

Fragment van een fluitje met Europese figuurtjes, Dehua, ca. 1700, Chinees porselein, 5 x 4 x 4 cm, 2017.0204.A

Fragment van een fluitje met Europese figuurtjes, Dehua, ca. 1700, Chinees porselein, 5 x 4 x 4 cm, 2017.0204.B

2017.0172, 2017.0175 – 2017.0178, 2017.0187, 2017.0188 en 2017.0194 – 2017.0204.A+B zijn schenkingen van de heer S. Ostkamp

WESTERSE KERAMIEK

Vaas, in vorm en decoratie ontleend aan Chinees voorbeeld, Delft, 1670-1690, aardewerk, 21.5 x Ø 15-8 cm, schenking van de heer en mevrouw Willemsen, 2017.0066

Bordje 'Raad van Arbeid Groningen 1919 – 1959', Aardewerfabriek ADCO, 1959, aardewerk, 18.8 x 18.4 cm, aankoop, 2017.0078

Huwelijksborden voor Abraham Isak Hülshoff en Martje Beerents 24 april 1769, grote schotel met zeven kleine borden, gemerkt JHF (toegeschreven aan Johan Herman Frerkingh, plateelbakkerij 't Fortuyn, Delft), 1769, aardewerk, Ø 35-23.5 x 6-4 cm, legaat van mr. drs. Max Lydius Kloos, 2017.0105.A-H

Bord met blauwe transfer van de voorstelling 'De Parasoldames' naar C. Pronk, Staffordshire, ca. 1800, aardewerk, 2 x Ø 20.5-14 cm, aankoop, 2017.0173

Kan met blauwe transfer van de voorstelling 'De Parasoldames' naar C. Pronk, Staffordshire, ca. 1805, aardewerk, 18 x Ø 9.5-8.7 cm, aankoop, 2017.0174

Zoutvat met blauwe decoratie, 1670-1690, bodemvondst uit Goes, aardewerk, 11 x Ø 7-9 cm, schenking van de heer J.F. van Baarsen en mevrouw G.J. Fieten, 2017.0180

Kopje met blauwe transfer van de voorstelling 'De Parasoldames' naar C. Pronk, 1800-1820, Engels steengoed, 4.5 x Ø 5.8-3 cm, schenking van Christiaan J.A. Jörg, 2017.0182

Vogelrinkbakje met blauwe decoratie, Delft, 1700-1750, aardewerk, 8 x Ø 8.2 cm, schenking van de heer S. Ostkamp, 2017.0203

MODE

AZZEDINE ALAÏA (1940-2017)

Avondjurk, uit de couture collectie herfst/winter 2011, 179.5 x 65 x 70 cm, 2017.0052

Avondjurk, uit de couture collectie herfst/winter 2011, 179.5 x 68 x 70 cm, 2017.0053

Avondjurk, uit de couture collectie herfst/winter 2011, 172.5 x 85 x 87 cm, 2017.0054

2017.0052 – 2017.0054 zijn schenkingen van de kunstenaar

IRIS VAN HERPEN (1986), MET MEDEWERKING VAN PHILIP BEESLEY (1956)

Hybrid Holism, japon uit de Couture Collectie herfst/winter 2012-2013, acryl, tule, katoen, 2017.0007

Voltage, japon uit de Couture Collectie lente/zomer 2013, polyester, microfiber, 2017.0008

2017.0007 en 2017.0008 zijn aangekocht van de kunstenaar met steun van de BankGiro Loterij

MULTIMEDIA**MAARTEN BAAS (1978)**

Video Smoke Carlton, 2009, digitaal bestand, 2017.0113.B

Video Smoke Coat Rack, 2009, digitaal bestand, 2017.0114.B

Video Smoke Hillhouse Chair, 2009, digitaal bestand, 2017.0115.B

Video Smoke Talisien Floor Lamp III, 2009, digitaal bestand, 2017.0116.B

Video Smoke Zig Zag Chair, 2009, digitaal bestand, 2017.0117.B

Video Smoke Wooden Chair, 2009, digitaal bestand, 2017.0118.B

Video Smoke Favela Chair, 2009, digitaal bestand, 2017.0119.B

Video Bla Bla Bla Kroonluchter, behorend bij de installatie 'Baas is in Town', 2017, gemaakt in samenwerking met John Körmeling bij de tentoonstelling *Hide & Seek, Maarten Baas*, digitaal bestand, 2017.0206.A

Video Clown, behorend bij de installatie 'Baas is in Town', 2017, gemaakt bij de tentoonstelling *Hide & Seek, Maarten Baas*, digitaal bestand, 2017.0206.B

Video Kantoor, 2017, gemaakt in samenwerking met Joris van Midde bij de tentoonstelling *Hide & Seek, Maarten Baas*, digitaal bestand, 2017.0207.A

Video Kunstenaar, 2017, gemaakt in samenwerking met Joris van Midde bij de tentoonstelling *Hide & Seek, Maarten Baas*, digitaal bestand, 2017.0207.B

Video Party, 2017, gemaakt in samenwerking met Joris van Midde bij de tentoonstelling *Hide & Seek, Maarten Baas*, digitaal bestand, 2017.0207.C

Video Professor, 2017, gemaakt in samenwerking met Joris van Midde bij de tentoonstelling *Hide & Seek, Maarten Baas*, digitaal bestand, 2017.0207.D

Video Slaapschappen, 2017, gemaakt in samenwerking met Joris van Midde bij de tentoonstelling *Hide & Seek, Maarten Baas*, digitaal bestand, 2017.0207.E

Video Sneeuwontbijt, 2017, gemaakt in samenwerking met Joris van Midde bij de tentoonstelling *Hide & Seek, Maarten Baas*, digitaal bestand, 2017.0207.F

Video Speelzolder, 2017, gemaakt in samenwerking met Joris van Midde bij de tentoonstelling *Hide & Seek, Maarten Baas*, digitaal bestand, 2017.0207.G

Video White Space, 2017, gemaakt in samenwerking met Joris van Midde bij de tentoonstelling *Hide & Seek, Maarten Baas*, digitaal bestand, 2017.0207.H

Video 4 in 1, gemaakt bij serie Close Parity Furniture, 2017, digitaal bestand, 2017.0208 2017.0113.B – 2017.0208 zijn aangekocht van de kunstenaar met steun van het Mondriaan Fonds

NIELS HOEBERS (1981)

CLAY 2056, stop-motion animatiefilm, gemaakt bij de installatie Fans (uit de serie Clay Furniture) door Maarten Baas, 2016, digitaal bestand, aankoop van kunstenaar, 2017.0205

AD VISSER (1947)

De Parade van de Hemelse Tragedie, 2016, digitaal beeldmateriaal, metalen koffer, elektronica, 37 x 61 x 55 cm, aankoop van de kunstenaar met steun van de BankGiro Loterij, 2017.0022

MUNTEN EN PENNINGEN

12,5 stuiver Herdenkingsmunt Gronings Ontzet, 1672, zilver, 22 x 22 mm, aankoop, 2017.0086

Beloningspenning Bomsterzijl, 1581, zilver, Ø 51 mm, aankoop, 2017.0087

Drie broodpenningen, alternatief betaalmiddel, 1550-1600, koper, Ø 24mm, Ø 20mm, Ø 19 mm, aankoop, 2017.0088.A-C

Halve groot Selwerd op naam Hendrik, 14e eeuw, zilver, Ø 22mm, aankoop, 2017.0089

Penning (Merum), ca. 1060, zilver, Ø 16 mm, aankoop, 2017.0090

Penning (Merum), ca. 1060, zilver, Ø 16 mm, aankoop, 2017.0091

Hol-penning Groningen, 1475-1500, koper en zilver, Ø 14 mm, aankoop, 2017.0093

Hol-penning Groningen, 1460-1500, zilver, Ø 12 mm, aankoop, 2017.0094

R. KÖHLER

Penning 50 jaar bestaan der Sociëteit Mutua Fides (Vindicat atque Polit), 1932, brons, Ø 51 mm, schenking van mevrouw Harmke van Bruggen-Hadders, herkomst collectie Chris van Bruggen, 2017.0084

HAN RICHTERS (1915-2000)

Legpenning van de Stichting Rotterdam 1939, aangeboden aan E.H. Ebels, Ø 45 x 3 mm, schenking van mevrouw Gaaikema-Nieuwenkamp, 2017.0034

JOHANN VON RICKINGA (†1697)

Penning honderd jaar Reductie van Groningen, 1694, goud, Ø 48.8 mm, aankoop met steun van de BankGiro Loterij, 2017.0018

SCHILDERIJEN**FRANCISCUS HERMANUS BACH (1865-1956)**

Portret van dhr. De Wit (Meubelmaker Oosterstraat), 20e eeuw, olieverf op canvas, 52.5 x 42 cm, 2017.0166

Landschap, 20e eeuw, olieverf op canvas, 15 x 25.5 cm, 2017.0167

2017.0166 en 2017.0167 zijn schenkingen van Cees en Anna Hofsteenge

SIEP VAN DEN BERG (1913-1998)

In memoriam Gerard Kraus, 1956, olieverf op canvas, 60 x 50 cm, 2017.0060

Zonder titel, 1950-1960, olieverf op canvas, 85 x 35.5 cm, 2017.0061

2017.0060 en 2017.0061 zijn schenkingen van Chantal Peeters

HERMANNUS COLLENIUS (1650-1721)

David en Abigail, 1690-1723, olieverf op canvas, 102 x 166 x 4 cm, aankoop, 2017.0065

MARTEN VAN DIJK (1903-1980)

Zonder titel, 1950-1960, verf op houtvezelplank, 12 x 20.7 cm, schenking van de heer en mevrouw Sinnema, 2017.0025

JOHAN DIJKSTRA (1896-1978)

Boomgaard, 20e eeuw, was/olieverf op canvas, 59 x 98.5 x 64 cm, legaat van Grietje Hindertje Toppen, 2017.0002

GERARD DRUIVEN (1954)

Brood, 20e eeuw, olieverf op canvas, 74 x 124 x 90 cm, schenking van Maarten en Atie van Daalen, 2017.0011

HAN JANSEN (1931-1994)

Landschap, 1975, olieverf op canvas, 99 x 99 x 102 cm, aankoop, 2017.0044

HENRI KLEY (1903-1977)

Zonder titel, 20e eeuw, olieverf op canvas, 65 x 100 x 78.5 cm, schenking van Esther Virginia van Doorne, 2017.0057

RULOFF S.A. MANUPUTTY (1926-2002)

Studio Havé, 1959, gemengde technieken op paneel, 120 x 120 cm, aankoop erven van Ruloff S.A. Manuputty met steun van het Jan Bouman Fonds, 2017.0009

GEORGE MARTENS (1894-1979)

Vanitas, 20e eeuw, olieverf op canvas, 51.5 x 59 x 70.1 cm, schenking van Cees en Anna Hofsteenge, 2017.0003

Portret Hermen Molendijk (1896-1983), 1936, olieverf op canvas, 50 x 60 x 76.6 cm, schenking van Liesbeth, Hermen en Helen Molendijk, 2017.0016

RUUD VENEKAMP (1957)

Banda Besar / Groot Banda, 2013, olieverf op canvas, 300 x 220 cm, 2017.0055

Twee tafelkransen (1743-44)

**WERKPLAATS WEDUWE BERENT POOTHOLT
ZILVER, Ø 24 CM**

AANGEKOCHT MET STEUN VAN DE BANKGIRO LOTERIJ

In de loop van de achttiende eeuw werden gedekte tafels steeds uitbundiger gedecoreerd, onder meer met zilveren tafelkransen. Die beschermden het tafeldamast en droegen tegelijkertijd bij aan de grandeur van de tafelsetting. Groningen bleef niet achter bij deze trend.

Deze ringvormige onderzetters staan ieder op vier scroll-poten en hebben ook vier steunen voor de schaal. De tafelkrans is

voorzien van uitgezaagde symmetrische motieven in de ook in Groningen erg populaire Daniël Marot-stijl.

Berent Pootholt was een bekwaam Groninger zilversmid. Zijn weduwe heeft het bedrijf na zijn dood in 1737 nog geruime tijd voortgezet, waarna in 1761 hun zoon Abraham Pootholt het bedrijf overnam. Tafelkransen in zilver zijn zeldzaam. Dit is het enige in Groningen gemaakte stel dat bekend is. (EK)

Umbra Vitae, uitgave 215/510 (1924)

**AUTEUR: GEORG HEYM, GEÏLLUSTREERD DOOR ERNST LUDWIG KIRCHNER
DRUKINKT OP PAPIER, 24 X 16.5 X 1.5 CM**

AANGEKOCHT MET STEUN VAN DE BANKGIRO LOTERIJ

De jong overleden dichter Georg Heym (1887-1912) geldt als een van de belangrijkste vertegenwoordigers van het expressionisme in de literatuur. Toen in 1924 een heruitgave verscheen van zijn bundel 'Umbra Vitae' ('De Schaduw van het Leven'), maakte Ernst Ludwig Kirchner daarvoor 47 originele houtsneden. Bovendien verzorgde Kirchner de typografie, schutbladen en het omslag. Het resultaat is een

bijzonder expressionistisch Gesamtkunstwerk. Niet alleen daarom is 'Umbra Vitae' een waardevolle aanwinst. Een exemplaar van de bundel kwam namelijk in het bezit van Kirchners vriend Jan Wiegers. Hij vereeuwigde het op zijn *Stilleven met boeken en rozen*, dat sinds 2014 deel uitmaakt van de collectie van het Groninger Museum. (JH)

Berita pertama dari Ai / eerste bericht uit Ai, 2015, olieverf op canvas, 300 x 220 cm, 2017.0056

2017.0055 en 2017.0056 zijn aangekocht van de kunstenaar met steun van het Jan Bouman Fonds

HENDRIK NICOLAAS WERKMAN (1882-1945)

Werkmankast, in opdracht vervaardigd voor ds. August Henkels (Solingen 1906-1975 Borculo), de kastdeuren voorzien van 12 panelen met oudtestamentische voorstellingen, 1943, eikenhout, olieverf op triplex, 180 x 201 x 41.5 cm, aankoop met steun van de Vereniging Rembrandt, mede dankzij haar E.A. en C.M. Alkema-Hilbrands Fonds, de BankGiro Loterij, de Stichting Beringer Hazewinkel, de Stichting J.B. Scholtenfonds en de Stichting H.S. Kammingafonds, de Groninger Museum Salon, de Vereniging Vrienden van het Groninger Museum en Han Leutscher-Hazelhoff ter nagedachtenis aan Dick Leutscher, 2017.0045

JAN WIEGERS (1893-1959)

Portret moeder Jan Wieggers (Menke Wieggers-Bolt, 1868-1958), verso: meisje met pop, 1920-1932, was/olieverf op canvas, 47.5 x 38 x 57 cm, aankoop met steun van de BankGiro Loterij, 2017.0001

JAN VAN DER ZEE (1898-1988)

Haventje van Pieterburen, 1944, olieverf op canvas, 57.6 x 78.5 x 79.5 cm, schenking van Rabobank Noordenveld West Groningen, 2017.0069

TEKENINGEN, GOUACHES EN AQUARELLEN

JAN ALTINK (1885-1971)

Groninger landschap met vee, gouache, 20e eeuw, waterverf en tekenstiften op papier, 45.5 x 36 cm, 2017.0004

Landschap met koeien, gouache, 20e eeuw, waterverf en tekenstiften op papier, 50.5 x 35.3 cm, 2017.0005

Zonder titel, tekening, 1920-1930, krijt op papier, 25.5 x 36 cm, schenking van Liesbeth, Hermen en Helen Molendijk, 2017.0015

Naakt (Beppie), tekening, 1925, krijt op papier, 27 x 42 cm, aankoop met steun van de BankGiro Loterij, 2017.0062

2017.0004 en 2017.0005 zijn schenkingen van Cees en Anna Hofsteenge

ARNOLDUS ERINGA

Twee zegenwensen huwelijk Clara van Buttingha en Wolter Wolthers, kalligrafie, 1721, inkt op papier, 29.5 x 30 x 38.7 cm, bruikleen van dr. Jan Dijkstra en dr. ir. Kristina Johanna Maria Zaal, 2017.0010.a-b

FRANCISCUS HERMANUS BACH (1865-1956)

Portret van een vrouw, aquarel, 20e eeuw, aquarelverf op papier, 34 x 24 cm, 2017.0164

Portret van een zittende dame, aquarel, 20e eeuw, aquarelverf en potlood op papier, 20.5 x 15.2 cm, 2017.0165

2017.0164 en 2017.0165 zijn schenkingen van Cees en Anna Hofsteenge

SIEP VAN DEN BERG (1913-1998)

Zonder titel (zelfportret?), gouache, 1959, waterverf op papier, 51 x 33 x 66.5 cm, schenking van mevrouw A. Holen, 2017.0064

Zonder titel, collage, 1964-1965, karton, papier, plakband, 21.5 x 14 cm, 2017.0108

Zonder titel, tekening, 1959, inkt, papier, 65.5 x 50.2 cm, 2017.0109

Voor versterker H.S., collage, 1970, papier, karton, 26.5 x 33.5 cm, 2017.0110

Granada, tekening, 1975, inkt op papier, 23 x 32 cm, 2017.0111

2017.0108 – 2017.0111 zijn schenkingen van Chantal Peeters

JOHAN DIJKSTRA (1896-1978)

De oude torenwachter (Jan Koop Sjoests), tekening, 20e eeuw, inkt op papier, 42.4 x 31.7 cm, 2017.0158

Portret van Jannes de Vries, ets, 20e eeuw, drukinkt op papier, 59.2 x 41.8 cm, 2017.0163

2017.0158 en 2017.0163 zijn schenkingen van Cees en Anna Hofsteenge

JOHANN FABER (1902-1979)

Zelfportret, tekening, 20e eeuw, houtskool op papier, 38.8 x 27.9 cm, schenking van Cees en Anna Hofsteenge, 2017.0159

JAN GERRIT JORDENS (1883-1962)

Portret van een vrouw, tekening, 1923, inkt op papier, 54.3 x 44.3 cm, schenking van Cees en Anna Hofsteenge, 2017.0160

GEORGE MARTENS (1894-1979)

Portret van Alida Pott, tekening, 1920-1922, potlood op papier, 27 x 18.5 cm, Stichting De Ploeg, legaat Rob Martens, bruikleen Groninger Museum, 2017.0058

Portret van een man, aquarel, 20e eeuw, inkt, aquarelverf op papier, 20.5 x 15.3 cm, schenking van Rob Martens, 2017.0070

Dame met vilthoed, tekening, 1930, inkt op papier, 35 x 25 cm, schenking van Cees en Anna Hofsteenge, 2017.0161

HENRI DE WOLF (1938-1986)

Zonder titel, gouache, 20e eeuw, waterverf op papier, 31.9 x 50.2 cm, schenking van Cees en Anna Hofsteenge, 2017.0157

ONBEKENDE MAKER

Modeltekenen in atelier, tekening, 20e eeuw, inkt op papier, 34.8 x 57.4 cm, schenking van Cees en Anna Hofsteenge, 2017.0162

ZILVER

WERKPLAATS WEDUWE BEREND POOTHOLT

Twee tafelkransen, gemerkt met Groninger Keur 6/T, 1743-44, zilver, 7.2 x Ø 24 cm, aankoop met steun van de BankGiro Loterij, 2017.0171.A+B

JOHANNES DRONRIJP (± 1660 - ± 1727)

Komfoor met wapens Alberda – Clant, 1719-20, zilver, 9 x Ø 12 cm, aankoop met steun van de BankGiro Loterij, 2017.0067

JAN VAN GIFFEN (1746-1781)

Hopmanslepel met inscriptie Hopman Derck Mensens, 1777, zilver, L: 21.5 cm, schenking mevrouw G.J.B. van de Wetering, 2017.0026

THOMAS MUNTINCK II (1672-1730)

Zilveren vork, 1711-1712, zilver, L: 17.5 cm, aankoop, 2017.0012

RIJK IN GRONINGEN
BORGEN EN STADSPALEIZEN 1600-1800
27-5 T/M 12-11-2017

2.500

TOTAAL AANTAL BEZOEKERS

29

WALL HOUSE WEEKENDEN

7

GEORGANISEERDE EXPOSITIES

107

PORTRETTE VAN BUURTBEWONERS
TE ZIEN IN HET GEBOUW

WALL HOUSE #2

Wall House Weekenden

Het Groninger Museum beheert *Wall House #2*, het architectuuricoon in het zuiden van de stad Groningen, sinds 2016 en waarborgt de openbare functie en de culturele bestemming. Met een aantrekkelijke programmering versterkte het museum dit jaar de relatie tussen *Wall House #2* en de bewoners van de wijk Hoornse Meer.

In januari 2017 werd Gea Schenk aangesteld als programmeur van *Wall House #2*. In samenwerking met collega's van het museum zorgde zij dat het gebouw opnieuw op de kaart werd gezet. Insteek van de programmering was het betrekken van de omwonenden van *Wall House #2* als ambassadeurs. Zo vulde Schenk, zelf fotograaf, de grote muur in de entree van het gebouw met ruim honderd portretten van buurtbewoners, *Buren_ 9728* getiteld. Daarnaast nam ze kunstenaars en creatievelingen uit de buurt in het programma op. Een deel van de bezoekers keerde regelmatig terug: om deel te nemen aan de activiteiten, maar ook spontaan, omdat het gebouw om de hoek ligt. Het doel om *Wall House #2* door buurtbewoners te laten omarmen lijkt te zijn geslaagd.

Activiteiten

Onder de noemer 'Wall House Weekenden' was het gebouw van 15 april tot en met 29 oktober elke zaterdag en zondag, en op Paas- en Pinkstermaandag, geopend van 12.00 tot 17.00 uur. De toegang was gratis, uitgezonderd enkele extra activiteiten waarvoor een kleine bijdrage werd gevraagd.

Elk weekend was er iets bijzonders te doen: een *meet & greet* met de kunstenaars, een marathon-view van de tv-serie *Boven Wotter*, workshops voor zowel volwassenen als kinderen, lezingen, muziek, een fotowedstrijd, kunstmarkt, taarten versieren of een lunch in de tuin. Ook werd *Wall House #2* gebruikt als start- en eindpunt van de jaarlijkse Kunstroute Hoornse Meer. Eva van den Heuvel van A cake a day zorgde ieder weekend voor taART(en) geïnspireerd op kunst in *Wall House #2* en het Groninger Museum. 2.500 mensen brachten het afgelopen jaar een bezoek aan het huis.

Exposities

LUISTEREXPOSITIE BOELO KLAT

15-4 T/M 9-7

Boelo Klat is componist en pianist en woonachtig in de wijk Hoornse Meer. Bezoekers konden in stoelen voor het raam met koptelefoons luisteren naar composities van Klat.

KORTE FILM EN LUISTERFRAGMENTEN VAMBA SHERIF

15-4 T/M 9-7

Vamba Sherif is schrijver en novelist en woonachtig in de wijk Hoornse Meer. Een korte film gaf een beeld van wie hij is als schrijver, waar hij vandaan komt en wat zijn inspiratiebronnen zijn. Daarnaast konden bezoekers middels koptelefoons luisteren naar twee luisterfragmenten waarin hij passages voordroeg uit zijn boeken.

ABSTRACT WERK JAN SWART

15-4 T/M 9-7

Jan Swart is beeldend kunstenaar en woonachtig in de wijk Hoornse Meer. Hij exposeerde abstract werk met Chinese inkt op papier. Swart bewaarde een jaargang fotografie uit NRC, waarvan hij collages maakte.

HOOGDRUKKEN KRISTI NEIDER

15-7 T/M 29-10

Kristi Neider is beeldend kunstenaar en woonachtig in de wijk Hoornse Meer. Ze maakt hoogdrukken door middel van lino- en hout-snedes. Haar inspiratie haalt ze uit het dagelijkse nieuws en uit haar jeugd in Estland.

SHOWREEL ALBERT SECUUR

15-7 T/M 29-10

Albert Secuur is acteur en regisseur en was tot voor kort woonachtig in de wijk Hoornse Meer. In twee vitrinekasten was een overzicht gemaakt van Secuurs werk tot nu toe. Op twee beeldschermen waren showreels te zien van hoogtepunten van zijn televisie- en theatercarrière.

BUREN_ 9728

APRIL - OKTOBER

Programmeur en fotograaf Gea Schenk, woonachtig in Hoornse Meer, maakte portretten van wijkbewoners. Door de 'buren' van *Wall House #2* te portretteren wilde ze het gebouw vertrouwd maken voor de bewoners in de wijk. De portretten werden tentoongesteld op de lange muur in de gang van het gebouw ('Wall of Fame'). Aan het einde van het seizoen hingen er 107 foto's.

FOTOWEDSTRIJD

APRIL - OKTOBER

Vanaf april werd een fotowedstrijd georganiseerd. De startopdracht in de eerste week van de wedstrijd was een foto te maken in Hoornse Meer. De winnende foto van die week vormde het begin van een kettingreactie, elke daaropvolgende foto werd gemaakt als reactie op de vorige. Zo ontstond er een ketting van foto's. Twintig weekwinnaars vormden de expositie in oktober in de tuin van *Wall House #2*. Er werd een overall winnaar gekozen door de jury bestaande uit grafisch vormgever Rudo Menge, fotograaf Marten de Leeuw en Gea Schenk. Saskia Jans won de wedstrijd en daarmee een Museumkaart.

Zaalverhuur

Buiten de weekenden om kon *Wall House #2* gereserveerd worden voor groepen tot 25 personen voor brainstormsessies, vergaderingen, netwerkbijeenkomsten, etc. In 2017 maakten tien bedrijven gebruik van deze mogelijkheid, waaronder IKEA, NL Architects, Rabobank en Academie Minerva (onderdeel van de Hanzehogeschool Groningen).

TOPSTUK JEFF KOONS TIJDELIJK VAN GRONINGER MUSEUM NAAR DE BIJENKORF

Op 10 april 2017 was het precies honderd jaar geleden dat de Franse kunstenaar Marcel Duchamp een urinoir op een tentoonstelling indiende. Hij noemde het *Fountain* en maakte zo uit een banaal voorwerp een kunstwerk. Het Groninger Museum eerde Marcel Duchamp door het verhaal eens om te draaien. Een bijzonder stuk uit de eigen collectie, het werk *Christus en het lam* van kunstenaar Jeff Koons, werd uit het museum gehaald en kreeg een niet-kunstige functie in een andere omgeving: de afdeling accessoires van warenhuis de Bijenkorf in Amsterdam*.

De Amerikaan Jeff Koons (1955) is een van de meest succesvolle kunstenaars van onze tijd. Het werk *Christus en het lam* is in 1988 vervaardigd en werd in 1994 door het Groninger Museum verworven. *Christus en het lam* is een spiegel met stijlelementen uit de achttiende eeuw. De vorm van de spiegel is afgeleid van een

schilderij van Leonardo da Vinci uit het jaar 1510 dat in het Musée du Louvre in Parijs hangt: Anna te drieën is het onderwerp, het toont Maria, haar moeder Anna, het Jezuskind en een lammetje met een landschap op de achtergrond.

De keuze viel niet zonder reden op een sleutelwerk van Koons. Hij speelt met de kunstgeschiedenis en de verwachtingen van de beschouwer. In een warenhuis zou iedereen – medewerkers, klanten, kunstkenners – de spiegel anders waarnemen. De beschouwer ziet niet alleen het (incognito) werk, maar ziet ook zichzelf; het is tenslotte een spiegel.

Op vrijdag 14 april, Goede Vrijdag, keerde het werk weer terug naar het Groninger Museum.

* Naar een idee van Rob Mulder.
Met medewerking van Karel van den Berg.
Met dank aan de Bijenkorf.

HIDE & SEEK, MAARTEN BAAS
18-2 T/M 25-9-2017

213.200

BEZOEKERS IN 2017

7

MUSEA IN HET BUITENLAND WAAR EEN
PRODUCTIE VAN HET GRONINGER MUSEUM
TE ZIEN WAS

87%

PERCENTAGE BEZOEKERS UIT NEDERLAND

16

WISSELENDE TENTOONSTELLINGEN
IN HET MUSEUM

PRESENTATIES

PUBLIEKS- TREKKERS

213.200 mensen brachten in 2017 een bezoek aan een van de tentoonstellingen in het Groninger Museum. Maar ook (ver) daarbuiten was een glimp van de collectie te zien: op onconventionele plekken als een warenhuis en in musea aan de andere kant van de wereld, waaronder Taiwan en New York.

De Collectie

**T/M HEDEN
PLOEGPAVILJOEN / COLLECTIEZALEN**

Christus en het lam van Jeff Koons kwam, na de presentatie in de Bijenkorf in Amsterdam [zie ook p. 46], centraal te hangen in de speciaal hiervoor vernieuwde Modernisme-zaal. Het thema was 'citeren', oftewel het gebruik door moderne kunstenaars van beeldelementen of stijlen uit de kunstgeschiedenis om nieuw werk te maken. Er waren schilderijen en fotowerken te zien van onder meer Rob Scholte, Milan Kunc, Ger van Elk en Alessandro Mendini. In enkele andere zalen vonden kleine wijzigingen plaats in verband met uitgaande bruiklenen.

Breekbaar Goed. Een eerbetoon aan Minke A. de Visser (1898-1966)

**20-3-2015 T/M 8-1-2017
STARCKPAVILJOEN**

De collectie Aziatisch keramiek van het Groninger Museum is een van de belangrijkste van Europa. Deze rijke collectie, bestaande uit Chinese en Japanse keramiek, is opgebouwd door voormalig Groninger Museum-conservator Minke A. de Visser (1898-1966). De tentoonstelling *Breekbaar Goed* was een eerbetoon aan haar tomeloze inspanningen.

Breekbaar Goed viel binnen een samenwerking van het Rijksmuseum Amsterdam, Gemeentemuseum Den Haag, Keramiekmuseum Princessehof en het Groninger Museum.

Capita Selecta

**11-6-2016 T/M 29-1-2017
MENDINI 0**

Onder de titel *Capita Selecta* toont het museum met enige regelmaat een ruime selectie uit de eigen collectie moderne en hedendaagse kunst, mode en design. Dit jaar bestond de tentoonstelling onder meer uit zeefdrukken van Andy Warhol, haute couture van Viktor & Rolf, modefotografie van Inez van Lamsweerde en Vinoodh Matadin, werken van Ai Weiwei, Nacho Carbonell en Maartje Korstanje en de geënceneerde fotografie van Chi Peng.

Joost van den Toorn: Something to believe in

11-6-2016 T/M 29-1-2017
MENDINI O

Het werk van beeldhouwer Joost van den Toorn (1954) is kritisch en provocerend, maar werkt ook op de lachspieren. De tentoonstelling *Something to believe in* toonde ruim twintig sculpturen in een opvallende opstelling. Van den Toorn stelt in zijn werk grote thema's als geweld, seks en religie met humor en ironie aan de orde, met een melancholische en romantische ondertoon.

Zeefdrukken uit eigen collectie

23-9-2016 T/M 29-1-2017
PRENTENKABINET

De zeefdruk beleefde in de jaren zestig en zeventig een bloeiperiode in de kunstwereld. Mede dankzij Andy Warhol werd deze techniek populair. In het prentenkabinet hing een selectie uit de series zeefdrukken van zowel Nederlandse als buitenlandse kunstenaars, waaronder François Morellet, Bonies, Bruce Nauman, Hans Koetsier en Dick Bruna.

Uitgelicht: Ruloff Manuputty

4-11-2016 T/M 9-4-2017
OVAAL WEST

Ruloff Manuputty (1926-2002) verweefde invloeden van kunstenaars als Joan Miró en Paul Klee, de Cobra-kunst en traditionele batik- en decoratieve kunst uit zijn vaderland Indonesië (de Molukken) tot zijn eigen beeldtaal. Zijn werk balanceert op de grens tussen figuratie en abstractie. De expositie toonde ruim 25 schilderijen en tekeningen, waaronder zijn bekende werk *Tjap Gomè (de Chinese draakendans)* uit 1961.

Rodin – Genius at Work

19-11-2016 T/M 30-4-2017
MENDINI -1 / COOP HIMMELB(L)AU

Auguste Rodin (1840-1917) is de grootste en invloedrijkste beeldhouwer en één van de populairste kunstenaars van de moderne tijd. De tentoonstelling *Rodin – Genius at Work* toonde gipsen en bronzen beelden, waaronder bekende werken als *De Denker* en *Balzac*, marmeren figuren, keramiek en nooit eerder vertoonde foto's die blijk gaven van de creativiteit van de kunstenaar. Ook liet de tentoonstelling het buitengewone werkproces zien achter een aantal van zijn bekendste werken. Met ruim 140 beelden en twintig werken op papier was het de grootste Rodin-tentoonstelling ooit in Nederland. *Rodin – Genius at Work* is samengesteld door Musée des beaux-arts in Montreal in samenwerking met Musée Rodin in Parijs.

'De tentoonstelling oogt als een choreografie van lijven' – NRC ****

After Rodin – Erwin Olaf

19-11-2016 T/M 30-4-2017
COOP HIMMELB(L)AU

Fotograaf Erwin Olaf heeft in opdracht van het Groninger Museum een serie foto's gemaakt van dansers bij Het Nationale Ballet. De serie, geïnspireerd op de beroemde beelden van Auguste Rodin, was tijdens de tentoonstelling *Rodin – Genius at Work* te zien en brengt een ode aan de beeldhouwwerken van Rodin. Geen letterlijke citaten, maar poses geïnspireerd door beeldbepalende werken van de Franse kunstenaar. De zachtheid van het licht en de klassieke hint in het decor sluiten aan bij diens werk.

Hide & Seek, Maarten Baas

18-2 T/M 25-9-2017
MENDINI -1 / PRENTENKABINET

Hide & Seek, Maarten Baas was de eerste grote solotentoonstelling van Maarten Baas (1978), een van de bekendste Nederlandse ontwerpers. Zijn werk bevindt zich op het snijvlak van kunst en design en staat bekend als humoristisch, rebels en theateraal. De expositie toonde een overzicht van zijn belangrijkste werk van de afgelopen vijftien jaar, waaronder series als *Clay* en *Smoke*, waarmee Baas wereldberoemd werd. Daarnaast was er ook nieuw werk te zien, zoals *Hide & Seek*, wat bestond uit acht video's.

'Ontwerper Maarten Baas verrast steeds opnieuw met een nieuwe stijl, zo toont zijn eerste grote overzichtstentoonstelling in het Groninger Museum' – NRC ****

Ruud Venekamp – Berichten van ver

21-4 T/M 10-9-2017
OVAAL WEST

Het Groninger Museum besteedt met regelmaat aandacht aan kunstenaars uit stad en regio Groningen. De expositie *Berichten van ver* bestond uit zeven grote abstracte schilderijen van de Groninger kunstenaar Ruud Venekamp (1957). Zijn werken toonden plantaardige structuren, geïnspireerd op de vegetatie van de Indonesische eilanden.

Rijk in Groningen – Borgen en Stadspaleizen 1600-1800

27-5 T/M 12-11-2017
MENDINI -1

De vooraanstaande Groninger families in de zeventiende en achttiende eeuw woonden op borgen en in stadspaleizen. Om hun macht te tonen lieten zij ontelbare werken maken door kunstenaars, zilversmeden, meubelmakers, houtsnijders en glas-in-loodschilders. De meeste daarvan zijn verdwenen, maar uit bewaard gebleven afbeeldingen,

bouwfragmenten en huisraad is de rijkdom nog te zien. De tentoonstelling *Rijk in Groningen – Borgen en Stadspaleizen 1600-1800* bracht de grootste schatten uit deze periode in Groningen samen.

Gabriel Lester – The Return of Lester's Loops

10-6 T/M 29-10-2017
COOP HIMMELB(L)AU

Het Groninger Museum toonde de complete trilogie van de nieuwe video-installatie *Aeon* van beeldend kunstenaar en filmmaker Gabriel Lester (1972). Speciaal voor de solotentoonstelling *The Return of Lester's Loops* maakte hij het drieluik compleet.

Lester transformeerde het Coop Himmelb(l)au-paviljoen om tot een bijzondere ruimtelijke ervaring met *Ripples*, een grote installatie die bestond uit cilindervormige delen. De steile wanden van de installatie kwamen terug in één van de drie films, waarin een automobilist in een 'loop' rijdt.

'Met Aeon tilt Lester zijn oeuvre naar een hoger niveau' – de Volkskrant ****

De Wereld in Huis, Aziatisch porselein – Delfts aardewerk

17-6-2017 T/M 24-3-2019
STARCKPAVILJOEN

Nederland had in de zeventiende en achttiende eeuw een spilfunctie in de introductie van de Aziatische cultuur en producten in Europa. Het Chinees en Japans porselein, Japans lakwerk en Indiase sitsen in *De Wereld in Huis* toonden aan hoe het Nederlandse interieur werd verrijkt door Aziatische invloeden.

500 jaar Reformatie in Groningen

23-9-2017 T/M 17-6-2018
OVAAL WEST

De kritiek van Maarten Luther op de Rooms-Katholieke Kerk in 1517 vormde het begin van de Reformatie. Ook voor stad en regio Groningen kende dit grote gevolgen. De tentoonstelling *500 jaar Reformatie in Groningen* liet bijzondere stukken zien, waaronder zilvergerei, oude Bijbels en portretten van beroemde predikanten uit de beginperiode van de kerken van de Reformatie.

Albarta ten Oever (1772-1854), een vrouw in de kunst

13-10-2017 T/M 2-4-2018
PRENTENKABINET

Albarta ten Oever (1772-1854) is één van de weinige vrouwelijke achttiende-eeuwse kunstenaars uit Groningen. *Een vrouw in de kunst* toonde ruim twintig schilderijen, aquarellen en tekeningen van haar vaardige hand.

Ook Romantiek

14-10-2017 T/M 2-4-2018
MENDINI O

De Romantiek heeft een grote invloed gehad op de moderne kunst. In *Ook Romantiek* waren werken uit de eigen collectie moderne kunst, mode en design van het Groninger Museum te zien die verwantschap tonen met thema's uit deze periode, waaronder objecten van Studio Job, beschilderde foto's van Teun Hocks en jurken van modeontwerpers Viktor & Rolf. Bezoekers konden in een virtueel panorama – ontwikkeld door het Reality Center van de Rijksuniversiteit Groningen – gebaseerd op een aantal bekende schilderijen, een reis door zes verschillende landschappen maken. Twee ruimtes waren voorzien van een soundscape: een duistere (door Richard Bolhuis) en een ontspannende (door Alameda).

De Romantiek in het Noorden – van Friedrich tot Turner

9-12-2017 T/M 6-5-2018
MENDINI -1

De tentoonstelling *De Romantiek in het Noorden – van Friedrich tot Turner* was de eerste internationale tentoonstelling van landschapsschilderkunst uit de Romantiek in Noord-Europa.

Thema's als reizen, de kracht van de natuur en het spirituele stonden centraal in de dramatische landschappen met woeste zeeën, imposante bergen, vulkaanuitbarstingen en stille maannachten. De tentoonstelling telde 95 werken uit Nederland, Duitsland, Scandinavië en Groot-Brittannië. Naast schilderijen van J.M.W. Turner, Caspar David Friedrich en Johan Christian Dahl waren er ook werken van Nederlandse kunstenaars als Barend Koekoek en Wijnand Nuijen te zien.

'Ijzingwekkend mooi' – Trouw ****

'Zo'n grensoverschrijdend overzicht van de romantische landschapsschilderkunst is niet eerder vertoond en het pakt erg mooi uit' – NRC ****

'Sublieme Romantiek' – de Telegraaf

'Duizelingwekkend, overweldigend' – Dagblad van het Noorden

Kleine presentaties

Een Japanse Pronkschotel

18-10-2016 T/M 9-1-2017
HAL -1

De porseleincollectie van het Groninger Museum werd verrijkt met een prachtige schotel, vervaardigd door de Amsterdamse kunstschilder Cornelis Pronk (1691-1759). Het is een schenking van de familie Clevering uit Den Andel. Deze aanwinst is van internationaal belang omdat het aangeeft hoe Oosters porselein in een steeds veranderende wisselwerking met Europa het modebeeld en de inrichting van het Westerse interieur bepaalde.

Courtoise Manière Nathalie du Pasquier & Arc 74

SINDS 10-1-2017
HAL -1

In november 2016 veilde veilinghuis Sotheby's ruim vierhonderd werken uit de privécollectie van David Bowie, waaronder Memphis Design uit de jaren tachtig. Het Groninger Museum kocht daar één werk van: de fruitschaal *Courtoise Manière*. Deze schaal van kunstenaar Nathalie du Pasquier (1957) is onderdeel van de reeks *Objects for the electronic age*, die zij samen met haar echtgenoot George James Sowden bedacht in 1983. Deze reeks werd in 1985 voor het eerst getoond in het Groninger Museum onder museumdirecteur Frans Haks.

Vitrinetentoonstellingen

In de vitrines van het Info Center zijn twee tentoonstellingen gepresenteerd:

- *Dieren van keramiek* uit de collectie van het Groninger Museum.
- *Memphis keramiek*, eveneens uit de collectie van het Groninger Museum, met werk van Matteo Thun, Masanori Umeda en Marco Zanini. Matteo Thun (1952) is een van de specialisten op het gebied van keramiek bij vormgeversgroep Memphis. Zijn voorwerpen hebben namen van meren en een stipdecoratie. De nadruk ligt geheel op de aparte vormen, die soms aan dieren doen denken. De Japanner Masanori Umeda (1941) gebruikt juist symmetrie en meerdere kleuren, terwijl Marco Zanini (1971) kleurige vormen op elkaar stapelt.

Info Center & Auditorium

Op de acht computerschermen in het Info Center zijn dit jaar de volgende films vertoond:

- De documentaire *Ervaringen van een witte vogel* over het leven en werk van beeldend kunstenaar Ruloff Manuputty. Deze werd ook vertoond in het auditorium van het museum.
- Een documentaire over ontwerper Maarten Baas, gemaakt in opdracht van het Groninger Museum door Sije Kingma. Deze werd

ook vertoond in het auditorium van het museum.

- Verschillende films uit Gabriel Lesters *The Return of Lester's Loops*
- Filmpjes gemaakt door studenten van Academie Minerva naar aanleiding van de tentoonstelling *Rodin – Genius at Work*.

Tijdens Eurosonic/Noorderslag werden in het auditorium vier korte video's van muzikanten getoond die zich lieten inspireren door de collectie of architectuur van het Groninger Museum: Ode to the Quiet – Alessandro Mendini's Sinirone vaas, Louise Jordan – Isaac Israëls' schilderij van Aletta Jacobs, House of Cosy Cushions – Coop Himmelb(l)aupaviljoen en Vaarwell – Starckpaviljoen.

Externe presentaties

Wall House #2

15-4 T/M 29-10-2017

In *Wall House #2* waren verschillende exposities te zien. Fotograaf (en programmeur van *Wall House #2*) Gea Schenk, beeldend kunstenaars Jan Swart en Kristi Neider, schrijver Vamba Sherif, componist en pianist Boelo Klat en acteur Albert Secuur toonden er hun werk tijdens de 'Wall House Weekenden'. [Zie ook pagina 44.]

In de schaduw van Rodin

UNIVERSITAIR MEDISCH CENTRUM
GRONINGEN, GRONINGEN
1-3 T/M 24-4-2017

Op de begane grond van het UMCG werd beeldhouwkunst in verschillende vormen en uit vele periodes getoond: van objecten uit de veertiende eeuw tot hedendaagse sculpturen. Een deel afkomstig uit de collectie van het Groninger Museum. De expositie werd samengesteld door Ellie Komrij.

Jeff Koons, Christus en het lam

DE BIJENKORF, AMSTERDAM
10-4 T/M 13-4-2017

Op 10 april 2017 was het precies honderd jaar geleden dat de Franse kunstenaar Marcel Duchamp een urinoir op een tentoonstelling indiende. Hij noemde het *Fountain* en maakte zo uit een banaal voorwerp een kunstwerk. Het Groninger Museum eerde Marcel Duchamp door het verhaal eens om te draaien. Een bijzonder stuk uit de eigen collectie, het werk *Christus en het lam* van kunstenaar Jeff Koons, werd uit het museum gehaald en kreeg een niet-kunstige functie in een andere omgeving: de accessoires-afdeling van warenhuis de Bijenkorf in Amsterdam. [Zie ook pagina 46.]

Groninger muntschatten

**GRONINGER ARCHIEVEN, DAG VAN DE GRONINGER GESCHIEDENIS, GRONINGEN
14 OKTOBER 2017**

In samenwerking met Groninger Bewaarplaats van Bodemvondsten en het Noordelijk Archeologisch Depot, en met hulp van enkele bruiklenen van particulieren, werd tijdens de Dag van de Groninger Geschiedenis een presentatie gegeven van muntschatten uit de provincie Groningen. De recent gevonden muntschat van Loppersum werd getoond samen met delen van de schatten van onder meer Feerwerd, Kropswolde, Huizinge, Sappemeer, Houwerzijl, Ten Boer en meerdere schatten uit de stad Groningen.

Eigen producties in het buitenland

Niederländische Moderne. Die Sammlung Veendorp aus Groningen

**SUERMONDT-LUDWIG-MUSEUM, AKEN (DUITSLAND)
29-10-2016 T/M 29-1-2017**

Uitgestrekte landschappen, zeegezichten met een bewegende wolkenhemel, dorpsgezichten en stillevenen. De Groninger Reurt Jan Veendorp (1905-1983) had een goede neus voor kunst en verzamelde tijdens zijn leven meer dan vierhonderd objecten. Deze tentoonstelling was van 2012 tot 2014 in het Groninger Museum te zien.

Joris Laarman Lab. Design in the Digital Age

**COOPER HEWITT, SMITHSONIAN DESIGN MUSEUM, NEW YORK (VS)
27-9-2017 T/M 15-1-2018**

Joris Laarman (1979) is een van de opvallendste designers van dit moment, met werk op het raakvlak van design, technologie, wetenschap en kunst. Bekend zijn de 3D-geprinte brug, de *Heat Wave Radiator*, de *Bone Chair* en de *3D Maker Chair* die overal ter wereld geprint kan worden. De tentoonstelling reist nog door naar het High Museum of Art in Atlanta en het Museum of Fine Arts te Houston. *Joris Laarman Lab* was van 22 november 2015 tot en met 10 april 2016 te zien in het Groninger Museum.

Iris van Herpen: Transforming Fashion

**GRAND RAPIDS ART MUSEUM (VS)
23-10-2016 T/M 15-1-2017**

**CARNEGIE MUSEUM OF ART, PITTSBURGH (VS)
4-2 T/M 1-5-2017**

**DALLAS MUSEUM OF ART (VS)
21-5 T/M 20-8-2017**

**CINCINNATI ART MUSEUM (VS)
13-10-2017 T/M 7-1-2018**

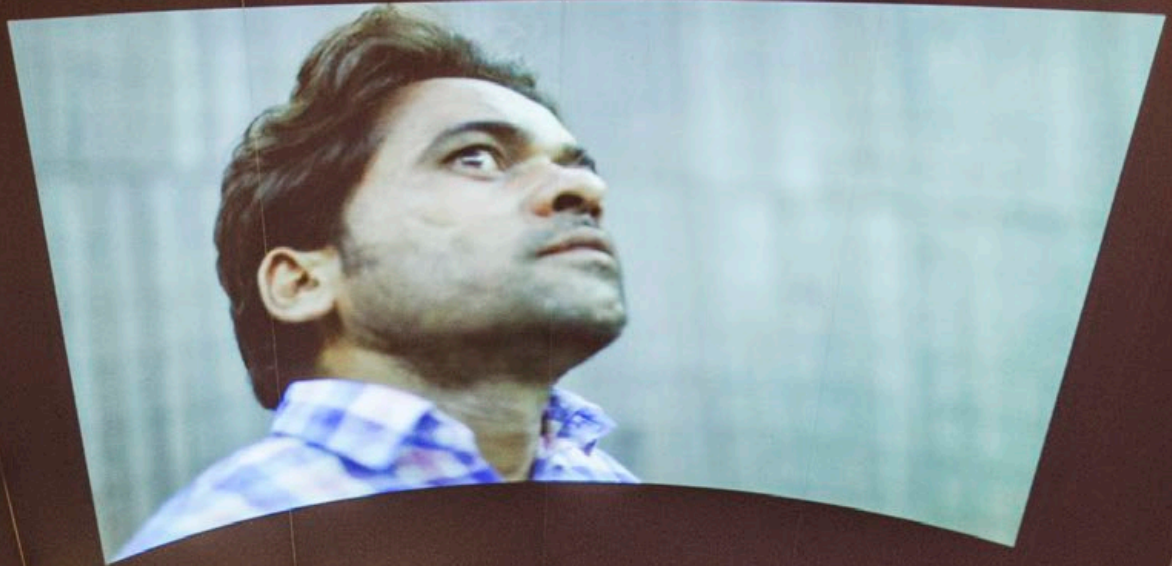
De Nederlandse modeontwerper Iris van Herpen (1984) is een *cutting edge* kunstenaar, geïnspireerd door verschillende invloeden in de kunst, wetenschap, muziek en filosofie. Deze tentoonstelling over haar werk was van 24 maart tot en met 23 september 2012 in het Groninger Museum te zien. Voor haar tour door de Verenigde Staten is de expositie aangevuld met nieuw werk uit haar meest recente haute couture en ready to wear-lijnen en een selectie schoenen.

Jaime Hayon. Funtastico

**SONGSHAN CULTURAL AND CREATIVE PARK, TAIPEI (TAIWAN)
30-12-2017 T/M 4-3-2018**

De expositie toonde een grote verscheidenheid aan werken van de Spaanse designer Jaime Hayon (1974). Van zijn designobjecten uit 2003, waarmee hij in de designwereld bekend werd, tot zijn karakteristieke schilderijen, tekeningen en speciale projecten die hij voor toonaangevende designbedrijven creëerde. Deze tentoonstelling was van 13 oktober 2013 tot en met 30 maart 2014 in het Groninger Museum te zien.

GABRIEL LESTER
THE RETURN OF LESTER'S LOOPS
10-6 T/M 29-10-2017

427

AANTAL KINDEREN DAT TIJDENS DE VAKANTIES EEN WORKSHOP VOLGDE IN HET ATELIER

14.638

KINDEREN EN JONGEREN DIE MET HUN KLAS HET MUSEUM BEZOCHTEN

285

AANTAL ENGELSTALIGE LEERLINGEN DAT DEELNAM AAN EEN RONDLEIDING IN HET MUSEUM

287

AANTAL DUITSTALIGE LEERLINGEN DAT DEELNAM AAN EEN RONDLEIDING IN HET MUSEUM

EDUCATIE & PUBLIEKSINFORMATIE

KUNST ERVAREN

Filosoferen over kunst en het beleven met je zintuigen zijn belangrijk aspecten in museumeducatie. In de rondleidingen die het museum organiseert en in verschillende projecten van de educatieafdeling staat daarom interactiviteit centraal. Om de zintuigen van bezoekers te prikkelen werden dit jaar drie ‘emotiezalen’ toegevoegd aan een tentoonstelling – twee soundscapes en een virtueel panorama.

Eigentijdse klok

Make a Minute was in 2017 een belangrijk project van de afdeling Educatie en was geïnspireerd op de klokken van de serie *Real Time* in de tentoonstelling *Hide & Seek*, Maarten Baas. Het museum riep mensen op om een wezenlijk moment uit hun dag in één minuut te verbeelden in foto of film. Wat doen, ruiken, zien of denken zij in deze minuut? Onder meer vier scholen voor voortgezet onderwijs in Groningen namen deel aan het project, evenals leerlingen van het Alfa-college (mbo), Academie Minerva, onderdeel van de Hanzehogeschool Groningen (hbo), studenten van de GM-Insiders en het (junior) Atelierteam.

Make a Minute, naar een concept van Jolijn Peters Educatieve Projecten, had niet alleen als doel dat deelnemers zich verdiepten in de denk- en werkwijze van ontwerper Maarten Baas, maar ook dat zij nadachten en filosofeerden over tijd, tijdsbesef, het waardevolle, waardeloze en de relativiteit van tijd. 268 mensen gaven gehoor aan deze oproep. Het museum ontving persoonlijke fragmenten van reizen en thuiskomen, van slapen en ontwaken en van geboorte en overlijden. Samen vormden deze minuten een nieuwe klok van twaalf uur bomvol unieke momenten.

De klok werd in de zomer op verschillende plekken in Groningen en Leeuwarden gepresenteerd: in het Info Center van het museum, in het GRID Grafisch Museum, op Noorderzon Performing Arts Festival, in de Groninger Forum-bibliotheek, in het Tschumipaviljoen, het Grand Theatre, op OOG Televisie en op de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden.

Ook was het te zien op verschillende sites (waaronder die van het Dagblad van het Noorden) en op social media (waaronder van Academie Minerva, onderdeel van de Hanzehogeschool Groningen).

Virtueel panorama

Door zintuigen te prikkelen creëer je beleving. In de museumeducatie wordt het toepassen van nieuwe technieken daarbij niet geschuwd, mits dat een meerwaarde voor de tentoonstelling oplevert. De expositie *Ook Romantiek* – een aanvulling op de hoofdtentoonstelling van negentiende-eeuwse kunst, met daarin eigentijdse werken uit de collectie – bood die gelegenheid. Het idee achter deze tentoonstelling was namelijk het oproepen van emoties bij de bezoeker. *Ook Romantiek* bestond uit zalen met kunst en uit drie ‘emotiezalen’ – twee soundscapes met alleen geluid en een virtueel panorama. Frans van Hoesel, Bart Campman, Pjotr Svechatov en Laurens Voermans van het Reality Center van de Rijksuniversiteit Groningen ontwikkelden een techniek die de bezoeker de mogelijkheid bood om ‘in’ een panorama-schilderij te stappen. Zo kon een virtuele reis worden gemaakt door zes landschappen die in de hoofdtentoonstelling *De Romantiek in het Noorden – van Friedrich tot Turner* als schilderij te zien waren (met een enkele toevoeging uit de eigentijdse kunst). Belangrijk uitgangspunt voor dit virtuele panorama was dat de bezoeker zich echt liet meevoeren op die reis. De virtuele schilderijen waren daarom interactief: wanneer je als kijker midden in de zaal stond, volgde je het wandelpad. In principe zou de bezoeker, als die precies op het juiste moment van de

stip in het midden van de ruimte afstapte en zo het beeld liet stilstaan, de oorspronkelijke schilderijen weer kunnen laten verschijnen – ook al zag je altijd al iets van het volgende landschap. Die overgangen en de details daarin waren heel subtiel gemaakt.

Studentenadviesraad

In plaats van de GM-Insiders, de vereniging voor jongeren en studenten binnen het Groninger Museum, werd een studentenadviesraad ingesteld, bestaande uit vier student-medewerkers. Zij leerden de organisatie van binnenuit goed kennen en gaven advies over zaken die studenten belangrijk vinden.

Stakingsdag basisonderwijs

Op 5 november en 12 december bood het museum ‘opvang’ voor ouders en kinderen in verband met de stakingen in het basisonderwijs. Er werden op beide dagen speciale workshops en rondleidingen georganiseerd en per kind mocht één volwassene gratis het museum bezoeken. Hier werd met veel enthousiasme ook gevolg aan gegeven door andere musea.

Kinder-audiotour

Leden van de JuniorClub (8 tot 12 jaar) leverden dit jaar in plaats van tekstuele bijdragen, audioverhalen voor de tentoonstellingen *De Wereld in Huis*, *Aziatisch porselein – Delfts aardewerk* en *De Romantiek in het Noorden – van Friedrich tot Turner*. Dit resulteerde in een speciale kinder-audiotour. Ze werden hierin begeleid door museumdocent Peter Propstra.

EXCURSIES NAAR GRONINGER BORGEN

Dit jaar organiseerde het Groninger Museum speciale excursies naar vier Groninger borgen: de Fraeylemaborg in Slochteren, de Menkemaborg in Uithuizen, Museum Nienoord in Leek en Landgoed Verhildersum in Leens. De borgenreizen waren een aanvulling op de tentoonstelling *Rijk in Groningen – Borgen en Stadspaleizen 1600-1800*.

Van 4 juni tot en met 12 november 2017 werd er iedere zondag een excursie naar één van de borgen georganiseerd, 22 in totaal. Vanaf 10.00 uur konden bezoekers eerst een bezoek brengen aan de tentoonstelling

Rijk in Groningen – Borgen en Stadspaleizen 1600-1800, waarna om 12.00 uur de bus naar één van de vier borgen vertrok. Professionele museumdocenten vertelden onderweg historische bijzonderheden. Ruim vierhonderd mensen namen deel aan de borgenexcursies.

Samenwerking

De Groninger Museum borgenexcursies waren een samenwerking tussen het Nationaal Bus Museum, de Menkemaborg, de Fraeylemaborg, Museum Nienoord, Landgoed Verhildersum, de Verhalen van Groningen, Marketing Groningen en het Groninger Museum.

3.863.010

MEDIAWAARDE IN EURO'S GEPRINTE PUBLICITEIT IN
NEDERLANDSE MEDIA
GEREGISTREERD DOOR DE MEDIA INFO GROEP

+24%

TOENAME AANTAL E-MAILABONNEES

577.356

AANTAL BEZOEKEN AAN DE WEBSITE

+148%

STIJGING AANTAL VOLGERS OP INSTAGRAM

MARKETING & COMMUNICATIE

AANTREKKINGS- KRACHT

Om het Groninger Museum en zijn tentoonstellingen onder de aandacht te brengen werden dit jaar – naast de bestaande communicatiemiddelen en -kanalen – verschillende (online) marketingcampagnes, evenementen en pr-acties ingezet. Een doorlopend publieksonderzoek was een belangrijke stap om te achterhalen wat voor bezoekers de aanleiding was om naar het museum te komen en wat hun ervaring is.

Sinds het begin van 2017 voert onderzoeksbureau Totta in opdracht van het Groninger Museum een doorlopend publieksonderzoek uit. Dit is een belangrijke stap, omdat we hiermee kunnen achterhalen waarom mensen naar het museum komen en wat zij van het museum en de tentoonstellingen vinden. Uit dit onderzoek blijkt dat de belangrijkste aanleiding om naar het Groninger Museum te gaan (voor 38% van de bezoekers) “een goede ervaring na een eerder bezoek” was. We zijn trots dat de kwaliteit van ons museum zo groot is dat mensen dit als aanleiding zien om graag terug te willen komen. Maar er is meer voor nodig om mensen naar het museum te laten gaan. Zoals mensen die hun vrienden, al dan niet via social media, attenderen op nieuwe tentoonstellingen (32%). En natuurlijk de website van het museum, affiches en brochures, mooie pr via artikelen in kranten of online, speciale kortingsacties of goed vindbaar zijn op internet via Google. Aan al deze zaken werken we met grote zorg en tijd.

Online groeide het aantal volgers op social media het hardst op Instagram en het webteam werkte in 2017 aan de ontwikkeling van een nieuwe website voor het museum. Journalisten werden uitgenodigd voor

verschillende perspreviews van de tentoonstellingen, wat vaak resulteerde in veel recensies over onze exposities. Ook werd regelmatig het nieuws gehaald met bijzondere marketingevenementen en pr-stunts, zoals het werk van Jeff Koons in de Bijenkorf, speciale bustours naar de Groninger borgen en de succesvolle eerste Groninger Museumnacht. Ook trok het museum er hard aan om in 2017 *Wall House #2* onder de aandacht te brengen van het publiek.

PR

Begin 2017 was er in de media veel nationale en internationale aandacht voor de tentoonstelling *Rodin – Genius at Work*. Ook met *Hide & Seek, Maarten Baas*, dat eind februari opende, stond het museum volop in de belangstelling, met items in de tv-programma's *Kunstuur* en het Duitse *EuroMaxx*. In het najaar ging de aandacht vooral uit naar *De Romantiek in het Noorden – van Friedrich tot Turner*, met lovende recensies in alle landelijke dagbladen, een drukbezochte persconferentie en een groot artikel in *The Art Newspaper*. Ook op radio en televisie werd aandacht aan deze tentoonstelling gewijd, waaronder in *Opium* en *De Ochtend van 4*.

Naast de exposities werd er veel gepubliceerd over de Groninger Museumnacht, het kinderprogramma op de landelijke stakingsdag in het primair onderwijs en de grootste aankoop van het museum tot nu toe: een unieke kast van Hendrik Nicolaas Werkman.

TELEVISIE

In juli waren er opnames in het museum en *Wall House #2* voor het landelijke televisieprogramma *Hier zijn de Van Rossems*. Eind december was het museum te zien in het veelbekeken tv-programma *Sorry voor alles*, gepresenteerd door Jan Smit. In september werd een aflevering van *Tussen Kunst en Kitsch* opgenomen in verschillende delen van het museum, waaronder de Job Lounge en het Starckpaviljoen. In januari 2018 trok deze uitzending 1,5 miljoen kijkers.

REIZENDE TENTOONSTELLINGEN

In 2017 was een toename te zien in het aantal publicaties over de reizende tentoonstellingen, waarin de meeste aandacht uitging naar *Joris Laarman Lab: Design in the digital age*. Als samensteller van deze tentoonstelling werd het Groninger Museum genoemd in meerdere publicaties, waaronder in het toonaangevende magazine *Forbes*.

MARKETING & COMMUNICATIE AANTREKKINGSKRACHT

REDACTIONELE SAMENWERKINGEN

In 2016 is een structurele samenwerking opgezet met de NDC Mediagroep, waarbij het museum maandelijks een redactionele bijdrage levert. Deze werd in 2017 doorgezet. Er zijn twaalf bijdragen geplaatst in de regionale kranten *Eemsbode*, *Noorderkrant*, *Groninger Gezinsbode*, *Harener Weekblad*, *HS Krant*, *Veendammer*, *Kanaalstreek*, *Ter Apeler Courant*, *Westerkwartier* en *Het Streekblad*.

Ook de jarenlange samenwerking met *OOG Radio* in de stad Groningen werd in 2017 voortgezet, met iedere woensdagavond een nieuwsitem over het museum.

De mediawaarde van de geprinte publiciteit in Nederlandse media was dit jaar € 3.863.010.

Online communicatie en social media

Met de online kanalen van het Groninger Museum besteedden we elke dag aandacht aan de kernwaarden service, informatie-communicatie, contentcreatie en marketing.

WEBSITE

In 2017 werd een begin gemaakt met de ontwikkeling van een nieuwe corporate website, in samenwerking met ...,staat Creative Agency en Slash2, waarvan de oplevering gepland staat in 2018.

BEZOEKERSAANTALLEN GRONINGERMUSEUM.NL

	2017	2016	2015
Sessies	577.356	869.064	585.036
Gebruikers	411.289	614.657	416.990
Pagina-weergaven	1.992.161	2.673.232	1.926.206

TOP 3 HERKOMST BEZOEKERS

	2017	2016
1. Nederland	89,98%	85,22%
2. Duitsland	3,09%	4,40%
3. België	1,29%	2,17%

De internationale tendens van minder bezoekers aan de website, maar meer (inter)activiteit op social media is terug te zien in de webstatistieken. Verder zien we een lichte stijging van Nederlandse bezoekers ten opzichte van internationale; *Rodin – Genius at Work* trok iets minder internationale bezoekers dan *David Bowie is*.

E-MAILMARKETING

Net als de doelgroepen op sociale media is ook de groep lezers van de maandelijks nieuwsbrief gegroeid. De maandelijks nieuwsbrief met nieuwtjes en informatie over tentoonstellingen en activiteiten wordt goed gelezen. De *open rate* ligt rond de 50% en dit is ver boven de gemiddelde *open rate* van nieuwsbrieven van 30% (bron: Frankwatching.com).

Rond de verkoop van entreetickets werden pre- en aftersales-mailingen verstuurd, waarmee extra service verleend kon worden en om feedback over het museumbezoek werd gevraagd.

E-MAILABONNEES (31 DECEMBER) 2016 EN (31 DECEMBER) 2017

	2017	2016
Abonnees	12.041 +24,38%	9.681

ONLINE ADVERTENTIECAMPAGNES

In 2017 vergrootte het Groninger Museum zijn bereik door online te adverteren. Naast Google Grants – een maandelijks advertentietegoed voor AdWords-advertenties dat beschikbaar is voor non-profitorganisaties – werd dit jaar ook online bannering (RTB display advertising), Facebook en Instagram advertising, retargeting en zichtbaarheids- en respons optimalisatie ingezet.

SOCIAL MEDIA & WEBCARE

Het Groninger Museum is voor de verschillende doelgroepen actief op veel sociale media-kanalen; onder andere op Facebook, Twitter, Instagram, YouTube, Vimeo, Pinterest en Issuu. Via ieder kanaal werden vragen van bezoekers afgehandeld en werd op maat content ontwikkeld. Dit jaar werd voor het eerst geëxperimenteerd met livestreaming.

Instagram, Facebook en Twitter zijn de belangrijkste social media-kanalen voor het museum. Net als in 2016 stond het Groninger Museum in de top vijf van de Museum Twittergids Top 100 van Nederlandse musea.

TWITTER

	2017	2016
Volgers	88.352 +6,05%	83.314

FACEBOOK

	2017	2016
Volgers	18.404 +12,04%	16.369

Eén van de posts met de meeste interactie op Facebook ging over de veiling van banners met levensgrote afbeeldingen van David Bowie, promotiemateriaal voor de expositie *David Bowie is*. Via veilingssite Catawiki werden de banners voor € 3.660 geveild. De opbrengst kwam ten goede aan KWF Kankerbestrijding.

INSTAGRAM

	2017	2016
Volgers	6.981 +148,3%	2.812

Campagnes

Via sociale media werden naast campagnes voor de tentoonstellingen, collecties en educatieve programma's ook marketingcampagnes gemaakt en uitgevoerd voor de borgenexcursies, het Groninger Museum Spreekuur, de *Baas Expeditie* bij *Hide & Seek*, *Maarten Baas*, het activiteitenprogramma van *Wall House #2*, het Groninger Museum College, de Groninger Museumnacht, kinderactiviteiten op de sittingsdag van basisschoolleraars, de *Make a Minute*-videocompilatie, de spiegel van Jeff Koons in de Bijenkorf in Amsterdam en de internationaal reizende tentoonstellingen van het Groninger Museum.

Contentcreatie

Voor de online kanalen van het Groninger Museum en voor de educatieve website ARTtube zijn in samenwerking met videokunstenaar Sije Kingma verschillende video's gemaakt over exposities en evenementen: teasers voor verschillende tentoonstellingen, een documentaire over ontwerper Maarten Baas, een animatie, interviews met onder meer Groninger Museum Vrijdagavond-sprekers en een aftermovie.

Kast met oudtestamentische voorstellingen (1943)

HENDRIK NICOLAAS WERKMAN (1882-1945)
EIKENHOUT, 184 X 220.5 X 46 CM. OLIEVERF OP TRIPLEX, ELK 26 X 40 CM
IN OPDRACHT VAN DS. F.R.A. HENKELS, UIT DE COLLECTIE VAN JULIA D. HENKELS

AANGEKOCHT MET STEUN VAN DE VERENIGING REMBRANDT, MEDE DANKZIJ HAAR E.A. EN C.M. ALKEMA-HILBRANDS FONDS, DE BANKGIRO LOTERIJ, DE STICHTING BERINGER HAZEWINKEL, DE STICHTING J.B. SCHOLTENFONDS EN DE STICHTING H.S. KAMMINGAFONDS, DE GRONINGER MUSEUM SALON, DE VERENIGING VRIENDEN VAN HET GRONINGER MUSEUM EN HAN LEUTSCHER-HAZELHOFF TER NAGEDACHTENIS AAN DICK LEUTSCHER.

Hendrik Nicolaas Werkman, die zijn loopbaan begon als journalist en leerling-drukker, werd in 1919 lid van kunstenaarskring De Ploeg. Vanuit zijn vakmanschap ontwikkelde hij een unieke techniek waarmee hij zijn experimentele druksels ging maken. In 1943 ontstond de zogenaamde *Werkmankast*, beschilderd met twaalf taferelen uit het

Oude Testament. Werkman schilderde de panelen in opdracht voor zijn vriend ds. August Henkels (1906-1975). Geschilderd in een expressief naïeve stijl staan de voorstellingen symbool voor een onwankelbaar geloof, maar ook voor de vriendschap en verbondenheid tussen beide mannen ten tijde van de Tweede Wereldoorlog. (MJ)

15.400

ONTVANGEN GASTEN TIJDENS EVENEMENTEN

173

TOTAAL AANTAL ONTVANGSTEN & EVENEMENTEN

850

GASTEN OP DE OPENINGSVOND VAN
DE ROMANTIEK IN HET NOORDEN

3.500

HOOGSTE AANTAL GASTEN OP EEN EVENEMENT:
DE GRONINGER MUSEUMNACHT

EVENEMENTEN & RELATIES

KUNST BELEVEN

Naast bezoekers die naar het Groninger Museum kwamen voor de tentoonstellingen, trokken de vele ontvangsten, bijeenkomsten, openingen en andere evenementen die het museum organiseerde ruim 15.000 mensen. Hoogtepunt was de door het Groninger Museum geïnitieerde Groninger Museumnacht.

Opening *Hide & Seek*, Maarten Baas

Een dag voor Maarten Baas' verjaardag, op zaterdag 18 februari, werd zijn tentoonstelling *Hide & Seek*, Maarten Baas officieel geopend in het Groninger Museum. De 550 aanwezige gasten bezochten na de toespraken van conservator Sue-an van der Zijpp en ontwerper Maarten Baas de tentoonstelling. Ingmar Heytze, één van de schrijvers uit de catalogus 'Hide & Seek', droeg zijn gedichten voor die aansloten bij de kunstwerken in de tentoonstellingszalen.

BankGiro Loterij Open Dagen

De BankGiro Loterij is van mening dat je cultuur moet beleven en moet vieren. Daarom organiseren zij in samenwerking met hun culturele partners jaarlijks de BankGiro Loterij Open Dagen. Deze dagen worden georganiseerd voor de deelnemers van de BankGiro Loterij om ze te bedanken voor hun financiële bijdrage. Eén van de locaties was het Groninger Museum. Op zaterdag 8 en zondag 9 april 2017 bezochten bijna 1.600 deelnemers het museum. Tijdens deze twee dagen werden er instapronleidingen aangeboden door de tentoonstellingen en het gebouw, werden inleidingen gegeven op de tentoonstelling *Rodin – Genius at Work* en was er een *Baas Expeditie* waaraan

gasten konden deelnemen. Op zaterdag werd de muziek verzorgd door Simone Manuputty en de band Point Quiet, op zondag door studenten van het Prins Claus Conservatorium.

Groninger Museumnacht

Zaterdag 9 september 2017 organiseerde het Groninger Museum de eerste Groninger Museumnacht in samenwerking met het GRID Grafisch Museum, het Nederlands Stripmuseum, het Noordelijk Scheepvaartmuseum en het Universiteitsmuseum, mede ondersteund door Marketing Groningen. De avond was een doorslaand succes: de 3.500 polsbandjes waren al voor aanvang van het evenement uitverkocht. Lees meer over de Groninger Museumnacht op pagina 69.

Groninger Museum College

Van september tot en met december vond de collegereeks Groninger Museum College plaats. Na succesvolle eerdere edities waren ook dit keer de zestig beschikbare plaatsen snel gevuld. Tijdens zes colleges stonden de tentoonstellingen centraal die op dat moment te zien waren in het Groninger Museum. Daarnaast werd er vooruit gekeken naar de tentoonstelling *De Romantiek in het Noorden – van Friedrich tot*

Turner. De sprekers tijdens deze colleges waren de conservatoren van de betreffende tentoonstellingen.

Naast deze hoorcolleges vond er onder begeleiding van een museumdocent een excursie plaats naar de Kunsthal in Emden. In de Kunsthal werden de cursisten ontvangen door oprichtster en oud-directrice Eske Nannen en de nieuwe directeur van de Kunsthal, Stefan Borchardt. Hij verzorgde met de conservator van één van de tentoonstellingen een rondleiding aan de cursisten.

Opening *De Romantiek in het Noorden – van Friedrich tot Turner*

Op vrijdag 8 december ging de tentoonstelling *De Romantiek in het Noorden – van Friedrich tot Turner* open. Na een korte inleiding op de tentoonstelling door gastconservator David Jackson gaf zanger Typhoon als speciale gast een optreden in het Coop Himmelb(l)aupaviljoen. Met zijn liedjes maakte Typhoon een verbinding tussen zijn teksten en de kunstwerken uit de tentoonstelling. Naast dit optreden waren er verspreid door het museum performances van Heart Attack, DJ René, Operette Nederland en dichter Kasper Peters. 850 genodigden bezochten deze openingsavond.

EVENEMENTEN

	OMSCHRIJVING	AANTAL PERSONEN
	JANUARI	
7	Relatieontvangst BankGiro Loterij Inclusief bezoek aan de tentoonstelling <i>Rodin – Genius at Work</i>	200
8	Nieuwjaarsbijeenkomst Vereniging Vrienden van het Groninger Museum Sprekers: directeur Andreas Blühm, VVGM-bestuursvoorzitter Gineke van Baak en prof. moderne en hedendaagse kunst Ann-Sophie Lehmann van de Rijksuniversiteit Groningen Muziek: Prins Claus Conservatorium	100
17	Relatieontvangst gemeente Groningen in <i>Wall House #2</i>	12
19	Relatieontvangst Stichting Beringer Hazewinkel Inclusief bezoek aan de tentoonstelling <i>Rodin – Genius at Work</i> Conservator: Mariëtta Jansen	15
27	Bijeenkomst Duitse Vriendenverenigingen van de Kunsthalle in Emden, het Horst-Janssen-Museum in Oldenburg en de Kunsthalle in Bremen Inclusief rondleiding met highlights van het Groninger Museum	10
28	Relatieontvangst Rabobank Stad en Midden Groningen Atelierprogramma en rondleiding door de tentoonstelling <i>Rodin – Genius at Work</i>	40
31	Relatieontvangst Vereniging Rembrandt Spreker: directeur Andreas Blühm Conservator: Mariëtta Jansen	50
	FEBRUARI	
3	Relatieontvangst gemeente Groningen Sprekers: directeur Andreas Blühm en burgemeester Peter den Oudsten Inclusief bezoek aan de tentoonstelling <i>Rodin – Genius at Work</i>	15
	Groninger Museum Studio Atelierlessen	12
6	Ontvangst van Britse journalist Robert Harris Muziek: Prins Claus Conservatorium	110
7	Groninger Museum Spreekuur Conservatoren van het Groninger Museum beoordelen voorwerpen en (kunst)werken op hun historische en kunstzinnige waarde	3
9	Ontvangst Capra Advocaten	29
10	Groninger Museum Studio Atelierlessen	12
12	Ontvangst reisorganisatie Avontuur Informatiedag Koning Aap	50
17	JuniorClub 'Meet & Greet' met Maarten Baas	20

	OMSCHRIJVING	AANTAL PERSONEN
	Bijeenkomst Groninger Museum Salon Atelierlessen	12
	Algemene ledenvergadering Groninger Museum Salon Inclusief preview van de tentoonstelling <i>Hide & Seek, Maarten Baas</i> en rondleiding door Maarten Baas Sprekers: ontwerper Maarten Baas en conservator Sue-an van der Zijpp	15
18	Opening van de tentoonstelling <i>Hide & Seek, Maarten Baas</i> Sprekers: ontwerper Maarten Baas, directeur Andreas Blühm en conservator Sue-an van der Zijpp	550
22	Lezing Vrije Academie over <i>Rodin – Genius at Work</i> Spreker: kunsthistorica Ellen van der Vecht	45
	Vriendenavond Vereniging Vrienden van het Groninger Museum rondom de tentoonstelling <i>Hide & Seek, Maarten Baas</i> Spreker: conservator Sue-an van der Zijpp	120
28	Ontvangst Hof Hoorneman Lions Club Groningen-Zuid	30
	MAART	
2	Ontvangst Groningen Management Overleg	24
7	Groninger Museum Spreekuur Conservatoren van het Groninger Museum beoordelen voorwerpen en (kunst)werken op hun historische en kunstzinnige waarde	4
8	Lezing Sprekers: prof. moderne en hedendaagse kunst Ann-Sophie Lehmann en kunsthistoricus Paul Taylor	60
9	Symposium 'Kunst en technologie' door de Rijksuniversiteit Groningen Sprekers: filosoof en oud-hoogleraar kunst en technologie Petran Kockelkoren (Universiteit Twente), docent moderne en hedendaagse kunst Linda Nijenhof (Rijksuniversiteit Groningen), artiest Matteo Marangoni en hoogleraar kunstgeschiedenis Rob Zijnenberg (Universiteit Leiden), conservator Sue-an van der Zijpp	125
10	Groninger Museum Studio Atelierlessen	12
14	Ontvangst Finovion Groningen	30
16	Ontvangst Store Support Masterclass CX Management Spreker: directeur Andreas Blühm	35
17	Lezing Vrije Academie over <i>Rodin – Genius at Work</i> Spreker: kunsthistorica Ellen van der Vecht	70
30	Ontvangst Rotary Spreker: directeur Andreas Blühm Inclusief muziek, rondleiding door de tentoonstelling <i>Rodin – Genius at Work</i> en diner in het MendiniRestaurant	74
31	Ontvangst Incentive Direct, ABN AMRO relatie-evenement Inclusief rondleiding met highlights van het Groninger Museum en door de tentoonstelling <i>Rodin – Genius at Work</i>	99

OMSCHRIJVING	AANTAL PERSONEN
APRIL	
4 Groninger Museum Spreekuur Conservatoren van het Groninger Museum beoordelen voorwerpen en (kunst)werken op hun historische en kunstzinnige waarde	1
8 Lezing Vrije Academie over <i>Rodin – Genius at Work</i> Spreker: kunsthistorica Ellen van der Vecht	30
BankGiro Loterij Open Dagen Met: open atelier, Baas Expeditie, instap- en familie-rondleidingen Muziek: Simone Manuputty en Point Quiet	700
9 BankGiro Loterij Open Dagen Met: open atelier, Baas Expeditie, instap- en familie-rondleidingen Muziek: Prins Claus Conservatorium	865
11 Donateursbijeenkomst Cordaid Inclusief rondleiding <i>Rodin – Genius at Work</i>	70
13 Vergadering Prins Claus Conservatorium	8
15 Seizoensopening <i>Wall House #2</i> Sprekers: directeur Andreas Blühm, programmeur Gea Schenk, kunstenaar Jan Swart, schrijver en novelist Vamba Sherif en componist en pianist Boelo Klat Workshop: fotograaf Arjan Verschool Muziek: Klatwerk3	200
20 Groninger Museum Studentenavond met Sunny Bergman Spreker: documentairemaker Sunny Bergman Host: Bram Douwes Met: workshops 'modeltekenen' en 'beeldhouwwerken maken van purschuim'	70
MEI	
3 Opening van de tentoonstelling <i>Ruud Venekamp – Berichten van ver</i> Sprekers: directeur Andreas Blühm, docent kunstgeschiedenis en kunsttheorie Hein Kockelkoren (Academie Minerva), dichter Toeti Heraty en beeldend kunstenaar Ruud Venekamp Muziek: Harry Niehof	80
9 Relatieontvangst GasTerra	50
10 Kamerconcert van het Prins Claus Conservatorium	50
VIP-ontvangst ABN AMRO Inclusief welkomstwoord door directeur Andreas Blühm en rondleiding door ontwerper Maarten Baas door de tentoonstelling <i>Hide & Seek, Maarten Baas</i>	25
12 Bruiloft	35
13 Lunchbijeenkomst Vereniging Vrienden van het Groninger Museum Spreker: hoofd Educatie Steven Kolsteren	26
15 Ontvangst Groningen Gastvrij Spreker: directeur Andreas Blühm	90

OMSCHRIJVING	AANTAL PERSONEN
16 Ledenjaarvergadering Vereniging Vrienden van het Groninger Museum	25
24 Bruiloft	45
26 Opening van de tentoonstelling <i>Rijk in Groningen – Borgen en Stadspaleizen 1600-1800</i> Sprekers: directeur Andreas Blühm, conservator Egge Knol en commissaris van de koning René Paas Optreden: Les Gais Galants	315
JUNI	
6 Groninger Museum Spreekuur Conservatoren van het Groninger Museum beoordelen voorwerpen en (kunst)werken op hun historische en kunstzinnige waarde	1
7 Lezing Vereniging Vrienden van het Groninger Museum Inclusief bezoek aan de tentoonstelling <i>Rijk in Groningen – Borgen en Stadspaleizen 1600-1800</i> Spreker: conservator Egge Knol	120
9 Opening van de tentoonstelling <i>Gabriel Lester – The Return of Lester's Loops</i> Sprekers: directeur Andreas Blühm, beeldend kunstenaar en filmmaker Gabriel Lester en conservator Sue-an van der Zijpp	80
10 Ploegdag 2017 Sprekers: directeur Andreas Blühm, universitair docent architectuurgeschiedenis Kees van der Ploeg (Rijksuniversiteit Groningen) en auteurs Peter Jordens en Doeke Sjiens	75
18 Groninger Museum Borgenexcursies Reeks van 22 excursies naar de Groninger borgen Menkemaborg, Verhildersum, Nienoord en Fraylemaborg in het kader van de tentoonstelling <i>Rijk in Groningen – Borgen en Stadspaleizen 1600-1800</i> Op iedere zondag in de periode juni t/m november	419
JULI	
1 Groninger Museum Spreekuur Conservatoren van het Groninger Museum beoordelen voorwerpen en (kunst)werken op hun historische en kunstzinnige waarde	4
3 Ontvangst AOG School of Management	12
7 Bijeenkomst afdeling geschiedenis van de Rijksuniversiteit Groningen Sprekers: conservator Egge Knol en voormalig universitair docent Remi van Schaik	30
13 Ontvangst Academie Minerva	30
AUGUSTUS	
25 Bijeenkomst werkgroep Adelsgeschiedenis Spreker: conservator Egge Knol	30

	OMSCHRIJVING	AANTAL PERSONEN
	SEPTEMBER	
4	Bijeenkomst Bouwsociëteit Groningen Inclusief diner en rondleiding door <i>Rijk in Groningen – Borgen en Stadspaleizen 1600-1800</i> door museumdocenten	50
6	Relatieontvangst gemeenteraad gemeente Groningen Inclusief rondleidingen door <i>Hide & Seek, Maarten Baas</i> en <i>Rijk in Groningen – Borgen en Stadspaleizen 1600-1800</i> door museumdocenten Spreker: conservator Sue-an van der Zijpp	60
7	Bijeenkomst Reinwardt Academie Sprekers: directeur Andreas Blühm en universitair docent Barbara Henkes (Rijksuniversiteit Groningen)	25
8	Bijeenkomst Vereniging Vrienden van het Groninger Museum in <i>Wall House #2</i> , inclusief rondleiding door programmeur Gea Schenk Muziek: Philip Baumgarten Trio	30
9	Groninger Museumnacht Sprekers: ontwerper Maarten Baas, directeur Andreas Blühm, beeldend kunstenaar Gabriel Lester en conservatoren Mariëtta Jansen, Egge Knol en Sue-an van der Zijpp	3.500
11	Taxatie- en opnamedag van het tv-programma 'Tussen Kunst en Kitsch'	1.000
14	Ontvangst Comenius Inclusief rondleiding met highlights van het Groninger Museum	19
21	College voor studenten van de Rijksuniversiteit Groningen Reeks van negen colleges in 2017 Onder begeleiding van directeur Andreas Blühm	11
	Relatieontvangst Rabobank in <i>Wall House #2</i> Inclusief rondleiding door programmeur Gea Schenk	14
22	Groninger Museum College Inclusief rondleiding door <i>Hide & Seek, Maarten Baas</i> door museumdocenten Spreker: conservator Sue-an van der Zijpp	60
	Ontvangst Incentive Direct: Bouwend Nederland Inclusief rondleiding met highlights van het Groninger Museum	70
26	Ontvangst Steenge	60
	Netwerkbijeenkomst Bedrijvenvereniging West, Groningen City Club, Vereniging Bedrijven Noord-Oost en Vereniging bedrijvenpark Zuidoost Inclusief rondleiding door museumdocenten en diner in MendiniRestaurant Spreker: directeur Andreas Blühm Muziek: Prins Claus Conservatorium	135
28	Relatieontvangst GasTerra Spreker: universitair docent architectuurgeschiedenis Kees van der Ploeg (Rijksuniversiteit Groningen)	58
29	Opening van de tentoonstelling <i>De Wereld in Huis, Aziatisch porselein – Delfts aardewerk</i> Inclusief rondleidingen door <i>Rijk in Groningen – Borgen en Stadspaleizen 1600-1800</i> en <i>De Wereld in Huis</i>	

	OMSCHRIJVING	AANTAL PERSONEN
	Sprekers: directeur Andreas Blühm, conservator Christiaan Jörg en conservator Egge Knol	30
30	Archeologenlustrum Groninger Instituut voor Archeologie	50
	OKTOBER	
3	Groninger Museum Spreekuur Conservatoren van het Groninger Museum beoordelen voorwerpen en (kunst)werken op hun historische en kunstzinnige waarde	2
5	Congresborrel European Network for Mental Health Service Evaluation Spreker: directeur Andreas Blühm	188
6	Excursie Groninger Museum College naar de Kunsthalle Emden	60
	Ontvangst Vereniging Nederlandse Kunsthistorici Horst Gerson Lezing Sprekers: directeur Andreas Blühm, Ann Demeester, directeur Frans Hals Museum De Hallen Haarlem en Sandra Kisters, hoofd collecties museum Boijmans Van Beuningen	100
10	Relatieontvangst Universitair Medisch Centrum Groningen	104
11	Lezing Cultural Leadership Spreker: Davis Rijser	30
12	Bijeenkomst gemeente Groningen	20
13	Groninger Museum College Spreker: Kees van der Ploeg	60
20	Groninger Museum College Inclusief rondleiding <i>Rijk in Groningen – Borgen en Stadspaleizen 1600-1800</i> door museumdocenten Spreker: conservator Egge Knol	60
24	Vriendenavond Vereniging Vrienden van het Groninger Museum rondom de tentoonstelling <i>De Wereld in Huis, Aziatisch porselein – Delfts aardewerk</i> Spreker: conservator Christiaan Jörg	60
27	Rondleiding voor studenten van de opleidingen Kunsten, Cultuur en Media en Kunstgeschiedenis (Rijksuniversiteit Groningen), Academie Minerva en Frank Mohr Instituut (Hanzehogeschool Groningen) en het Sandberg Instituut (Gerrit Rietveld Academie) van kunstenaar Gabriel Lester door zijn tentoonstelling <i>The Return of Lester's Loops</i>	30
28	Studeren in het Groninger Museum van 28 oktober t/m 12 november	180
30	Ontvangst Stap op de Rode Loper Workshops van bekende schrijvers voor studenten van NHL Hogeschool	400

OMSCHRIJVING	AANTAL PERSONEN
NOVEMBER	
3 Klantbijeenkomst Rabobank Groningen Inclusief diner en rondleiding <i>Rijk in Groningen – Borgen en Stadspaleizen 1600-1800</i>	43
Groninger Museum College Spreker: hoofd Educatie Steven Kolsteren	60
7 Relatieontvangst GasTerra	60
Groninger Museum Spreekuur Conservatoren van het Groninger Museum beoordelen voorwerpen en (kunst)werken op hun historische en kunstzinnige waarde	4
Ontvangst gemeente Groningen en bedrijven	30
9 Presentatie <i>Werkmankast</i> Sprekers: directeur Andreas Blühm en auteur Anneke de Vries	70
10 Groninger Museum College Spreker: conservator Egge Knol	60
15 Ontvangst Participatiefonds	60
16 Depotbezoek Groninger Museum Salon Rondleiding door directeur Andreas Blühm en depotbeheerder Marlon Steensma	11
17 Groninger Museum College Spreker: conservator Ruud Schenk Inclusief rondleiding door <i>Ook Romantiek</i> door museumdocenten	60
25 Lezing Vrije Academie over het Luther-jaar Spreker: Saskia van Lier	30
28 Ontvangst H2O Innovation Muziek: Prins Claus Conservatorium en Koninklijk Mannenkoor Gruno Groningen	58
28 Bijeenkomst gemeente Groningen	35
DECEMBER	
5 Kamerconcert Prins Claus Conservatorium	50
7 Bijeenkomst Groninger Museum Salon met preview van de tentoonstelling <i>De Romantiek in het Noorden – van Friedrich tot Turner</i>	15
7 Persbijeenkomst voor de tentoonstelling <i>De Romantiek in het Noorden – van Friedrich tot Turner</i> Sprekers: directeur Andreas Blühm, Frans van Hoesel en Bart Campman van het Reality Center van de Rijksuniversiteit Groningen en conservator Ruud Schenk Inclusief bezichtiging van de tentoonstellingen <i>De Romantiek in het Noorden</i> en <i>Ook Romantiek</i>	50
8 Opening van de tentoonstelling <i>De Romantiek in het Noorden – van Friedrich tot Turner</i> Sprekers: directeur Andreas Blühm en gastconservator David Jackson	

OMSCHRIJVING	AANTAL PERSONEN
Artiesten: Typhoon, Operette Nederland, Dj René, dichter Kasper Peters en Heart Attack Instameet in het MenidiniRestaurant	850
9 Ontvangst bibliotheek Eelde met bezoek aan <i>Wall House #2</i>	22
13 Seminar Cultural Leadership van de Rijksuniversiteit Groningen Spreker: documentairemaker Patricia Wheatley (British Museum)	50
Vriendenavond Vereniging Vrienden van het Groninger Museum in het kader van <i>De Romantiek in het Noorden – van Friedrich tot Turner</i> Sprekers: conservator Ruud Schenk en hoofd educatie Steven Kolsteren Muziek: Prins Claus Conservatorium	210
19 Ontvangst Atos Medical Inclusief lunch en rondleiding met highlights van het Groninger Museum	12
20 Sponsorbijeenkomst GasTerra Inclusief diner en rondleiding door <i>De Romantiek in het Noorden – van Friedrich tot Turner</i>	65
21 Lustrum studievereniging Meander 'Migration in Art' Inclusief lezingen en paneldiscussie Sprekers: universitair docent Rijksuniversiteit Groningen Pieter Boele van Hensbroek, directeur Andreas Blühm, conservator Stedelijk Museum Amsterdam Leontine Coelewijn, ondernemer en cultureel activist Tasoula Hadjitofi, journalist NRC Handelsblad Bernard Hulsman, universitair docent Rijksuniversiteit Groningen Joost Keizer en prof. moderne en hedendaagse kunst van de Rijksuniversiteit Groningen Ann-Sophie Lehmann	50
22 Groninger Museum Vrijdagavond met Arjan Postma Inclusief bezoek aan de tentoonstellingen <i>De Romantiek in het Noorden – van Friedrich tot Turner</i> en <i>Ook Romantiek</i> Muziek: Prins Claus Conservatorium	40
23 Lezing Vrije Academie over <i>De Romantiek in het Noorden – van Friedrich tot Turner</i> Spreker: kunsthistorica Ellen van der Vecht	60
28 Relatieworkshop voor IKEA Family-leden	30
Totaal aantal gasten: (inclusief kleine ontvangsten en vergaderingen)	15.400
Totaal aantal evenementen: (inclusief kleine ontvangsten)	173

EERSTE GRONINGER MUSEUMNACHT

Op zaterdag 9 september vond de allereerste Groninger Museumnacht plaats, een door het Groninger Museum geïnitieerd evenement waarbij alle vijf grote musea in Groningen hun deuren openden van 19.00 tot 01.00 uur. De nacht was een samenwerking met het GRID Grafisch Museum, het Nederlands Stripmuseum, het Noordelijk Scheepvaartmuseum en het Universiteitsmuseum en werd ondersteund door Marketing Groningen.

Voor de prijs van € 5 kon een polsbandje worden gekocht dat toegang gaf tot alle deelnemende musea. Alle locaties pakten uit met een uitgebreid aanbod aan muziek, lezingen, dans, demonstraties, expedities, workshops en tentoonstellingen. Het evenement trok 3.500 bezoekers en was vooraf al uitverkocht.

Nieuw publiek

Het 'avondje uit in een museum' gold niet alleen als aftrap van een nieuw cultureel seizoen. Met het afwisselende programma wist het museum een nieuw publiek te bereiken, waaronder veel jonge en internationale bezoekers. Tijdens de Groninger Museumnacht kon men in één avond zien wat het Groninger Museum allemaal te bieden heeft aan tentoonstellingen en collecties, gecombineerd met een programma met muziek, dans, workshops en sprekers. Kunstenaars Maarten Baas en Gabriel Lester

gaven een rondleiding over hun eigen tentoonstellingen en bezoekers konden bijvoorbeeld een Japanse theeceremonie bijwonen in de tentoonstelling *De Wereld in Huis*. Er waren optredens van Nina Hagen en Orange Skyline en een talkshow van Kunstspot waarin verschillende kunstenaars werden geïnterviewd over hun tentoonstelling in het Groninger Museum of *Wall House #2*.

Samenwerking

Bijzonder aan het evenement was de samenwerking met de andere Groningse musea, Marketing Groningen, Design Academy Eindhoven, Academie Minerva (onderdeel van de Hanzehogeschool Groningen) en de Rijksuniversiteit Groningen en partners als het Dagblad van het Noorden (media) en FC Groningen (ambassadeur). De eerste editie heeft bewezen dat ook in Groningen behoefte is aan een Museumnacht.

Reacties van bezoekers

Over *Rodin – Genius at Work*:

“Het Musée Rodin in Parijs was de moeite waard, maar zijn manier van werken komt hier beter tot uitdrukking.”

Over *Hide & Seek*, Maarten Baas:

“Het werk heeft humor, je krijgt zin om zelf aan het werk te gaan. Het is inspirerend, typografisch creatief onderbouwd, ik kan er uren over doorgaan, want ik vind het heel goed. Ik heb twee keer het rondje gelopen!”

Over *Rijk in Groningen – Borgen en Stadspaleizen 1600-1800*:

“Ik vond de tentoonstelling zeer de moeite waard door de uitgebreidheid, de opdeling in al die kamers en de grote borden met informatie zonder het idee te krijgen dat je overvoerd wordt.”

Over *De Collectie*:

“Een zeer gevarieerd aanbod, boeiend, mooi opgebouwd, verrassend; een prachtige wandeling door de geschiedenis van de kunst.”

Het Groninger Museum wil een zo breed mogelijk publiek verwonderen, aanzetten tot meningsvorming en uitnodigen tot veelvuldig gebruik. De collecties en de presentaties vormen daarbij de basis. Het museum verwelkomde dit jaar 213.200 bezoekers, waarvan *Rodin – Genius at Work, Rijk in Groningen – Borgen en Stadspaleizen 1600-1800* en *Hide & Seek, Maarten Baas* de best bezochte tentoonstellingen waren. Ook de door het museum georganiseerde evenementen (173 in totaal) en het educatieve aanbod (ruim vijftienduizend kinderen en jongeren) trokken veel mensen.

Start bezoekersonderzoek

Sinds begin dit jaar voert het museum een doorlopend publieksonderzoek uit in samenwerking met onderzoeksbureau Totta. Waarom komen mensen naar het Groninger Museum en wat vinden zij van het museum en de tentoonstellingen? De belangrijkste aanleiding om het museum te bezoeken is een eerdere goede ervaring (38%), het hebben van een Museumkaart (36%) en een aanbeveling van anderen (32%). Over het algemeen komen de meeste bezoekers voor het museum en niet zozeer voor een specifieke tentoonstelling, met uitzondering van de expositie *Rodin – Genius at Work*.

Voor veertig procent van de bezoekers was het hun eerste bezoek aan het Groninger Museum.

Uit het onderzoek blijkt ook dat een bezoek positief wordt ervaren en dat de herhalingsbezoekintentie hoog is: bijna negen van de tien bezoekers denkt nog weleens terug te komen. 72 procent van de bezoekers komt met z'n tweeën naar het museum.

Herkomst

21 procent van de Nederlandse bezoekers kwam uit de provincie Groningen. Deze mensen behoren ook tot de loyale groep van bezoekers (20% van het totaal) die minstens twee keer per jaar het museum bezoekt. Naast bezoekers uit Nederland (87%) trekt het museum vooral bezoekers uit Duitsland (9%).

Economische impuls voor de stad

Bezoekers spendeerden gemiddeld € 170 in de stad. Bij een bezoekersaantal van 213.200 betekent dit dat de bezoekers van het Groninger Museum naar schatting 11,5 miljoen euro in Groningen hebben uitgegeven in 2017.

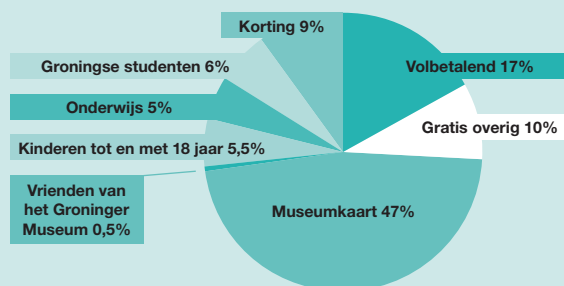
Bezoekcijfers

De best bezochte week in 2017 was de eerste week van januari met 9.416 bezoekers. Het gemiddelde aantal bezoekers per week was 4.100.

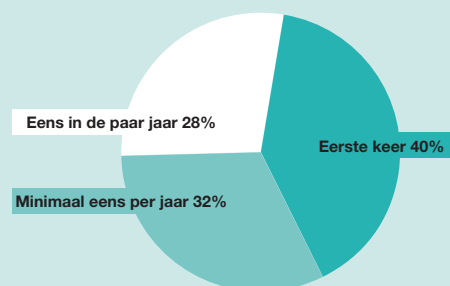
Reizende tentoonstellingen

De eigen producties van het Groninger Museum die een rondreis maakten langs de Amerikaanse musea Carnegie Museum of Art (Pittsburgh), Cincinnati Art Museum, Cooper Hewitt, Smithsonian Design Museum (New York) en Dallas Museum of Art trokken 215.000 bezoekers.

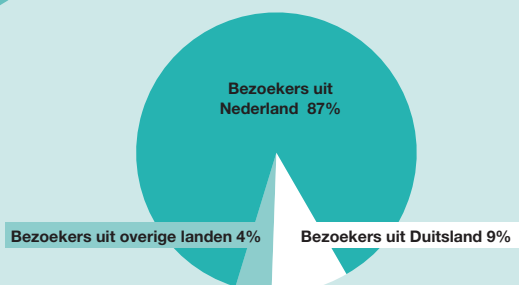
BEZOEKERS PER PRIJSCATEGORIE

FREQUENTIE VAN HET BEZOEK

LAND VAN HERKOMST

The Probable Rockslide in the Improbable Dutch Mountains (2011)

GABRIEL LESTER (1972)
EPS, VERF, GIPS, LIJM EN SCHAALMODEL FIGUREN, 65 X 75 X 85 CM (DETAIL)

AANKOOP

Dit werk van Gabriel Lester is een miniatuurlandschap waarin zich een drama afspeelt: een auto met Nederlands kenteken wordt op een weg door de bergen bedolven onder een lawine van rotsblokken. De wispelturigheid van het (nood)lot wordt hier verbeeld als een realistische compositie van een onrealistische locatie – er bestaan immers niet zulke bergen in Nederland. De absurditeit van de onmogelijke precisie

die nodig is om een rotsblok precies op je voertuig te laten landen en tegelijkertijd de mogelijkheid dat dit toch gebeurt, vormde een belangrijke fascinatie van Lester om tot dit werk te komen.

Tegelijkertijd is het werk ook als een miniatuur van een filmdecor. Door het creëren van een 'mini-scène' verwijst Lester naar cinematografische illusies. (SVDZ)

GRONINGER MUSEUM SALON

De Salon, opgericht in 2015, is een groep van betrokken ondernemers die met de directeur van het museum, conservatoren, kunstenaars, vormgevers, denkers en met elkaar in gesprek komen over kunst en tentoonstellingen van het Groninger Museum. Zij krijgen exclusief toegang tot exposities en een kijkje achter de schermen. Met een bijdrage van € 3.000 per jaar steunen de Salonleden het Groninger Museum en genieten zij privileges zoals logovermeldingen, uitnodigingen voor openingen, rondleidingen voor gasten, etc.

BIJEENKOMSTEN

- + 17 februari: algemene ledenvergadering met aansluitend een preview van de tentoonstelling *Hide & Seek, Maarten Baas*, met een persoonlijke toelichting door de Nederlandse ontwerper Maarten Baas en conservator Sue-an van der Zijpp.
- + 21 juni: bijeenkomst in *Wall House #2* met fotograaf en programmeur Gea Schenk en de schrijver Vamba Sherif. Aansluitend een boottocht en diner.
- + 16 november: depotbezoek onder leiding van directeur Andreas Blühm en depotbeheerder Marlon Steensma.
- + 7 december: preview van de tentoonstellingen *De Romantiek in het Noorden – van Friedrich tot Turner en Ook Romantiek*, begeleid door directeur Andreas Blühm, hoofd Educatie Steven Kolsteren en conservator Ruud Schenk.

Daarnaast ontvangen de Salonleden uitnodigingen voor alle openingen, de Horst Gerson Lezing van Ivan Gaskell in de aula van de Rijksuniversiteit Groningen en voor de presentatie van de *Werkmankast*.

BIJDRAGE AAN HET MUSEUM

Het Groninger Museum heeft in 2017 van de Groninger Museum Salon een bijdrage ontvangen van € 20.000 ten behoeve van de *Werkmankast*.

BESTUUR

Het bestuur van de Stichting Groninger Museum Salon wordt gevormd door de heer H.J. de Groot (voorzitter), de heer L.R. Brill (secretaris) en de heer E.H. U-A-Sai (penningmeester). Het bestuur ontvangt geen vergoeding voor verrichte werkzaamheden.

LEDEN

ABN AMRO
 Algemeen Belang Verzekeringen
 s'Amuse
 Apotheek Helpman
 Boer & Croon Management*
 Broekema.Nielsen Notarissen
 Communicatio
 CRM Excellence
 Dommerholt Advocaten
 Effektief Groep
 Gardepoort

J.R.H. van den Hende Register Makelaar –
 Taxateur Kunst & Antiek

Huis voor de Kunst

Lexus Groningen

NNZ

Noorderpoort

NTC Vastgoed*

Richard ter Borg Kunsthandel

Sai & Schut Registeraccountants

Seatrade Holding

Team 4 Architecten

TKP Pensioen

Workforce Holland

* Nieuwe leden in 2017

VERENIGING VRIENDEN VAN HET GRONINGER MUSEUM

De Vereniging Vrienden van het Groninger Museum (VVG) is één van de grootste museale vriendenverenigingen van Nederland. Op 31 december 2017 telde de vereniging 1.568 leden, een lichte daling ten opzichte van het jaar daarvoor. 1.087 leden brachten dit jaar een bezoek aan het museum.

BESTUUR

Voorzitter

Mevrouw mr. G.R. van Baak-Klijnsma (Gineke)

Secretaris

Mevrouw J. de Vries-de Bruin (Netty)

Penningmeester

De heer J.J. Bijker (Jan). Per 16 mei 2017 opgevolgd door de heer H.C. Kleersnijder (Henk C.).

Lid

Mevrouw B.R. Fledderus-Knottnerus (Trix). Per 16 mei 2017 opgevolgd door mevrouw mr. J.M.G. Kuin-Van den Akker (AnneMieke).

Lid

De heer E.R. Korringa (Eddy). Per 16 mei 2017 opgevolgd door de heer E.G. Westerink (Elbert).

Lid

Mevrouw E. A. de Jong (Elly)

Vertegenwoordiger Groninger Museum

Mevrouw A.J. Gerritsma (Ademiek)

JAARVERGADERING

De ledenjaarvergadering vond plaats op 16 mei 2017 in de Job Lounge van het museum. Er waren 26 personen aanwezig. De belangrijkste punten uit de jaarvergadering:

- + Het experiment inzake de nieuwe opzet van de ledenjaarvergadering, zoals dat in 2016 is uitgeprobeerd, is niet voortgezet. Het op een zondag organiseren van een ledenjaarvergadering leverde geen extra aanwezigen op.
- + Per 1 januari 2017 is het studentenlidmaatschap vervallen omdat sinds september 2016 alle kinderen tot 18 jaar en alle studenten die een opleiding volgen in de stad Groningen gratis toegang hebben tot het Groninger Museum. Geconstateerd kan worden dat door bovenstaande wijzigingen er een toename is van bezoeken door jongeren aan het Groninger Museum.
- + De jaarstukken over 2016 werden goedgekeurd en het bestuur werd gedechargeerd voor het gevoerde beleid.
- + In de kascommissie is mevrouw Van Huij in de plaats getreden van de heer Deinum.
- + De ledenadministratie is ondergebracht bij het Groninger Museum.
- + Sinds maart 2017 kan worden bijgehouden hoeveel Vrienden van het Groninger Museum een bezoek aan het Groninger Museum brengen en aan de bevriende Duitse musea in Bremen, Emden en Oldenburg.

- + Mevrouw Fledderus-Knottnerus en de heren Bijker en Korringa zijn uit het bestuur getreden en opgevolgd door mevrouw Kuin-Van den Akker en de heren Kleersnijder en Westerink die bij acclamatie tot bestuurslid zijn benoemd.

BIJDRAGE AAN HET MUSEUM

Het Groninger Museum heeft in 2017 van de VVG een bijdrage ontvangen van € 24.500 ten behoeve van de *Werkmankast*.

VRIENDSCHAPSBANDEN

De VVG onderhoudt vriendschapsbanden met de Kunsthalle in Emden, het Horst-Janssen-Museum in Oldenburg en de Kunsthalle in Bremen. De lopende tentoonstellingen in deze musea worden ten behoeve van onze Vrienden op de uitnodigingen voor de Vriendenavonden gezet. De samenwerking tussen de drie Duitse musea en het Groninger Museum wordt genoemd op de aanmeldingskaart, het pasje, in het Groninger Museum Magazine en op de website van het Groninger Museum. Ook bij de werving van nieuwe VVG-Vrienden wordt de samenwerking met deze musea actief meegenomen. Onderling worden flyers en uitnodigingen van nieuwe tentoonstelling uitgewisseld.

Er wordt sinds dit jaar bijgehouden hoeveel Vrienden van de drie bevriende Duitse musea een bezoek brengen aan het Groninger Museum:

Kunsthalle Bremen:	71
Kunsthalle Emden:	68
Horst-Janssen-Museum Oldenburg:	9

LEDENBESTAND

	I	D	T
31-12-2016	696	902/436	1.598
31-12-2017	696	872/436	1.568
toe-/afname t.o.v. 1-12-2016	--	-30/-15	-30

I = Individueel lidmaatschap

D = Duo-lidmaatschap

T = Totaal aantal lidmaatschappen

ACTIVITEITEN

De VVG organiseerde dit jaar, naast de ledenvergadering, een nieuwjaarsbijeenkomst, lezingen over de tentoonstellingen *Hide & Seek*, *Maarten Baas*, *Rijk in Groningen – Borgen en Stadspaleizen 1600-1800*, *De Wereld in Huis*, *Aziatisch porselein – Delfts aardewerk* en *De Romantiek in het Noorden – van Friedrich tot Turner*, en een bezoek aan *Wall House #2*.

A photograph of two men embracing. The man on the right is wearing a black hat and a dark suit, smiling broadly. The man on the left is wearing a dark suit and has his arms around the other man. The background is a blurred blue and white.

1.567

TOTAAL AANTAL LEDEN

1.087

AANTAL LEDEN DAT DIT JAAR EEN BEZOEK BRACHT AAN
HET GRONINGER MUSEUM

7

GEORGANISEERDE ACTIVITEITEN VOOR LEDEN

24.500

ONTVANGEN BIJDRAGE IN EURO'S VAN DE VVGM
VOOR DE WERKMANKAST

PUBLICATIES, LEZINGEN & ANDERE EXTERNE ACTIVITEITEN

ANDREAS BLÜHM

PUBLICATIES

[Red. met David Jackson en Ruud Schenk]. - De Romantiek in het Noorden : van Friedrich tot Turner. - 223 p. : ill. (ook verschenen in de Engelse en Duitse taal).

[Met ... [et al.]. - Ruud Venekamp : Olieverven / Oil paintings 2005 - 2016. - Groningen : Philip Elchers, 2017. - 57 p. : ill.

[Red. met Karina Smrkovsky en Regina Zwaagstra]. - Groninger Museum : jaarverslag 2016. - 89 p. : ill.

[Met Bert Boer]. - Is gratis toegang goed voor de toestroom van (nieuw) publiek? - In: Museumvisie ; nr. 1 (februari), p. 60.

Op bezoek in het atelier van Ruud Venekamp. - In: Groninger Museum Magazine ; Jrg. 30 nr. 1 (mei), p. 58-61.

Anders kijken. - In: Bulletin van de Vereniging Rembrandt ; Jrg. 27 nr. 2, p. 9.

Un oeil d'artiste qui change notre regard : le réalisme de Henk Helmantel. - In: Septentrion : Arts, lettres et culture de Flandre et Pays-Bas ; Jrg. 46 nr. 3, p. 16-21.

Een tempel zonder drempel: hoe bereik je de Groningers? / Andreas Blühm. - In: Artsinsociety.net/2017/07/03/een-tempel-zonder-drempel-hoe-bereik-je-de-groningers

Gratis toegang lokt de student naar museum. - In: Het Parool; 25 maart 2017, p. 62.

LEZINGEN

Gesprek met Rachel Beaujean in het kader van de Rodin Vrijdagavonden; Groninger Museum, Groningen, 13 januari.

Opening 'In de schaduw van Rodin'; Universitair Medisch Centrum Groningen, Groningen, 1 maart.

'Impressionisme en muziek', gesprek met Huib Ramaers, voorprogramma concert Noord Nederlands Orkest; De Oosterpoort, Groningen, 9 maart.

Lezing over de rol van de curator; University College Groningen (Ryan Wittingslow), Groningen, 13 maart.

Introductie bij Masterclass Customer Experience Management, Store Support; Groninger Museum, Groningen, 16 maart.

Opening Groningen Gastvrij; Groninger Museum, Groningen, 15 mei.

Spreker op sprekersavond VVD Groningen; Grand Café Time Out, Groningen, 18 mei.

Openingstoespraak 'Het verhaal van het Klooster van Thesinge'; Thesinge, 13 juni.

Toespraak Groningen City Club, Bedrijvenvereniging West et al. en ontvangst van de Jans Cats Prijs; Groninger Museum, Groningen, 26 september.

Toespraak afscheid Hans Poll (directeur Marketing Groningen); Galerie Noorderlicht, Groningen, 28 september.

Toespraak bijeenkomst *De Wereld in Huis*; Groninger Museum, Groningen, 29 september.

Toespraak European Network for Mental Health Service (ENMESH); Groninger Museum, Groningen, 5 oktober.

Lezing, Vereniging van Nederlandse Kunsthistorici; Groninger Museum, Groningen, 6 oktober.

Toespraak Kunstraad Groningen: afscheid Hans van Manen en introductie Erik Akkermans; Vrijdag, Groningen, 19 oktober.

Het Grote Duitsland College; Groninger Forum, Groningen, 4 november.

Keynote Groninger Ondernemingsprijs (met Rob Mulder); Martiniplaza, Groningen, 30 november.

Opening Winterwelvaart en Orbit Festival; Noordelijk Scheepvaartmuseum, Groningen, 15 december.

Paneldiscussie lustrum studievereniging Meander; Groninger Museum, Groningen, 21 december.

EXTERNE ACTIVITEITEN

Bijz. Hoogleraar Kunstgeschiedenis, Museum en Maatschappij, Rijksuniversiteit Groningen.

Lid bestuur Praemium Erasmianum.

Lid bestuur Grand Futura (Grand Theatre).

Lid bestuur Horst Gerson Lezing, Rijksuniversiteit Groningen.

Lid Programmrat Kunst- und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland, Bonn.

Lid Comité van Aanbeveling Stichting Herstel Erfgoed De Marne.

Lid Adviescommissie Universiteitsmuseum Groningen.

Lid Expertcommissie MuzeeAquarium Delfzijl.

MARIËTTA JANSEN

PUBLICATIES

[Met Fusien Bijl de Vroe]. - "Bij zo'n Altink hoeven we niet lang na te denken". - In: Groninger Museum Magazine ; Jrg. 30 nr. 1 (mei), p. 54-57.

LEZINGEN/PRESENTATIES

Lezing ten behoeve van de Vereniging Rembrandt n.a.v. aankoop Jan Altinks *Schip met rood zeil* (1926); Groninger Museum, Groningen, 31 januari.

Website-presentatie ten behoeve van Vereniging Rembrandt n.a.v. aankoop *Kast met Oudtestamentische voorstellingen* (1943) door H.N. Werkman, 9 november.

EXTERNE ACTIVITEITEN/TOEKENNINGEN

Toekenning Conservatoren Stipendium Prins Bernard Cultuurfonds 2017.

Lid Thomassen à Theussink Kunstgenootschap UMCG.

Lid bestuur Stichting 100 jaar De Ploeg.

EGGE KNOL

PUBLICATIES

[Met Henk Scholte]. - Grunnegs Museum : 101 X kunst op z'n Grunnegs. - Groningen Museum, 2017. - 236 p. : ill.

[Met Hanna Klarenbeek]. - Albarta ten Oever (1772-1854), een vrouw in de kunst. - Groningen : Groninger Museum. - 86 p. : ill.

Kapen op Rottum. - Warffum : Stichting Uitgaven Noord-Groningen. - 204 p. : ill.

Zwei Pioniere der Wurtenforschung auf den Halligen: Schütte und van Giffen (1909). - In: Interaktion ohne Grenzen. Beispiele archäologischer Forschungen am Beginn des 21. Jahrhunderts. Schleswig. Band 2 / Red. Berit Valetin Eriksen, [... et al.]. - p. 847-862.

Albarta ten Oever (1772-1854). - In: Groninger Museum Magazine ; Jrg. 30 nr. 2, 40-43.

De Reformatie in Groningen. - In: Groninger Museum Magazine ; Jrg. 30 nr. 2, 50-53.

Echte kunst op Albertus Magnus. - In: Albertus in beeld. - p. 60-69.

Wonen op de vruchtbare oever van de Eems in vóórhistorische tijden. - In: Boerderijen, borgen en buitenplaatsen, steenfabrieken en molens rond Delfzijl / Red. J.E. Emmelkamp. p. 20-37.

Groninger prestige en pronkzucht. Wat bewaard bleef van borgen en stadspaleizen. - In: Vind; p. 27, 60-65.

[Met N.L. IJssennagger]. - Paleogeography and People: Historical Frisians in an archaeological light. - In: Frisians and their North Sea Neighbours. From the Fifth Century to the Viking Age / ed. J. Hines & N.L. IJssennagger. - p. 5-24.

[Met J.C. van der Wis, T. Smedes & H. van Gangelen]. - Een Keulse pot met geld. - In: Pluustergoud (halfjaarlijkse uitgave van de Historische Vereniging Hoogezand-Sappemeer e.o.); nr. 45 (juni), p. 17-20.

Het Groninger Pulpitrum. - In: Collect – Kunst Antiek Design; Jrg. 22 nr. 5, p. 86-87.

Historische schets van het studentenlied. - In: Lyra Maior Alberti Magni, Groningen, 8° dr; p. 16-38.

Geboorte van de Lyra Maior Alberti Magni. - In: Lyra Maior Alberti Magni, Groningen, 8° dr; p. 12-15.

Rijk in Groningen. - In: Groninger Museum Magazine ; Jrg. 30 nr. 1, p. 12-23.

Voor Groningen verworven in 2016, jrg. 26 nr 1, p. 3-8 & cover; Recensie Jeroen Zomer, Middeleeuwse veenontginningen in het getijdenbekken van de Hunze. Een interdisciplinair landschapshistorisch onderzoek naar de paleogeografie, ontginning en waterhuishouding (ca. 800 - ca. 1500), jrg. 26 nr 1, p. 19 (ook in De Spieker; Jrg. 38 nr 2 (juni), p. 22-23); Rottumeroog als romanfiguur, jrg. 26 nr 4, p. 29-31; Edzard Jacob Tjarda van Starckenborgh is weer thuis, jrg. 26 nr 30, p. 36 & cover. - In: Stad & Lande

[Met G. ten Brink & W.H. Kruijzinga]. - Een vroegmiddeleeuws mannierraad uit Ezinge. - In: Madoc ; Jrg. 30 nr. 3, 144-149.

Knols Koek lets Apart. - In: T.Tel, Bouwhistorische verkenning Gedempte Zuiderdiep 154 / T. Tell. - p. 14-16.

Een held van psalmen, 18 januari, p. 35; Een frisse kalender, 15 februari, p. 17; Ranja, 22 maart, p. 44; De Groninger brandewijnkom, 19 april, p. 41; Goud in Groningen, 20 juni, p. 35; Enneke Haijens, 19 juli, p. 35; Altings avondmaalsbeker, 20 september, p. 31; De leeuw van Hanckema, 18 oktober, p. 31; Euvelgunne op De Hoogten, 22 november, p. 35; Gered voor het weeshuis, 20 december, p. 35. - In: De Groninger Gezinsbode en nog zeven andere huis-aan-huis-bladen in de provincie Groningen.

500 jaar Reformatie in het Groninger Museum: Agricola, jrg. 18 nr 18, p. 4; 500 jaar Reformatie in het Groninger Museum: 31 oktober 1517, jrg. 18 nr 19, p. 3; 500 jaar Reformatie in het Groninger Museum: Warffum 1596, jrg. 18 nr 20, p. 5; 500 jaar Reformatie in het Groninger Museum: Londen 1561, jrg. 18 nr 22, p. 6; 500 jaar Reformatie in het Groninger Museum: Kerststal, jrg. 18 nr 23. - In: Kerk in Stad.

Oud provinciaal archeoloog van Friesland Gerrit Elzinga (1923-2016). - In: Van Wierden en terpen. Nieuwsbrief Vereniging voor Terpenonderzoek; nr 22 (december), nr. 14.

Archeologisch visexpert Dr. Dick C. Brinkhuizen (1946-2016). - In: Van Wierden en terpen. Nieuwsbrief Vereniging voor Terpenonderzoek; nr 22 (december), p. 13.

[Met G. Kortekaas & Jan C. van der Wis]. - In: Groninger muntschatten. Toelichting expositie Dag Groninger Geschiedenis.

[Met G. Kortekaas]. - De schatkamer – zeven Groninger muntschatten. - In: Dag voor de Groninger Geschiedenis Magazine 2017. - p. 6-7.

Rijk in Groningen: the making of. - In: Erfgoed in zicht; 4(2), 12-14.

De Terpenvereniging: steun voor onderzoek. - In: Archeolumni Nieuwsbrief; nr 7 (juni), p. 8-10.

Echte kunst op de kalender, 14 januari, p. 15 (ook verschenen onder de titel 'Een frisse kalender' in acht huis-aan-huis-bladen in de provincie Groningen); Een Friese vondst uit Ezinge, 28 januari, p. 15; Friese dokter graaft in Groningen, 11 februari, p. 15; Ranja, de bekendste limonade van het land, 25 februari, p. 13 (ook verschenen onder de titel 'Ranja' in acht huis-aan-huis-bladen in de provincie Groningen); Een Roomse schaal uit Friesland, 11 maart, p. 15. - In: Friesch Dagblad.

Kapen op Rottumeroog, Hunebed van Delfzijl, Randen van een verloren Reiderland, Reddingboten op Rottumeroog en Het 'Bosch van Watum' als baken voor zeevarenden. - In: Verhalen van de Eems-Dollard kust / red. A. Buurisma & K. Essink. - In: Verdrongengeschiedenis.nl.

LEZINGEN/PRESENTATIES/COLLEGES

De Groninger wierden en het omringende landschap; Historische vereniging Bie 't Schild, Schildwolde, 16 februari.

Een rijk leven op Groninger wierden in een onbedijkt land; Historische Vereniging Middelstum, Middelstum, 9 maart.

Schipbreuk en redding rond Rottumeroog; Vrouwen van Nu Sappemeer, Sappemeer, 30 maart.

Verdrongen verleden van de Wadden-zee (cursus Cultuurlandschappen van Noord-Nederland 2017); Rijksuniversiteit Groningen, Centrum voor Landschapsge-schiedenis, Groningen, 6 april.

Rijk in Groningen; Vereniging Vrienden van het Groninger Museum, Groningen, 7 juni.

Ontvangst afdeling Geschiedenis Rijksuniversiteit Groningen, toelichting op de expositie *Rijk in Groningen*; Groninger Museum, Groningen, 7 juli.

Een adelaar en grote geleerden; Vereniging Vrienden van de Martinikerk, Groningen, 12 juli.

Stichting Werkgroep Adelsgeschiedenis, Inleiding op de expositie *Rijk in Groningen*; Groninger Museum, Groningen, 25 augustus.

68th International Sachsensymposion, Lands and Seas: Post-Roman transitions and relations across the Channel, North Sea and Baltic worlds; Canterbury, 2-6 september.

Rondleiding *Rijk in Groningen*; eerstejaars studenten kunstgeschiedenis, Groninger Museum, 8 september.

Rondleiding *Rijk in Groningen*; Groninger Museumnacht, 9 september.

Anno Smith overal te zien; Vrouwen van Nu Zuidhorn, Zuidhorn, 20 september.

De rijkdom van de borgen; Maatschappij van het Nut departement Vredewold, Leek, 26 september.

Congres Nieuw leven voor de Drentse grondwet. De restauratie van het Landrecht van 1412; Drents Archief, Assen, 27 september.

Rijk in Groningen – Borgen en Stadspaleizen 1600-1800; Kunst in Zicht, Groningen, 4 oktober.

Presentatie boek Jan Engelkamp 'Boerderijen, borgen, buitenplaatsen, steenfabrieken en molens rond Delfzijl', De diepste voor boven; Farmsum, 7 oktober.

Numismatische 'fait divers' uit het Groninger Museum; Numismatische kring Groningen, Haren, 10 oktober.

Groningen schateiland; Dag van de Groninger Geschiedenis, Groningen, 14 oktober.

Groninger Museum College over *Rijk in Groningen – Borgen en Stadspaleizen 1600-1800*; Groninger Museum, Groningen, 20 oktober.

Kapen op Rottum; Historische Kring Noordelijk Hunsingo, Warffum, 20 oktober.

Boekpresentatie Stichting Uitgaven Noord-Groningen, Kapen op Rottum; Noordpolderzijl, 27 oktober.

Rondleiding Reformatie in Groningen 1517-2017; Doopsgesinde gemeente Zijldijk-Zeerijp, 2 november.

Van Giffen en de wierden, enige kanttekeningen; Het Genootschap, Amersfoort, 9 november.

Groninger Museum College over *500 jaar Reformatie in Groningen & Albartaten Oever (1772-1854), een vrouw in de kunst*; Groninger Museum, Groningen, 10 november.

Congres Keramiekmuseum, verleden, heden en toekomst; Ottema-Kingma Stichting/Radboud Universiteit Nijmegen, Leeuwarden, 27 november.

Vortragsveranstaltung Weihnachtsflut 1717 Katastrophe und Epochenwende; Ostfriesische Deichverbände en Ostfriesischen Landschaft, Emden, 12 december.

GIA Onderzoeksdag; Groninger Instituut voor Archeologie, Groningen Mitglied des Koordinierenden Ausschusses der Internationale Arbeitsgemeinschaft für Sachsenforschung, 15 december.

Opening expositie *Pioniers van het Noorden, op ontdekkingsreis door Terpen- en Wierdenland*; Museum Wierdenland, Ezinge, 15 december.

Kapen op Rottum; Stichting Vrienden van Rottumeroog en Rottumerplaat; Noordpolderzijl, 16 december.

Rondleiding Reformatie in Groningen 1517-2017; Prof. Henk van de Belt met studenten van de faculteit Theologie, 21 december.

Verhalen van Groningen Kapen op Rottumeroog; Waddenzee aan boord z.s. Najade, 28 december.

EXTERNE ACTIVITEITEN

Lid bestuur Stichting Erfgoedpartners.

Voorzitter Vereniging voor Terpenonderzoek.

Lid bestuur Stichting Het verleden van Groningen.

Lid redactie Stad en Lande.

Lid werkgroep Dag van de Groninger Geschiedenis.

Lid coördinatiegroep Stichting Verdrongen Geschiedenis.

Lid Comité van Aanbeveling MuzeeAquarium Delfzijl.

Lid van Codart international Council for Curators of Dutch and Flemish Art.

Lid Werkgroep volle-, late- en post-middeleeuwse archeologie & landschapsgeschiedenis.

STEVEN KOLSTEREN

PUBLICATIES

Objects for the electronic age: Bowie meets Memphis. - In: Groninger Museum Magazine ; Jrg. 30 nr. 1 (mei), p. 66-69.

Schilderen in 3D: Frans van Hoesel & Bart Campman over hun virtuele panorama. - In: Groninger Museum Magazine ; Jrg. 30 nr. 2 (december), p. 32-35.

LEZINGEN

Het museumgebouw en Frans Haks; Vereniging Vrienden van het Groninger Museum, Groningen, 13 mei.

Sappho in de beeldende kunst; Nederlands Klassiek Verbond, Alkmaar, 1 juni.

Film en beeldende kunst; Nederlands Klassiek Verbond, Rotterdam, 26 oktober.

Film en beeldende kunst; Nederlands Klassiek Verbond, Apeldoorn, 16 november.

Museumbeleid; Rijksuniversiteit Groningen, Groningen, 29 november.

Ook Romantiek; Vereniging Vrienden van het Groninger Museum, Groningen, 13 december.

EXTERNE ACTIVITEITEN

Lid werkveldadviesraad docentenopleiding Academie Minerva (tot september).

Bestuurslid theatergroep NOX, Amsterdam.

RUUD SCHENK

PUBLICATIES

[Red. met David Jackson en Andreas Blühm]. - *De Romantiek in het Noorden : van Friedrich tot Turner*. - 223 p. : ill. (ook verschenen in de Engelse en Duitse taal)

De Romantiek in het Noorden – van Friedrich tot Turner. - In: Groninger Museum Magazine ; Jrg. 30 nr. 2 (december), p. 16 - 21

LEZINGEN/COLLEGES

Groninger Museum College over *De Romantiek in het Noorden*; Groninger Museum, Groningen, 17 november.

De Romantiek in het Noorden; Vereniging Vrienden van het Groninger Museum, Groningen, 13 december.

KARINA SMRKOVSKY

EXTERNE ACTIVITEITEN

Bestuurslid sectie PR & Marketing van de Museumvereniging.

Adviesraad USVA, Groningen.

SUE-AN VAN DER ZIJPP

PUBLICATIES

[Met Jorien Kleine Deters]. - *The Return of Lester's Loops*. - In: Groninger Museum Magazine ; Jrg. 30 nr. 1 (mei), p. 38 - 43.

The Art of Shaping Stories. - In: Maarten Baas, *Hide & Seek* / ed. Maarten Baas. - *Lecturis*, Eindhoven. - p. 192- 199,

LEZINGEN/COLLEGES

Maarten Baas; Vereniging Vrienden van het Groninger Museum, Groningen, 22 februari.

Arts Conference Art & Technology Studievereniging IK & Arts in Society In cooperation with Groninger Museum and West Den Haag; Groninger Museum en Doopsgezinde Kerk, Groningen, 9 maart.

Inleiding over het Groninger Museum i.v.m. ontvangst gemeente Groningen; Groninger Museum, Groningen, 6 september.

Groninger Museumnacht met inleiding over Maarten Baas voor studenten Rijksuniversiteit Groningen, Design Academy Eindhoven en Academie Minerva; Groninger Museum, Groningen, 9 september.

Groninger Museum College over *Hide & Seek, Maarten Baas*; Groninger Museum, Groningen, 22 september.

Chinese Kunst in het Groninger Museum voor Leverhulme Trust en Rijksuniversiteit Groningen; Groninger Museum, Groningen, 16 oktober.

Arttalk met Gabriel Lester voor studenten Sandberg Instituut, Academie Minerva, Frank Mohr Institute en Rijksuniversiteit Groningen; Groningen, 27 oktober.

EXTERNE ACTIVITEITEN

Commissielid Werkveld Adviesraad, Academie Minerva.

Intermuseumaal overleg conservatoren toegepaste kunst & design, Gemeentemuseum Den Haag.

Jurylid Gerrit van Houten Prijs 2016.

Lid adviescommissie Vormgeving, Stimuleringsfonds Creatieve Industrie.

Lid adviescommissie Activiteitenprogramma's, Stimuleringsfonds Creatieve Industrie.

Cursus Philosophical Anthropology of Technology (onderdeel van MSc Philosophy of Science, Technology and Society) Universiteit Twente.

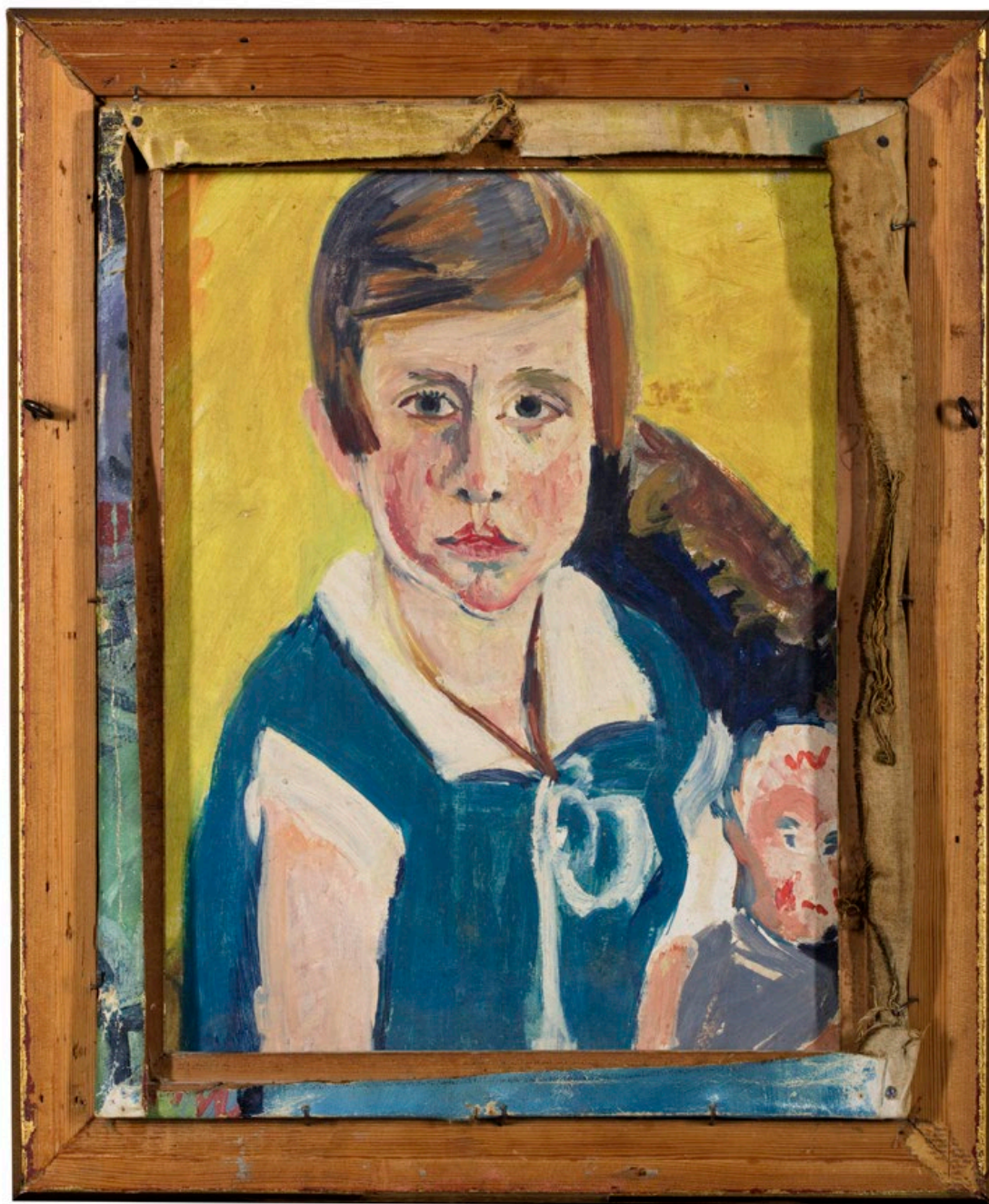
Recto: Moeder Jan Wieggers (Menke Wieggers-Bolt, 1868-1958) (1932)

JAN WIEGERS (1893-1959)
OLIEVERF OP DOEK, 47,5 X 38 CM (57 X 47 CM)

AANGEKOCHT MET STEUN VAN DE BANKGIRO LOTERIJ

In de aanloop naar het jubileumjaar van 100 jaar De Ploeg in 2018 is een onbekend werk van Ploeglid van het eerste uur Jan Wieggers opgedoken. Dit interessante schilderij stelt aan de ene kant zijn moeder Menke Wieggers-Bolt voor, gedateerd van 1932 en geschilderd in een enigszins zakelijke stijl, terwijl de andere kant een wellicht midden

jaren twintig geschilderd expressionistisch portret laat zien van een meisje met een pop, mogelijk een kleindochter van Menke Wieggers-Bolt. Tussen beide portretten ligt een wereld van verschil. Daarnaast lijken de portretten ook nog eens te zijn overgeschilderd, waardoor er eigenlijk sprake is van vier schilderijen. (MJ)

Verso: Meisje met pop (ca. 1925-1928)

JAN WIEGERS (1893-1959)
WAS/OLIEVERF OP DOEK, 47,5 X 38 CM (57 X 47 CM)

AANGEKOCHT MET STEUN VAN DE BANKGIRO LOTERIJ

BOEKEN EN TENTOONSTELLINGSCATALOGI

Grunnegs Museum: 101 X kunst op z'n Grunnegs
Egge Knol, Henk Scholte
Groninger Museum, 2017
236 p. : ill.

De kast van H.N. Werkman
Anneke de Vries
Groningen : Groninger Museum, 2017
8 p., 12 krtn, ill.

Albarta ten Oever (1772-1854), een vrouw in de kunst
Hanna Klarenbeek, Egge Knol
Groningen : Groninger Museum, 2017
86 p. : ill.

De Romantiek in het Noorden : van Friedrich tot Turner
Red. David Jackson, Andreas Blühm, Ruud Schenk
Zwolle : Wbooks, 2017 ; Groningen : Groninger Museum, 2017
223 p. : ill.

Die Romantik im Norden : von Friedrich bis Turner
Red. David Jackson, Andreas Blühm, Ruud Schenk
Zwolle : Wbooks, 2017 ; Groningen : Groninger Museum, 2017
223 p. : ill.

Romanticism in the North : from Friedrich to Turner
Ed. David Jackson, Andreas Blühm, Ruud Schenk
Zwolle : Wbooks, 2017 ; Groningen : Groninger Museum, 2017
223 p. : ill.

PERIODIEKEN

Groninger Museum : jaarverslag 2016
Eindred. Andreas Blühm, Karina Smrkovsky, Regina Zwaagstra
Groningen : Groninger Museum, 2017
89 p. : ill.

Groninger Museum Magazine
Red. Steven Kolsteren, Willemien Bouwers, Rudo Menge
Jrg. 30, nrs 1-2.

JANS CATS PRIJS 2017 TOEGEKEND AAN GRONINGER MUSEUM

Het Groninger Museum ontving in september de Jans Cats Prijs 2017. De prijs is geïnitieerd door de Groningen City Club en wordt eens per twee jaar uitgereikt aan een persoon, instelling of een bedrijf.

De Stichting Jans Cats Prijs koos unaniem voor het Groninger Museum omdat de uitstraling van het museum voor de binnenstad van grote waarde is. Met de toekenning wordt de waardering uitgesproken voor de niet-aflatende inspanningen van het Groninger Museum om hoogstaande culturele activiteiten te organiseren die een positief effect hebben op het consumentenbezoek aan de stad.

De prijs, een bronzen beeld gemaakt door de Groninger kunstenaar Albert Geertjes, werd op 26 september door burgemeester Peter den Oudsten overhandigd aan directeur Andreas Blühm. Den Oudsten: “De top van de kunst uit de wereld is dankzij het Groninger Museum hier in Groningen te zien en dat heeft het Groninger Museum altijd op een fantastische manier gedaan. We zijn trots op het museum, het gebouw is een icoon voor de stad, het is de perfecte entree en van grote waarde voor de Groninger binnenstad.”

HIDE & SEEK, MAARTEN BAAS
18-2 T/M 25-9-2017

50,55

TOTAAL AANTAL FTE
PEILDATUM 31 DECEMBER 2017

40

STAGIAIRS

72

AANTAL MEDEWERKERS IN VASTE DIENST

4,5%

VERZUIMPERCENTAGE

PERSONEEL & ORGANISATIE

HR-beleid, thema's en ontwikkelingen

AANSLUITING BIJ DE MUSEUM CAO

Na jarenlang de Museum CAO te hebben gevolgd is, met instemming van de ondernemingsraad, besloten om met ingang van 1 juli 2017 officieel aan te sluiten bij de Museum CAO. Voordeel van het aansluiten bij de CAO is dat het Groninger Museum hiermee eenduidig alle afspraken volgt die de CAO voorschrijft. Daarnaast kan gebruik worden gemaakt van allerlei gedeelde kennis vanuit de vereniging. Tevens zijn we in het bezit van het Functiehandboek Musea, waarin alle functies staan beschreven en ingericht, in nauw overleg en samenwerking met de aangesloten musea en met behulp van extern advies. Het Groninger Museum houdt wel het eigen pensioenfonds ABP aan.

HR-CYCLUS

Het beoordelingsformulier is op een aantal punten aangepast en sluit nu aan bij de in 2016 herschreven kerncompetenties: betrouwbaar, communicatief, creatief, klantgericht en kwaliteitsgericht. Daarnaast is er een beschrijving toegevoegd aan de scores en de competenties waarop medewerkers worden beoordeeld.

HET TEAM 'INFORMATIEBALIE'

Inmiddels is het team 'Informatiebalie' (totaal tien medewerkers) bemenst met een nieuwe groep proactieve en enthousiaste medewerkers. In hun functie van gastheer/gastvrouw ontvangen zij bezoekers en beantwoorden hun vragen. Daarnaast wordt van hen verwacht dat zij een wervende rol vervullen als het gaat om bijvoorbeeld ledenwerving voor de Vereniging Vrienden van het Groninger Museum.

STUDENT-MEDEWERKERS

Sinds september 2017 zijn er voor twee uur in de week een viertal student-medewerkers op de afdeling Educatie & Publieksinformatie aan het werk. Zij observeren, lopen mee met collega's op afspraak, leren de organisatie en de gang van zaken van binnenuit kennen en kunnen met die kennis ons adviseren over student-aangelegenheden. Zij fungeren ook als ambassadeur van het Groninger Museum richting studenten en brengen het museum dichterbij de studentenwereld en omgekeerd.

MEDEWERKER BUITENDIENST

Met ingang van 1 mei 2017 is Geertje Smeding gestart in een nieuwe, tijdelijke en unieke functie van medewerker buitendienst. Zij heeft als eenduidige opdracht het enthousiasmeren van nieuwe doelgroepen voor het Groninger Museum. Ze richt zich vooral op (educatieve) projecten en activiteiten buiten het museum en gaat bijvoorbeeld de wijken in.

Gedetacheerde arbeidsplaatsen via lederz

lederz is er voor mensen voor wie de afstand tot de arbeidsmarkt het grootst is. Dankzij de samenwerking met deze dienst konden we in 2017 wederom twaalf medewerkers van deze organisatie inzetten, verdeeld over de afdelingen Beveiliging en Educatie & Publieksinformatie.

Personeelswisselingen

NIEUW HOOFD BEVEILIGING EN PUBLIEKSSERVICE

Met ingang van 1 mei 2017 is Arjan van der Leest in dienst getreden als hoofd Beveiliging en Publieksservice. Hij vervangt hiermee Rob van Straten die vanwege het bereiken van de AOW-gerechtigde leeftijd gebruik heeft gemaakt van zijn pensioen.

NIEUWE P&O-ADVISEUR

Saskia Egberts is per 1 juli 2017 opgevolgd door Ingrid Blondeau.

Professionalisering medewerkers Beveiliging

Alle beveiligers in dienst van het Groninger Museum, inclusief de gedetacheerde medewerkers via lederz en de vaste kern van uitzendkrachten, volgden de training Beveiliging Plus of zullen deze nog volgen. Zij leren van een reactieve naar een proactieve werkhouding te (gaan) beveiligen: ze leren bezoekers op een klantvriendelijke manier aan te spreken en afwijkend gedrag te herkennen. De vierdaagse training wordt afgesloten met een schriftelijk erkend examen.

Ziekteverzuim

In 2017 was het ziekteverzuimpercentage 4,5%. Medewerkers meldden zich het afgelopen jaar gemiddeld één keer ziek. In vergelijking met 2016 zijn er geen grote verschillen: het verzuimpercentage en de meldingsfrequentie liggen op een voor Nederland gemiddeld niveau.

Verzuimduurcategorieën

Kort verzuim (< 1 week)	0.6%
Middellang verzuim (2-6 weken)	1.0%
Lang verzuim (> 6 weken)	2.8%

Er was geen verzuim in de categorie langer dan één jaar. In vergelijking met 2016 zijn er geen grote verschillen.

Beringer Hazewinkel Conservator in opleiding

Het bijzondere talent-ontwikkelingsproject van het Groninger Museum en de opleiding Kunstgeschiedenis van de Rijksuniversiteit Groningen (RUG), waarin een pas-afgestudeerde in twee jaar wordt klaargestoomd voor het vak van conservator, loopt door tot en met 2019. Julia Dijkstra doorloopt dit tweejarige traject.

Ondernemingsraad

In 2017 zijn er twee nieuwe leden aan de ondernemingsraad (OR) toegevoegd, te weten Eric Setz en Peter Propstra. De ondernemingsraad bestaat verder uit Egge Knol (voorzitter), Karina Smrkovsky (secretaris) en Harrie Kemper-Zijlema. In 2017 heeft de ondernemingsraad vier keer overleg gehad met de directeur.

Aantal medewerkers 1/12/2017

	Mannen < 12 uur/ week	Vrouwen < 12 uur/ week	Mannen > 12 uur/ week	Vrouwen > 12 uur/ week
Vast personeel	6	11	25	30
Ingeleend personeel				
Op uitzendbasis	1			
Op detachingsbasis			11	1
Op payrollbasis	25	37		
Op freelance/ ZZP-basis			1	1

DIRECTIE

Blühm, A.R.W. (Andreas)	Algemeen directeur
-------------------------	--------------------

CONTROLLER

Slagter, G.R. (Geert)	Controller
-----------------------	------------

HUMAN RESOURCE MANAGEMENT

Blondeau, I.L. (Ingrid)	P&O-adviseur (per 1 juli 2017)
Egberts, S. (Saskia)	P&O-adviseur

COLLECTIES

Graaf, W.J. van der (Wietske)	Registrar
Kamminga, H.A. (Henk)	Medewerker collecties i.c.m. beveiliging
Kloostera, J. (Jenny)	Hoofd collecties
Loenhout, M.T. van (Marieke)	Registrar
Rus, S. (Suzanne)	Registrar
Rustebiel, T.T.T. (Thea)	Medewerker collecties i.c.m. beveiliging
Steensma, M.A. (Marlon)	Depotbeheerder

STAGIAIRE

Brinke, S. ten (Sabine)	
-------------------------	--

VRIJWILLIGER

Suurmeijer, A. (Ankie)	
------------------------	--

PRESENTATIES

Bulthuis, L. (Lenny)	Projectmedewerker cultuurpijlerschap De Ploeg
Dijkstra, J.J. (Julia)	Beringer Hazewinkel conservator in opleiding
Jansen, M.M.M. (Mariëtta)	Conservator De Ploeg - kunst 20e eeuw
Haveman, A. (Anna-Rosja)	Projectmedewerker LaChapelle
Knol, E. (Egge)	Conservator archeologie, geschiedenis en oude kunst(nijverheid)
Schenk, G. (Gea)	Programmeur Wall House #2
Schenk, R. (Ruud)	Conservator moderne beeldende kunst
Spek, J.J. van der (Jikke)	Co-conservator De Ploeg
Wilson, M.P. (Mark)	Chief curator
Zijpp, S.A. van der (Sue-An)	Conservator hedendaagse beeldende kunst, design en vormgeving

STAGIAIRS

Kleine Deters, K. (Jorien)	
Komrij, E. (Ellie)	
Olst, I. van (Iris)	

UITZENDKRACHTEN PRESENTATIES

Kuhne, R. (Ruby)	
Tolie, J. van (Jurgen)	

EDUCATIE & PUBLIEKSINFORMATIE

Dijkstra, R. (Rob)	Coördinator informatiecentrum
Groot, G.W. de (Geertje)	Medewerker educatieve projecten
Kolsteren, S.T.C. (Steven)	Hoofd educatie en publieksinformatie
Kremer, R.H.L. (Robert)	Medewerker informatiecentrum (detachering lederz)
Leeuw, M. de (Marten)	Fotograaf
Palmans, R.J. (Robert)	Medewerker informatiecentrum (detachering lederz)
Smeding, G. (Geertje)	Medewerker buitendienst

UITZENDKRACHT GM-INSIDERS

Graaf, N. de (Nadine)	
-----------------------	--

UITZENDKRACHTEN JUNIORCLUB

Cupédo, A.H. (Annet)	
Veen, I.J. van der (Inge)	

UITZENDKRACHTEN MUSEUMDOCENTEN

Boerjan, J.T. (Jos)	
Cingel, C. van der (Christine)	
Demmer, L. (Lijsbeth)	
Diertens, M. (Margriet)	
Dijkhuis, A.M.H. (Anneke)	
Geboers, M. (Marian)	
Groot, A.A. de (Akke)	
Holman, A. (Aafke)	
Huynh, T.L.T. (Lê)	
Jager, M.H.S. (Maria)	
Janssens, B.E. (Barbara)	
Keikes, B. (Bodil)	
Lier, G.J. (Grietineke)	
Meijering, M.B. (Maayke)	
Nauta, M.E.J. (Maren)	
Nitsch, K.E. (Kordelia)	
Passchier, A.J.C. (Arjo)	
Propstra, P.H. (Peter)	
Rolleman, R. (Rosanne)	
Setz, E.H. (Eric)	
Stel, O.J. van der (Odile)	
Veen, J. van (Jelle)	
Vecht, E. van der (Ellen)	
Wichgers, M.J.M. (Marcel)	
Witteveen, H.M. (Hester)	
Wollerich, M.G. (Marie)	

GASTHEREN EN -VROUWEN ATELIER

Cantell, S.D. (Sointu)	
Dussel, H.J. (Hille)	
Homan, R.R. (Rémi)	
Klasens, L.A. (Lilian)	
Kranen, M.I. (Maris)	
Leeuwen, G. van (Gijs)	
Legemaat, J. (Jisca)	
Radix, E.E. (Eva)	
Veenstra, M.V. (Marnix)	
Westra, F.C.J. (Jelrik)	
Wolffram, M.J. (Melle)	

STUDENT-MEDEWERKERS ADVIESRAAD

Alten, K.A. van (Krijn)	
Eijzenga, M.M.E.M. (Esmee)	
Wiersema, L. (Lotte)	
Wind, M.D.W. de (Marthijn)	

STAGIAIRS

Abbema, I. van (Ilse)	
Loos, M. (Manon)	
Mulder, C. (Cobi)	
Rengers, N. (Nikki)	

VRIJWILLIGERS GM-INSIDERS

Alten, K. van (Krijn)
Antwerpen, H. van (Huib)
Brinkman, N.I. (Ilmari)
Eijzena, M.M.E.M. (Esmee)
Meer, S.N. van der (Sigrid)
Prinsen, B. (Bryand)
Rengers, N.L. (Nikki)
Vries, N.N. de (Nina)
Wierda, Y.L. (Ylse)
Wind, M. de (Martijn)

COMMUNICATIE, PR & MARKETING

Beer, J. (Jeannette)	Medewerker boekingen en coördinator informatiebalie
Boo, A.S. de (Annetje)	Coördinator online media
Bouwers, W.M. (Willemien)	Coördinator communicatie en pr
Gerritsma, A.J. (Ademiek)	Coördinator evenementen & relaties
Hogerdijk, F.A.M. (Femke)	Medewerker boekingen en intranet
Hijum-Jager, S. van (Saskia)	Coördinator publieksactiviteiten
Magenat, B.C. (Bibi)	Coördinator informatiebalie
Smrkovsky, K.A. (Karina)	Hoofd communicatie, pr en marketing

MEDEWERKERS INFORMATIEBALIE

Boersma, C.C. (Cor)
Dijkman, V.P. (Viola)
Elenby, M.E. (Maryam)
Fopma, S.R. (Sarah)
Hut, C. (Christiaan)
Letsoin, D.L. (Darell)
Lubbers, M.V. (Marit)
Nieboer, N. (Nienke)
Oud, J. (Jelmer)
Solkema, J. (Jorrit)
Steenge, M.L. (Marloes)
Tempel, F. (Feije)
Ties, K. (Koen)
Thuss, S. (Sifra)
Weidgraaf, L.J. (Lisan)

UITZENDKRACHT PR EN MARKETING

Zwaagstra, R. (Regina)	Medewerker communicatie en pr
------------------------	-------------------------------

UITZENDKRACHTEN FLOORMANAGERS

Been, E.L. (Lisa)
Feijen, C. (Cindy)
Ochten, A.S. van (Anouk)
Voortman, T.J.H. (Tommy)
Vriend, W.A. (Rian)
Zwartsenburg, L. (Lynn)

STAGIAIRS

Brinke, S.J.M. ten (Sterre)
Bruining, F. (Floor)
Horzenlenberg, J.R. (Josine)
Leferink, A. (Anna)
Noord, J. de (Jasmijn)
Roelvink, S.B. (Sterre)
Tempel, F. (Feije)
Weidgraaf, L.J. (Lisan)
Zwartsenburg, L. (Lynn)

ALGEMENE ZAKEN

Eriks, G.W. (Margreet)	Hoofd algemene zaken
Faucon-Kromojahjo, K.L. (Lorette)	Medewerker secretariaat
Snellaars, J.K.F. (Jan)	Coördinator automatisering
Terpstra, J. (Jitty)	Medewerker secretariaat
Topf-Lamberts, B.A.J. (Babs)	Medewerker post en archief
Tuinstra, F.J. (Feiko)	Medewerker financiën

FACILITAIRE ZAKEN

Boonstra, T. (Tjeco)	Coördinator op- en afbouw tentoonstellingen
Kemper-Zijlema, H.H. (Harrie)	Hoofd facilitaire zaken
Reitsma, K.J. (Klaas)	Elektricien
Smit, F.R. (Frederik)	Huismeester/ medewerker technische dienst
Sferrazza, D. (Davide)	Huismeester
Zwarts, P.H.J. (Peter)	Coördinator facilitair en schoonmaak

UITZENDKRACHTEN HUISMEESTERS

Mual, O.R. (Orlando)
Nijst, W. (Wouter)

BEVEILIGING, KASSA & GARDEROBE

Antonio-van Veen, J. (Jeanette)	Medewerker kassa
Beentjes, J. (Jasper)	Medewerker beveiliging
Bijsterveld, S.A. (Sietse)	Coördinator beveiliging
Bonvanie, B.E. (Brigitte)	Medewerker kassa
Bos, W. (Wouter)	Coördinator beveiliging
Graaf, J. de (Hans)	Medewerker kassa
Groot, J.F. de (Jan)	Medewerker beveiliging
Hekert, B. (Ben)	Medewerker kassa
Kamminga, H.A. (Henk)	Medewerker collecties i.c.m. beveiliging
Kiewiet, P. (Paul)	Medewerker beveiliging
Latumakulita, J. (Johnny)	Medewerker kassa
Leest, A. van der (Arjan)	Hoofd beveiliging (per 1 mei 2017)
Martijn, A.A. (Andrea)	Medewerker garderobe
Noeken, J. (Rinus)	Medewerker beveiliging
Rongen, B.M. (Bianca)	Coördinator beveiliging
Rustebiel, T.T.T. (Thea)	Medewerker collecties i.c.m. beveiliging
Sipma, H.L.M. (Hannah)	Medewerker beveiliging
Straten, R.J. van (Rob)	Hoofd beveiliging
Waldmann, H.I. (Henk)	Medewerker beveiliging

GASTHEREN EN –VROUWEN (DETACHERING VIA IEDERZ)

Alkema, R. (Robin)
Brink, H.A. (Henk)
Güven, G. (Göksal)
Lammerts, H.N. (Harwin)
Lo Nardo, M.C.M. (Carmela)
Niestijl, W. (Willem)
Rosema, J.F. (Jacob)
Ruiter, R.P. de (Rene)
Vries, P. de (Peter)
Wubboldt, R. (Rolf)

UITZENDKRACHTEN GASTEREN EN -VROUWEN

Bergsma, B. (Brian)
Blaauw, F. (Ferdinand)
Boelens, P. (Paul)
Cutaia, A. (Antonia)
Dr oog, D. (Daniëlle)
Groot, J.F. de (Jan)
Duursema, M. (Melissa)
Jansen, J. (Johnny)
Jong, Y.C.F. de (Yosh)
Keizer, J. (Joey)
Klein, R. (Rouke)
Klemens, P. (Patrick)
Lenting, S. (Sunanda)
Maätita, D. (Delaney)
Noppert, W. (Winnie)
Ploegh, M. (Marcella)
Oudman, A. (Alexander)
Pol, D. (Dylan)
Picarima, T. (Tabitha)
Raats, D.J. (Dave)
Schokkenbroek, S.S.S. (Sietse)
Siekman, E. (Erwin)
Tromp, B. (Bjorn)
Vliet, J. van der (Jannine)
Voorthuijsen, G. van (Gina)
Witkamp, B. (Bas)
Woldhuis, M.P. (Marja)
Woldhuis, P.M. (Petra)
Wolthuis, E. (Edward)

UITZENDKRACHTEN GARDEROBE

Graaf, W.J. van der (Wietske)
Zwaan, M.G.H. (Maaïke)

STAGIAIRS

Agdach, H.J. (Hakim)
Alberts, S.R. (Stefan)
Acikgoz, S.S. (Demih-Seyit)
Boltjes, B.J. (Bonno)
Bos, D. (Dennis)
Doornbosch, H. (Harm)
Frankruijter, F. (Floris)
Groenewoud, R. (Renée)
Hindriks, C.D. (Charmayne)
Hofman, M. (Marco)
Houkes, J. (Jeremy)
Kiewiet, D. (Dominique)
Kloppenborg, W.R.P. (Wouter)
Mulder, M. (Mathijs)
Rutgers, B.E. (Brian)
Shala, J. (Jetmir)
Sharman, L.N.J. (Lakicha)
Sneep, M. (Michel)
Visser, L. (Leroy)
Vliet, J. van der (Jannine)
Vries, A. (Amber)
Voorthuijsen, G. van (Gina)
Warmerdam, S.A.A. (Stephanie)

RAAD VAN TOEZICHT

VAN DE STICHTING GRONINGER MUSEUM VOOR STAD EN LANDE EN HET BESTUUR VAN STICHTING KUNSTBEZIT EN OUDHEDEN GRONINGER MUSEUM

De raad van toezicht houdt toezicht op de directie en de algemene gang van zaken binnen het Groninger Museum. De raad van toezicht stelt het beleid van het museum vast, ziet toe op de uitvoering ervan, fungeert als klankbord en geeft advies. Hiernaast wordt toezicht gehouden op de financiële huishouding van het museum en is de raad van toezicht verantwoordelijk voor het goedkeuren van de begroting en jaarstukken.

De taken en bevoegdheden van de raad van toezicht, zoals vastgelegd in de statuten, stemmen overeen met de bepalingen van de Governance Code Cultuur. Daarnaast vervult de raad van toezicht de werkgeversrol ten aanzien van de statutair directeur.

OVERLEG

De raad van toezicht van de Stichting Groninger Museum voor Stad en Lande en de auditcommissie van de Stichting Groninger Museum voor Stad en Lande hebben in 2017 drie keer vergaderd. Het bestuur van de Stichting Kunstbezit en Oudheden Groninger Museum is twee keer voor overleg bijeen geweest.

Onderwerpen van gesprek waren onder andere de strategie van het Groninger Museum met als leidraad het beleidsplan c.q. visiestuk *Meningsvorming begint nu. Het Groninger Museum 2017-2020*. Ook de continuering van het project 'Gratis toegang Groninger Museum' en de ontwikkelingen rondom het stationsgebied en de gevolgen hiervan voor het Groninger Museum waren gespreksthema's.

In maart 2017 vond de jaarlijkse ontmoeting tussen de raad van toezicht en de accountant (KPMG) van beide stichtingen plaats. Met de ondernemingsraad was in september 2017 het jaarlijkse overleg. In december 2017 heeft in het Groninger Museum een ontmoeting plaatsgevonden tussen de raad van toezicht en Fleur Gräper-van Koolwijk, gedeputeerde Cultuur van de provincie Groningen. Paul de Rook, wethouder Verkeer, Sport en Cultuur van de gemeente Groningen, was verhinderd in verband met andere verplichtingen.

Sinds de zomer 2017 werden met de gemeente Groningen meerdere gesprekken gevoerd over de reserve en het risicoprofiel van het Groninger Museum.

De discussie betreft een door de gemeente Groningen aangekondigde korting op de subsidie voor het Groninger Museum. De gesprekken moeten leiden tot een zowel voor het Groninger Museum als de gemeente Groningen acceptabele oplossing.

SAMENSTELLING

In 2017 is de samenstelling van de raad van toezicht van de Stichting Groninger Museum voor Stad en Lande en het bestuur van de Stichting Kunstbezit en Oudheden Groninger Museum ten opzichte van 2016 ongewijzigd gebleven. De huidige samenstelling (peildatum 31 december 2017) is als volgt:

JOHAN REMKES (VOORZITTER)

Commissaris van de Koning in de provincie Noord-Holland

Nevenfuncties:

- + Voorzitter Prins Bernhard Cultuurfonds Noord-Holland, Haarlem
- + Voorzitter Advies en Arbitragecommissie Rijksdienst, Den Haag
- + Voorzitter raad van toezicht Verwey-Jonker Instituut, Utrecht
- + Lid College Bodemdaling Groningen, Groningen
- + Voorzitter raad van commissarissen van de Stichting Waarborgfonds Eigen Woningen (WEW), Zoetermeer
- + Voorzitter raad van commissarissen Woningcorporatie Portaal, Utrecht
- + Voorzitter Interprovinciaal Overleg, Den Haag (vanaf oktober 2017)

INEZ BOOGAARTS

Directeur van de Zukunftsakademie NRW, Bochum (Noordrijn-Westfalen)

Nevenfuncties:

- + Lid/penningmeester raad van bestuur Vlaams Cultuurhuis De Brakke Grond, Amsterdam
- + Lid Fachbeirat Interkultur Ruhr (Regionalverband Ruhr), Essen
- + Lid Expertenjury, Förderprogramm „Interkulturelle Kunstprojekte“ NRW-Ministerium Kultur und Wissenschaft, Düsseldorf (2017)
- + Jurymitglied ZukunftsGut – Preis der Commerzbank-Stiftung für institutionelle Kulturvermittlung (2018)
- + Jury Member, Tandem Fryslân, Tandem for Culture (2017), European Cultural Foundation, Amsterdam
- + Jurymitglied ecce, Individuelle KünstlerInnen Förderung, NRW, Dortmund (2017)

MAARTEN DUIJVENDAK

Hoogleraar Economische, Sociale & Regionale Geschiedenis, Rijksuniversiteit Groningen

Nevenfuncties:

- + Directeur Nederlands Agronomisch Historisch Instituut, Groningen
- + Voorzitter Stichting Verleden van Groningen, Groningen
- + Secretaris Stichting Vereniging voor Hoger Landbouw Onderwijs, Groningen

JACOB KIELMAN

Interim-directeur Stichting Welzijn en Dienstverlening, Delfzijl (tot september 2017)

Nevenfuncties:

- + Voorzitter raad van commissarissen Linx Telecommunications B.V., Amsterdam
- + Voorzitter raad van commissarissen RENDO nv, Meppel
- + Lid raad van toezicht Museum de Buitenplaats, Eelde
- + Voorzitter Beleggingscommissie van Stichting Oude Groninger Kerken, Groningen
- + Penningmeester Coöperatieve Boekhandel Boomker U.A., Haren

HENK PIJLMAN

Voorzitter college van bestuur Hanzehogeschool Groningen

Nevenfuncties:

- + Voorzitter raad van toezicht Noord Nederlands Orkest, Groningen
- + Lid raad van toezicht Energy Academy Europe, Groningen
- + Lid strategisch beraad Avebe, Foxhol
- + Lid Eerste Kamer der Staten-Generaal

NATHALIE DE VRIES

Directeur/eigenaar MVRDV, bureau voor architectuur en stedenbouw, Rotterdam

Professorin für Baukunst aan de Kunstakademie Düsseldorf

Nevenfuncties:

- + Voorzitter BNA, de branchevereniging voor Nederlandse architectenbureaus
- + Lid raad van toezicht Witte de With Center for Contemporary Art, Rotterdam

Het lidmaatschap van de raad van toezicht is onbezoldigd.

Where There's Smoke... (speciale remake voor het Groninger Museum, 2017)

MAARTEN BAAS (1978)
CARLTON, 1981, ETTORE SOTTASS (1917-2007)
VERKOOLD HOUT, EPOXYHARS, 195 X 190 X 40 CM

AANGEKOCHT MET STEUN VAN HET MONDRIAAN FONDS

Maarten Baas' carrière begon met een opmerkelijke meubelverbranding. Voor zijn afstudeerwerk in 2002 aan de Eindhoven Design Academy zocht hij op internet een aantal anonieme barokmeubels die hij vervolgens gedeeltelijk verbrandde. De verkoolde en daardoor bros geworden objecten behandelde hij met een coating van vele lagen transparante epoxy die ze weer sterk en bruikbaar maakte. Het resultaat

was de *Smoke*-serie, een prikkelende samenkomst van allerlei thema's. Deze kast, die zich in zijn oorspronkelijke vorm ook in de collectie van het museum bevindt, is onderdeel van een serie met designklassiekers, ontworpen door beroemde ontwerpers en architecten die ook een zogenaamde 'Maarten Baas-behandeling' ondergingen. Met deze serie vestigde hij internationaal zijn naam. (SVDZ)

Consolidatie

De jaarrekening van het Groninger Museum is opgesteld volgens Richtlijn 640 (RJ 640) 'Organisaties zonder winststreven'. De jaarrekening van Stichting Groninger Museum voor Stad en Lande over het boekjaar 2017 is geconsolideerd met de jaarrekening van Stichting Kunstbezit en Oudheden Groninger Museum. Aan het hoofd van de groep staat Stichting Groninger Museum voor Stad en Lande te Groningen. Omdat het bestuur van deze stichting beslissende invloed heeft op Stichting Kunstbezit en Oudheden Groninger Museum, is consolidatie verplicht. In de geconsolideerde jaarrekening zijn de onderlinge transacties tussen beide entiteiten geëlimineerd.

Statutaire namen

- + Stichting Groninger Museum voor Stad en Lande
- + Stichting Kunstbezit en Oudheden Groninger Museum

Vestigingsplaats

- + Stichting Groninger Museum voor Stad en Lande:
Groningen, nummer KvK 02058065
- + Stichting Kunstbezit en Oudheden Groninger Museum:
Groningen, nummer KvK 41013490

Ons doel

De Stichting Groninger Museum voor Stad en Lande heeft als doel: het bijeenbrengen en verzorgen van voorwerpen van geschiedkundige, kunsthistorische en actueel kunstzinnige aard, het exploiteren van musea, expositiegebouwen en dergelijke, het bevorderen van de belangstelling op geschiedkundig, kunsthistorisch en artistiek gebied, het organiseren van tentoonstellingen en evenementen en het geven van voorlichting, een en ander in de meest ruime zin van het woord.

Resultaat

De geconsolideerde rekening 2017 sluit met een negatief resultaat van € 222.154. Het resultaat is als volgt opgebouwd:

Stichting Groninger Museum voor Stad en Lande	€ - 170.378
Stichting Kunstbezit en Oudheden Groninger Museum	€ - 51.776
Geconsolideerd resultaat 2017	€ - 222.154

Bestemming resultaat

Toevoeging algemene reserve	€ - 24.451
Onttrekking bestemmingsreserve	€ - 176.269
Fonds Bouman aankopen kunstwerken	€ - 21.434
Totaal	€ - 222.154

De verkorte geconsolideerde balans en exploitatierekening 2017 zijn ontleend aan de jaarrekening 2017 van het Groninger Museum.

Vermindering subsidie 2017

Naar aanleiding van het positieve resultaat over 2016 is er een bedrag van € 176.269 in mindering gebracht op de subsidie van 2017. Het Groninger Museum en de gemeente Groningen hebben de volgende afspraak gemaakt over het aanvullende bedrag ad € 176.269: er wordt een risicoanalyse uitgevoerd en aan de hand van de uitkomst hiervan wordt bepaald welk bedrag het Groninger Museum mag aanhouden als reserve.

Bezoldiging directie c.q. bestuur en raad van toezicht

A.R.W. Blühm is directeur/bestuurder van de stichting. De bezoldiging van de directeur/bestuurder over 2017 ziet er als volgt uit:

2016	
Beloning	€ 146.336
Belastbare onkostenvergoedingen	€ 0
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 15.379
Totaal bezoldiging	€ 161.715

2017

Beloning	€ 157.341
Belastbare onkostenvergoedingen	€ 0
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 18.006
Totaal bezoldiging	€ 175.347

Het individueel WNT-maximum is voor 2017 vastgesteld op € 181.000. De functie van voorzitter (normbedrag 15% = € 27.150) en leden van de raad van toezicht (normbedrag 10% = € 18.100) is onbezoldigd. De voorzitter en leden van de raad van toezicht ontvangen een onbelaste vergoeding voor de reis- en verblijfkosten. De bezoldiging van de directie staat in verhouding tot de omvang van de organisatie en de aard van de werkzaamheden. Het Groninger Museum is vanaf 1 juli 2017 aangesloten bij de Museum CAO. Naast de hiervoor genoemde topfunctionarissen zijn er geen overige functionarissen die in 2017 een bezoldiging boven het individuele WNT-maximum hebben ontvangen. Er zijn in 2017 geen ontslaguitkeringen betaald aan overige functionarissen die op grond van de WNT dienen te worden vermeld of die in eerdere jaren op grond van de WOPT of WNT vermeld zijn of vermeld hadden moeten worden.

Governance Code Cultuur

De in 2006 herschreven Code Cultural Governance wordt door de raad van toezicht als richtlijn gebruikt bij het evalueren van zijn werkzaamheden en de samenwerking tussen directeur/bestuurder en toezichthouder. De in de code beschreven principes en best practices worden door de raad van toezicht toegepast. De raad van toezicht kent verder twee commissies: de remuneratiecommissie en de auditcommissie. De remuneratiecommissie voert jaarlijks een functioneringsgesprek met de directeur/bestuurder en doet, indien daartoe aanleiding is, voorstellen aan de raad van toezicht inzake de honorering van de directeur/bestuurder. De auditcommissie komt jaarlijks ongeveer vier maal bijeen en buigt zich over de financiële gang van zaken binnen het museum. Dit betreft met name de jaarrekening, de halfjaarrekening en de begroting.

Geconsolideerde balans Groep Groninger Museum per 31 december 2017

(bedragen in € 1.000)	2017	2016
VASTE ACTIVA		
Materiële vaste activa	2.284	2.708
VLOTTENDE ACTIVA		
Voorraad	58	54
Onderhanden werk	245	738
Debiteuren	214	62
Overige vorderingen	644	896
Overlopende activa	153	177
Liquide middelen	3.115	2.603
ACTIVA	6.713	7.238
PASSIVA		
Groepsvermogen	4.039	4.261
Vorzieningen	459	487
Langlopende schulden	865	942
Crediteuren	409	887
Overige kortlopende schulden	941	661
PASSIVA	6.713	7.238

Geconsolideerde exploitatierekening Groep Groninger Museum 2017

bedragen x € 1.000	Rekening	Begroting	Rekening	Afwijking begroting <-> rekening
	2017	2017	2016	
Exploitatiesubsidies	4.621	4.779	4.700	-158
Budgetsubsidie huur	442	442	442	0
Entreegelden	1.487	1.355	2.190	132
Pachten en overige opbrengsten	129	125	291	4
Opbrengst collecties	738	539	574	199
Opbrengst presentaties	935	752	2.269	183
Opbrengst publieksactiviteiten	193	190	179	3
Diverse baten	246	85	114	161
SOM DER BATEN	8.791	8.267	10.759	524
Personeelskosten	3.582	3.377	3.351	-205
Afschrijvingskosten	284	284	278	0
Huisvesting	1.572	1.650	1.649	78
Algemene kosten	336	301	330	-35
Kosten marketing en pr	64	75	55	11
Kosten collecties	999	867	916	-132
Kosten presentaties	1.953	1.547	2.810	-406
Kosten publieksactiviteiten	153	152	147	1
Diverse lasten	19	20	180	1
SOM DER LASTEN	8.962	8.273	9.716	-689
SALDO UIT GEWONE BEDRIJFSVOERING	-171	-6	1.043	-165
SALDO RENTEBATEN EN LASTEN	-51	-55	-51	4
EXPLOITATIERESULTAAT	-222	-61	992	-161

COLOFON

TEKSTBIJDAGEN

INGRID BLONDEAU
ANDREAS BLÜHM
ANNETJE DE BOO
WILLEMEN BOUWERS
ROB DIJKSTRA
ADEMIEK GERRITSMA
WIETSKA VAN DER GRAAF
SASKIA VAN HIJUM
JORRIT HUIZINGA (JH)
MARIËTTA JANSEN (MJ)
JENNY KLOOSTRA
EGGE KNOL (EK)
STEVEN KOLSTEREN
MARIEKE VAN LOENHOUT (MVL)
JOHAN REMKES
SUZANNE RUS
GEA SCHENK
RUUD SCHENK
GEERT SLAGTER
KARINA SMRKOVSKY
JITTY TERPSTRA
FEIKO TUINSTRAS
SUE-AN VAN DER ZIJPP (SVDZ)
REGINA ZWAAGSTRA

COÖRDINATIE

REGINA ZWAAGSTRA

EINDREDACTIE

ANDREAS BLÜHM
KARINA SMRKOVSKY
REGINA ZWAAGSTRA

GRAFISCH ONTWERP

EEFJE KLEIJWEG
RUDO MENGE

FOTOGRAFIE

JAN BUWALDA
MARTEN DE LEEUW
CHRISTIAN RICHTERS
PETER TAHL
SIESE VEENSTRA
HANNE VAN DER VELDE

COVERBEELD

VOORZIJDE: AUGUSTE RODIN, *DE DENKER*, 1903
GEPATINEERD GIPS VOOR BRONZEN AFGIETSEL, MUSÉE RODIN, PARIJS

ACHTERZIJDE: FRIEDRICH NERLY, *DE PIAZZETTA IN VENETIË BIJ MAANLICHT*, 1838
OLIEVERF OP DOEK, 74,8 X 101,8 CM, ANGERMUSEUM ERFURT

GRONINGER MUSEUM

MUSEUMEILAND 1, POSTBUS 90
9711 ME GRONINGEN
050 3 666 555

De redactie heeft getracht alle rechthebbenden van de afbeeldingen te achterhalen.
Mocht u menen dat u ten onrechte niet bent geraadpleegd en/of vermeld,
neem dan contact op met het Groninger Museum: info@groningermuseum.nl